

СКОПИТЕЛСКИ ПРЕГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ

ИЗДАВАНО

ОТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНАТА
КАМАРА И СТОКОВАТА БОРСА
ВЪ
ВАРНА.

УРЕЖДА СЕ ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ
ПРИ СЪТРУДИЧЕСТВОТО НА:

Ангеловъ, Д-ръ Сим., професоръ; Боевъ, Б., професоръ; Буровъ, Ат. Д., бившъ министъръ;
Ганевъ, Вен., професоръ; Ганевъ, Д-ръ Сп., началникъ на Бюрото за финансови пазувания въ
Българската нар. банка; Данаиловъ, Г. Т., професоръ; Ивановъ, Дончо, секретаръ на Русенската
търговско-индустриална камара; Иширковъ, Ат., професоръ; Каблешковъ, Ат. С., управитель
Кооперативната банка; Консуловъ, Ст., асистентъ университета; Кънчевъ, Д-ръ инж. В., главенъ
инспекторъ на индустрията; Ляпчевъ, А., бившъ министъръ; Мишайновъ, Дим., професоръ; Мута-
фовъ, Д-ръ Хр., адвокатъ; Поповъ, Кирилъ Г., главенъ директоръ на Статистиката; Санаровъ,
Д-ръ Н., публицистъ; Списаревски, Д-ръ К. Д., публицистъ; Стояновъ, П., професоръ; Таба-
новъ, Д-ръ С., чиновникъ въ Министерството на външ. работи; Тодоровъ, П., публицистъ; Фаден-
хехтъ, Д-ръ И. професоръ; Хинковъ, Х. С., инспекторъ въ Кооперативната банка; Цанковъ, А., про-
фесоръ; Януловъ, Илия, публицистъ и др.

СЪДЪРЖАНИЕ.

I. Статии.

	Стр.
П. Тодоровъ. Държавниятъ бюджетъ за 1915. година.	213
Д-ръ Г. Тошевъ. Публичнитъ влагалища и стоковия кредитъ	220
Д. х. Димовъ. Развой на индустрията въ България (1909.—1914.).	227

II. Стопански обзоръ.

А. Вжтръшенъ:	
Д-ръ Д. Тодоровъ. Безработицата у насъ и борбата съ нея	229
Б. Външенъ:	
К. Д. Списаревски. Силата и безсилието на Германия прѣвъ врѣме на войната	237

III. Книжнина.

И. Д. Годишенъ отчетъ на държавната земледѣлска опитна станция въ София за 1910 и 1911 години	240
---	-----

IV. Малкъ бѣлѣжникъ.

Правилникъ, по който турската държава ще изплаща реквизицията отъ балканската война.	240
Врѣмененъ законъ за правата и длѣжноститъ на чужденцитъ въ отоманската империя	241
За търговцитъ на кашкавалъ и сирене. Облагането на иностраннитъ вина съ акцизъ.	
По облагането на дѣтскитъ мушамени прѣстилки. По обявяване теглото на стокитъ за обмитване. По забраната износа на монетитъ и др.	242
Търгове	244

Редакционенъ комитетъ:

Екимовъ, Д-ръ Ив., подпрѣдседателъ Т. и. камара;
Калянджиевъ, Ц., директоръ Търговското училище;
Каракашевъ, Т., директоръ Б. т. параходно дружество;
Каросеровъ, Д-ръ Ив., секретаръ Т. и. камара.

ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

Абонаментъ:

За година . . . 8 лв.
„ 6 мѣсеца . . . 4 „
„ 3 „ . . . 2 „
„ чужбина год. . 10 „

Одѣлна книжка 50 ст.

Излиза на 15. и 30. всѣки
мѣсець, освѣтъ юлий и
августъ.

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО-СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ.

ooo

Издание на Търговско-индустриалната камара и Стоковата борса

ВАРНА.

Всичко, що се отнася до
списанието, да се отправя
чрѣзъ Търговско-инду-
стриалната камара.

Ржкописи се връщатъ
само срѣщу заплащане на
пощенскитѣ разиски.

Обявления по споразумѣ-
ние.

Кн. 13—14.

ВАРНА, 15—31 МАРТЪ 1915.

Год. I.

П. Тодоровъ.

ДЪРЖАВНИЯТЪ БЮДЖЕТЪ ЗА 1915 ГОДИНА.

II.

До тукъ ние характеризирахме нашето бюджетно минало прѣди войната. Би било дълга и почти невъзможна работа скицирането на голѣмитѣ педѣзи, които откриха нашето държавно стопанство прѣзъ войната. Закононарушенията бѣха толкова много, разпиляванията тѣй нагледни, щото едва е имало граждани, който да не ги е долавялъ много пѣтн. Като пропускаме дефектитѣ, които сж прѣкъ резултатъ отъ прѣстѣпната воля на силнитѣ по това врѣме — записване цѣли стада добитѣкъ или масии фуражъ взети плячка въ неприятелска територия, — записване по отчетнитѣ книги като реквизириани, т. е. като платени и то доста скжпо; като пропуснемъ всички голѣми или малки гешефти, които това размирно врѣме води съ многобройнитѣ сдѣлки тука, въ странство и въ новитѣ територии, трѣбва да признаемъ, че нарежданята, дадени или давани на отчетницитѣ за прѣзъ врѣме на войната страдаха отъ непълнота и отъ голѣмо безначалие. Тридесетъ и петъ години се готвѣхме за тази война, ежедневно говорихме за нея, но и въ това отношение бѣхме толкова готови, колкото съ чизми, шинели и платнища.

Като оставяме за по-спокойно врѣме пълното проучване на този кратѣкъ, но тѣй сложенъ периодъ отъ нашия държавно-стопански животъ — за който ние днесъ не знаемъ точно даже колко е коствувалъ на страната — нека се спремъ за малко на общото наслѣдство, на цѣлия пасивъ, който пое България слѣдъ прѣкаранитѣ бури.

Войната започнахме съ не голѣми парични резерви, но не и съ голѣма задълженостъ на хазната. Като се сжди по открититѣ свърхсмѣтни кредити, нѣкои отъ които вече бѣха изчерпани, а сжщо и

споредъ задълженията на хазната къмъ двѣтѣ ни банки и разни прѣдприемачи, или доставчици, лѣтящиятъ дългъ по това врѣме не надминаваше 50 мил. лв. Но като се вземе прѣдъ видъ, че и оборотната държавна наличностъ прѣзъ мѣсець августъ 1912. г. достигаше този размѣръ, че бюджета за 1912. г. прѣдвждаше (гл. IV § 17) за лихви и разиски на лѣтящия дългъ едва 620 х. л., явно е, че задълженията сж били много малко. Слѣдъ войната, разбира се, това благоприятно положение се съвсѣмъ измѣни. Прѣзъ мѣсець ноември м. 1914. год. държавата имаше освѣтъ консолидирания дългъ отъ 611 мил. л., и слѣднитѣ лѣтящи дългове: къмъ Banque de Paris 75 мил. л.; аванса по заемъ отъ Дисконто Гезелшафтъ 120. мил. л.,¹⁾ вътрѣшенъ заемъ 5½ мил. л.; съкровищни бонове на частни лица 26.27 мил. лева; народната и земл. банки 31.7 мил. лв., реквизиционни разиски (кржгло) 150 м. л.; свърхсмѣстенъ кредитъ отъ 33.2 мил. лв., разходванъ прѣзъ 1912. и 1913. год. изцѣло. Значи, при най-благоприятни изчисления неконсолидирани дългове къмъ тази дата бѣха 442 мил. лева. Въ тия цифри не прибавяме оборотния касовъ дългъ около 90 мил. л., понеже той се почти компенсира съ оборотната държавна наличностъ отъ минали бюджети и други капиталы.

Отъ мѣсець ноември насамъ, обаче, върху хазната продължаваха да се трупатъ нови задължения, безъ да може послѣдната да ги компенсира съ нѣщо. За сега, къмъ послѣдната цифра 440 мил. лв., ние можемъ да прибавимъ още слѣднитѣ пера, било свърхсмѣтни кредити за

¹⁾ Прѣдполагаме, че заемитѣ срѣщу съкровищни бонове отъ Азиатско-руската банка и Винеръ банкъ ферайнъ на обща сума 57 мил. лв. ще бждатъ изплатени отъ този авансъ, поради което не ги вписваме въ списъка на лѣтящитѣ дългове.

покриването на които сж посочени съмнителни, или не сж посочени никакви приходи, било явно констатирани дефицити: 1. кредитъ за военни цѣли (гласуванъ въ сегашната сесия на камарата 150. мил. лв.;¹⁾ 2) 25 мил. лв. за държавни дългове и военни цѣли; 3) 10 мил. лв. за направа на шосета; и най-послѣ 27 мил. л. дефицитъ по бюджета за 1914. г.

Бюджетътъ за 1914. год. се сключва съ доста голѣмъ дефицитъ, около 27—30 мил. л., който се дължи освѣнъ на неискренността на нѣкои негови пера при съставянето му²⁾, но и на дневната голѣма война. Вслѣдствие пълното спиране на нашия износъ и намаляването на нашия вносъ, само отъ косвенитѣ данъци се очаква единъ дефицитъ около 13—15, ако не и повече мил. лв.

Въ бюджета за 1914. год. сж прѣдвидени да постѣпять 55 мил. прѣки данъци. Въ първитѣ 10 мѣсеца на т. год. сж постѣпили 30 мил. крѣгло, т. е. 54% отъ прѣдвиденото. Като се вземе прѣдъ видъ, че други години прѣзъ сжщото врѣме постѣпна срѣдно около 67% отъ очакваното да постѣпи, може да се заключи, че прѣкитѣ данъци — ако не постѣпи нѣкоя промѣна въ благоприятна смисълъ — ще донесатъ сжщо единъ дефицитъ отъ 7—10 мил. лв.³⁾

Отъ държавнитѣ привилегии, берпитѣ и глобитѣ дефицитътъ ще възлѣзе на 2 мил. л., а отъ държавнитѣ имоти и капиталите повече отъ 2½ мил. л. Значи, като оставимъ другитѣ приходи-разходи пера на бюджета за мин. година, неговия дефицитъ нѣма да бѣде по-малкъ отъ посочената цифра.

И така, съ единъ консолидиранъ дългъ отъ 610 мил. лева и съ другъ летящъ дългъ най-малко⁴⁾ отъ 660 милиона лв., нашето сѣкровище ще трѣгне отново да постига националнитѣ ни идеали. На бе-

¹⁾ Прѣдполагаме, че гласувания 50 мил. кредитъ за въ случай на мобилизация ще се покрие отъ остатѣка отъ аванса на Disk. Gesellschaft, поради което го изключваме отъ смѣтката си.

²⁾ Още при гласуването му ние посочихме, че той е съставенъ много неискренно, поради което дефицитъ ще се получи даже и отъ прѣкия данѣкъ (Спис. на икономич. д-во год. XVII кн. 4—5).

³⁾ Споредъ „Положението на държавното сѣкровище на 31. декемврий 1914. год.“ (стр. 14) прѣзъ други години събирани сж до края на годината 35—36 мил. прѣки данъци, когато прѣзъ 1914. год. сж събрани само 22½ мил. лева. Освѣнъ това, въпрѣки увеличението на много отъ косвенитѣ данъци прѣзъ 1914. год., прѣзъ сжщата не сж постѣпили повече косвени данъци, отколкото прѣзъ прѣдшествующитѣ години.

⁴⁾ Статията е писана прѣди два мѣсеца. Въ послѣдно врѣме се гласуваха още нови свѣрхсмѣтни кредити, като се оказва сжщеврѣменно, че части отъ нѣкои дългове, за които прѣдполагаме по-горѣ, че сж изцѣло погасени, още сжществуватъ. Ето защо, цифрата фактически надминава посочената.

зумнитѣ и смѣлитѣ сѣдбата, казватъ, по нѣкога помага. Само съ това можемъ да се утѣшимъ въ случая, макаръ че не знаемъ, дали именно ние ще бѣдемъ тия щастливци.

А до това положение не би се никога стигнало, ако нашето бюджетно минало не бѣше такова, каквото прѣднитѣ страни го очертаха.

Но ако това е било нѣкога, явява се наложителенъ въпроса: прѣживѣнитѣ страшни събития не ли ни научиха нѣщо, не ли ни принудиха да измѣнимъ поне отчасти досегашния курсъ на държавно стопанствуване? — За най-голѣмо съжаление, — ни най-малко. Безусловнитѣ фондове сжществуватъ, луксознитѣ, безцѣлни разходи — сжщо; злоупотрѣбленията на цѣли милиони отъ министри — ставатъ прѣдъ очитѣ на парламента, фалшивото бюджетно равновѣсие продължава. И послѣ, какво незачитане на тѣй наречения суверенъ, когато му се прѣдлагатъ за вотирание кредити 100-ни милиони! Въ незакритата още сесия, военното министерство изиска отъ парламента единъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 150, евентуално 200 мил. лв. за военни цѣли. За ходатайството на тази огромна сума не бѣха приложени и най-общи, най-повърхностни свѣдения. Никой не знаеше колко мил. лв. ще се разходватъ за пушки, колко за облѣкло, орѣдия, санитарни цѣли и др. военни материяли. Никой и не иска да даде подобни обяснения. Парламента, както всѣкога, трѣбваше да мълчи и да одобрява, което принуди, даже такъвъ умѣренъ държавникъ, като бившия м-ръ прѣдседателъ Малиновъ, да каже, че по военното вѣдомство царува безредие и се доста злоупотрѣблява.

Поради малкото мѣсто, съ което разполагаме въ прѣгледа, ние не ще доказваме нѣща, които сж вече ноторни въ нашия държавностопански животъ, но ще се спремъ само на два отъ старитѣ недѣзи на нашия бюджетъ: фалшиво равновѣсие и разходи за синекюри. Министерскитѣ свѣтъ приема — прѣдполага се слѣдъ обстойно проучване — прѣдварителниятъ бюджетъ и го внесе въ парламента. Лошъ добъръ — това е бюджетътъ, който колективниятъ умъ на нашата администрация е създадъ и който не може да се измѣни, освѣнъ ако парламентътъ успѣе да създаде нѣщо дѣйствително по-добро. Бюджетътъ за една държава не е селски кожухъ, какъвто всѣки се наема да шие и прѣкроява. Защото измѣни ли се единъ §, даже една

статия, това води непрѣмѣнно и къмъ други промѣни, съ които набѣрже нѣкой не може се справи.

Този елементаренъ принципъ за една бюджетна стабилностъ, не е ималъ и нѣма значение за нашитѣ административни и парламентарни фактори. Привеждамъ само два примѣра: въ 95/96. год. — дата на облекчаване земята — слѣдъ като финансовото м-ство вписа въ бюджета произволна цифра косвени данѣци, които се прибраха едва слѣдъ 9 години¹⁾, народното събрание благоволи да ги надуе съ още 1½ мил. лв., за да намали прѣжитѣ въ такъвъ размѣръ, което изкуство доведе до съкрушителенъ дефицитъ въ края на бюджетното упражненіе. При все това, никога не се е достигало безгрижието, което регистрира бюджета за текущата година; никога лозунга на безпечността „слѣдъ насъ и потопъ“ не е билъ тъй високо вдиганъ. Бюджетътъ е внесенъ въ бюджетарната комисия. Последната намира за нужно да увеличи бюджетътъ на външното м-во съ 1 мил. л. — приема се. Повишаватъ се произволно очакванитѣ постѣпления; и това се приема. Сжщата бюджетарна комисия увеличава бюджета на вътрѣшното м-во съ повѣ милионъ близо; пакъ прието. Ще се намѣри ли новъ приходъ въ сжщия размѣръ — за това малцина се грижатъ, а нѣкой такъвъ не може да посочи. И т. н. съ много други разходни §§. Но все пакъ това е безгрижие на дребно; то не се измѣрва съ десетки милиона. Ето защо, краятъ трѣбваше да украси дѣлото, което и става.

Бюджетътъ за т. г. е увеличенъ въ сравнение съ миналогодишния съ 16 мил. лева: военното м-во 6½ мил. лв.; държавни дългове 4 мил. лв., просвѣта 1 мил. лв., дневни пари на чиновникитѣ и служащитѣ въ новитѣ земи 4½ мил. лв. Този прирастъ отъ 16 мил. лв. фискътъ прѣдполагаше да покрне съ новитѣ данѣци върху виното и износнитѣ зърнени артикули. Вдига се голѣмъ шумъ противъ тия данѣци — основателенъ, или не, това е другъ въпросъ — и финансовиятъ министъръ, вмѣсто да ги прокара, понеже му трѣбва този доходъ, или вмѣсто да намѣри другъ източникъ на негово мѣсто, отказва се отъ проектиранитѣ данѣци, отказва се и отъ диренето на какви да било други способи за балансирането на бюджета и декларира само, че тази сума

може да остане дефицитъ на упражненіето за тази година. Като че е искалъ да каже: надъ главата на България висятъ повече отъ ½ миллардъ летящи дългове — когато се умпри свѣта ще си тронимъ ума да дпримъ заемъ, та ако ще би и нея да заложимъ — има ли смисълъ да се главоболимъ сега за нѣкакви 15—20 мил. лева? — Печална, стара и много гибелна практика. Но въпросътъ е, че фалшивостта на т. годишния бюджетъ не се покрива само съ отбѣлѣзаното прѣстѣпно безгрижие. Бюджетътъ е неискренъ въ повечето негови части. Само единъ-два примѣра за това.

Данѣктъ занятіе, поземелниятъ и училищниятъ данѣци сж увеличени въ сравнение съ 1912. год. — вземаме 1912. год., понеже видѣхме, че цифритѣ на прѣкия данѣкъ за 1914. год. нѣма да се реализиратъ, а цифритѣ на 1914. и 1915. год. сж почти едни и сжщи — увеличени сж съ 6 мил. лева: поземелниятъ 3 мил. лева, занятіе 1 мил. лв., училищентъ 2 мил. лв.. Като изоставимъ въпроса: трѣбва ли и въ бъдаще хазната да се задоволява съ 18—19 мил., които получава отъ 20 год. насамъ отъ земята и не е ли възможно този приходъ да се увеличи поне съ 8 мил. лв., безъ да се облагатъ по-силно дребнитѣ стопанства, отбѣлѣзвамъ, че при сегашната основа новото реално увеличение на поземелния данѣкъ отъ 5 мил. лв. нѣма да се покрне. Казвамъ 5 мил. лева, понеже заграбената отъ ромънитѣ територия донасяше 2.11 мил. лева. Значи, фискътъ очаква този плюсъ главно отъ новитѣ земи, въ които още нищо не е приведено въ извѣстностъ, въ които гладътъ, разореніето и нестабилниятъ стопански животъ се хвърлятъ веднага на очи.

Като мащабъ за изчисление, финансовия м-ръ е вземалъ 208000 л. приходъ на кв. клм., какъвто е получавалъ отъ стара България, т. е. плодородието на последната се сравнява съ това на новитѣ земи. Чудно е, че и слѣдъ лонитѣ резултати, които получи бюджета прѣзъ миналата год., хазната прави нови опити на сжщата база, т. е. играе си и въ този бюджетъ на цифри.

Данѣктъ занятіе пораста на 8½ мил. лева. И при неговото увеличение е вземанъ като мащабъ срѣдния приходъ на кв. клм. въ стара България, оптимизъмъ, който прѣзъ мин. год. се тоже неоправда. Вмѣсто да се прѣдвжждатъ суми, които могатъ да постѣпятъ само, ако се пови-

¹⁾ Въ 95 г., сж прѣдвидени въ бюджета косвени данѣци 35 мил. лева, които постѣпиха едва въ 1904. год. Даже въ 1903. год. сж постѣпили само 31 мил. лева.

шатъ или наложатъ. патентитѣ съвсѣмъ безразборно, по-добръ е да се направи веднага слѣдното: 1) да се прѣмахнатъ данъчнитѣ привилегии, съ които се ползва голѣмия капиталъ, било чрѣзъ сравнително слабото или никаквото му облагане¹⁾; 2) да се реформира изцѣло облагането на занаятитѣ въ държавата, понеже сегашния режимъ не задоволява нито хазната, нито повечето отъ професиитѣ, които засѣга.

Косвенитѣ данъци, заедно съ държавнитѣ привилегии прѣзъ 1915. год., бѣха увеличени въ бюджетопроекта за т. г. въ сравнение съ 1912. год. съ 25.5 мил. лева, т. е. съ 3 мил. по-малко отъ прѣдвиденото да постѣпи прѣзъ мин. год.. Причината за това незначително намаление бѣше очевидността, че мин. год. цифри нѣма да се реализиратъ. Разбира се, че и тѣй намаленитѣ цифри нѣмаше да се получатъ, понеже намалението бѣше много слабо. Държавата загуби при погрома едно население отъ 350 х. жители съ най-силна и разнообразна консомация, вмѣсто което доби, да се изразимъ съ думитѣ на фин. м-ръ, разорени и материално съсипани стопанства, които още не сж прѣстанали да искатъ помощ отъ държавата за своята прѣхрана. При тия условия фактическото увеличение на митата отъ вносни стоки напр. е много по-голѣмо — близо 6—7 мил. л. Че такъвъ плюсъ не може да бѣде прибранъ при днешната стагнация въ потрѣблението, още по-вече, като се знае, че прирастъ отъ 9—10 мил. л. се получава обикновено за *нормални* 5 години, това само авторитѣ на бюджета за 1915. год. не сж искали да взематъ прѣдъ видъ. Какво става обаче, при гласуването на бюджета? Понеже никой не се осмѣли да кѣтне излишнитѣ разходи, а съ отхвърлянето на новитѣ акцизи и мита финансовия „планъ“ на правителството се съвсѣмъ разнебити, послѣдното пристѣпихъ къмъ съвсѣмъ безразборно надуване на посоченитѣ, и безъ това доста надути, пера. Бюджетопроектътъ прѣдвиждаше 30 мил. отъ вносни стоки, повиши се цифрата на 35 мил. лева; прѣдвиждаха се отъ бандероли 30 мил. лева и тукъ

¹⁾ Споредъ послѣднитѣ официални данни отъ необлагането съ данъци и врѣхнини „насърдчанитѣ“ индустриални заведения, хазната и общинитѣ губятъ годишно милионъ лева. Ето нѣколко подробности. Трѣбва да платятъ: до 100 лева 8 заведения | отъ 10000 л. до 20000 л. 15 завед.
 „ 200 „ 12 „ | „ 20000 л. до 30000 л. 2 „
 „ 500 „ 40 „ | „ 30000 л. и нагорѣ 6 „
 „ 1000 „ 90 „ | Едно завед. е освободено отъ
 „ 5000 „ 170 „ | 64000 лева год. данъци.
 отъ 5000 до 10000 л. 18 зав.

се прибавиха нови 5 мил. лева; главата държавни привилегии се тоже увеличи съ 1.7 мил. л., като че стига да се више една цифра въ бюджета, тя ще да постѣпи непрѣмѣнно. Така, цифрата косвени данъци за 1914. год. 105½ мил. лв. — която ще даде минимумъ 13 мил. дефицитъ — се повиши за т. г. на 115½ мил. л., т. е. да даде дефицитъ крѣгло 25 мил. л. Защото, нѣма изгледи, че т. год. бюджета ще се реализира при по-спокойни условия отъ тѣзи на 1914. год.

Изобщо, въ повечето глави отъ приходния бюджетъ ние можемъ да откриемъ неискренность или небрѣжностъ при изчислението на евентуалнитѣ постѣпления, или пъкъ неоправдана вѣра, че и въ тия аномални врѣмена могатъ да се очакватъ приходитѣ на години напълно спокойни, съ голѣмъ стопански подъемъ¹⁾.

Разходитѣ по върховното правителство сж намалени незначително. Въ този общъ кредитъ (4.88 мил. лева) дворецътъ участвува съ 7%. Разходътъ за послѣдния бърже расте: отъ 600 хил. лв. неотдавна, 2 мил. въ 1910. год., 3 мил. лева днесъ.

Бюджетътъ на държавнитѣ дългове е порастналъ отъ 73 на 77 мил. лв. Само службата на консолидиранитѣ дългове ще погълне 30. мил. л. Като се вземе прѣдъ видъ, че летящиятъ дългъ на държавата е 660 мил. л., че повечето негови части носятъ голѣми лихви (отъ 7 до 9%), очевидно е, че прѣдвиденитѣ въ бюджета суми за лихви и други разноски по тия дългове сж недостатъчни. По тази глава не сж прѣдвидени, както изглежда, и лихви за дължимата реквизиция, нито е прѣдвиденъ достатъченъ кредитъ за пенсина¹⁾. Най-ясно, обаче, се проявява фалшивостта на тази глава, като се види нищожния кредитъ, вписанъ за прѣводъ на суми въ странство, разлика въ курса, комисионни и др. подобни. Въ § 17. гл. I сж отпуснати за тази цѣль само 1 мил. л., когато при днешното камбио ще сж необходими най-малко два пѣти повече. Възможно е нашето фи-

¹⁾ Нека приведемъ още единъ примѣръ за иллюстрация на този най-голѣмъ порокъ въ нашия бюджетъ — фалшивитѣ прѣсметания. На 8/VIII м. г. финансовиятъ м-ръ издѣйствува отъ парламента 150 мил. лв. свѣрхсметенъ кредитъ. Безъ да се спираме на неговитѣ цѣли и начини за разходване, ще споменемъ, че м-рътъ е посочилъ слѣднитѣ три источника за покриването му: 25 мил. лв. съкровищни бонове, 90 мил. лв. *вжтрѣшенъ заемъ* и 35 мил. лв. отъ *излишницѣтъ по бюджета*. Разбира се, нито фин. м-ръ, нито парламента е вѣрвалъ, че ще се склучи вжтрѣшенъ заемъ, поне за 10 мил. л., ако не за 90, или че ще се получи излишнѣтъ поне 10 мил. лв., европейската война бѣше вече избухнала — по въпрѣки това кредитътъ, заедно съ посочения способъ за покриването му, бѣше удобренъ.

²⁾ Въ 1911. год. тия пенсии сж били 1½ мил. л., днесъ 12 мил. л.

нансово министерство да направи и тази година „економия“ по тази глава, както миналата. Пръзъ първитъ 10 мѣсеца, на-примѣръ, сж разходвани по бюджета за 1914. год. само 35 мил. л., когато е трѣбвало да се погасягъ пръзъ сжщото врѣме дългове за 73 мил. л. Очевидно е, че въ такива случаи и сумитѣ, необходими за прѣводи ще бждатъ по-малки, обаче, подобни „економии“ излизатъ много скъпи не слѣдъ дълго врѣме.

Като проучаваме всички бюджети, анализътъ на които не можемъ направи тукъ поради липса на мѣсто, спираме се набързо на най-главния отъ тѣхъ, едно, вслѣдствие на неговата важностъ, и друго, — за да илюстрираме единъ другъ не-джгъ на общия държавенъ бюджетъ — пилѣние на пари за безполезни служби. Безъ да умаловажаваме великолѣпното дѣло на армията и като съзнаваме огромната роля, която катастрофата ѝ възлага тешѣрва да играе, ние смѣтаме, че да се посочатъ неджитѣ въ случая не значи, че се разстройва армията ни, както и да осѣдимъ безцѣлнитѣ разходи не правимъ това отъ липса на патротиизмъ.

Изоставяме изброяването на привилегиятѣ, съ които се ползува военното министерство, изобщо, или офицерството въ частностъ; косваме се само до това, което е характерно — само че въ по-малка степенъ — за всички останали бюджети: 1. лишни служби, въ случая — нестроевизмъ и 2. диспропорцията между кредититѣ за личния съставъ и тия за материалнитѣ разходи.

Въ началото на военния бюджетъ сж прѣдвидени 12. офицери, като свита на царя: двама генерали и т. н. Съразмѣрно съ нашия скромнъ мѣновъ балансъ, това е голѣмъ луксъ.

Началникътъ на канцеларията дѣйствува отъ името на военния м-ръ, началствува на двѣ незначителни секции, поради което не е нужно да бжде генералъ. — Дѣловодството въ войската не е въ тѣквѣ размѣръ, за да има нужда отъ специална инспекция съ трима щабъ офицери. Контролата въ случая може да се върши отъ другитѣ шестъ инспекции къмъ щаба на армията. Работата въ секцията по личния съставъ се върши отъ обикновенитѣ чиновници и началника ѝ щабъ офицеръ е съвсѣмъ излишенъ.

Разузнавателната и информационната секции могатъ и трѣбва да се слѣятъ въ една. Картографическия институтъ трѣбва да се реформира и да работи добро-

съвѣстно.¹⁾ Картитѣ, които ни бѣше далъ прѣзъ врѣме на войната, трѣбваше на повечето мѣста да се гадаятъ. — Новосъздадената военноисторическа комисия, кждѣто сж намѣрили убѣжище нови 7 щабъ офицери, е съвсѣмъ излишна. Никждѣ се не пише история така и отъ толкова много хора — за това, изобщо, още не е врѣме — а събирането и сортирането на материялитѣ — прѣди да се дадатъ на вѣщи хора за използване — може да стане въ едно отъ многобройнитѣ бюра на централата.

Интендантската служба прѣзъ врѣме на войната се оказа мизерна. Така е, когато работата на специалисти техници е повѣрена на полковници и генерали. Отличното интендантство въ Германия и другадѣ се дължи на цивилни, подготвени за работата лица. На военния мѣстото е строя, а не въ складовѣтъ съ лукъ и зеле. Въмѣсто да се схване това, у насъ злото се разширява; новиятъ бюджетъ вкарва други 20 об.офицери въ тази нестроева колона, като увеличава кредита съ 130 хил. л. Главниятъ ни интендантъ е генералъ съ помощникъ полковникъ, една съвсѣмъ излишна длъжностъ, понеже при отсъствието на главния интендантъ може да се замѣства отъ и-ка на домакинското отдѣленне, тоже полковникъ. Продоволствената и вещева секции трѣбва да се слѣятъ въ една, а бюджетното отдѣленне е съвсѣмъ излишно, ако се даде още малко кредитъ на счетоводството. Комисията за ликвидирането смѣтитѣ по войната да се прѣхвърли въ финансовото м-во: ще имаме тогава работа, безъ да ангажираме нѣколко офицери съ полковникъ начело.

На чело на инспекциитѣ сж поставени вече генералъ-лейтенанти, до скоро полковници, съ луксозни щабове или отдѣлення. Щабътъ на кавалерийската инспекция напр. се завежда отъ полковникъ съ двама „старши“, а къмъ военно инженерната инспекция, която има работа главно съ 5 дружнини, сж намѣрили работа 7 щабъ офицери, отъ които 4 полковника.

Главниятъ воененъ прокуроръ — сжщо генералъ, който има работа съ 5 сѣдлица, сп има вече и помощникъ полковникъ плусъ единъ началникъ подполковникъ, а начело на нашитѣ военни учебни

¹⁾ Въковната практика е установила, че едно лице за 7 м-ца (прѣзъ лѣтото) може да реамбулира максимумъ 300 □ к. м. Въ института, обаче, има листи, отъ които се вижда, че наши топографи сж реамбулирали по 2000 к. м. за 5 м-ца. Пътувано е въ мъгла, джждъ, съ пълна пара — за да получаватъ повече пжтин и дневни. Не е чудно, че въ тия листове се срѣщатъ села, кждѣто ги въ дѣйствителностъ нѣма и обратно. (Воен. журн. г. XXI стр. 631 и 739).

заведения се постави началникъ — тоже генералъ, макаръ че до скоро работѣха добръ и безъ него. — Новосъздаденото ликвидационно статистическо бюро, което издава свидѣтелства за изчезнали войници, е излишно.

Личниятъ съставъ на централното управление консомира 1.2 мил. л., т. е. половината кредитъ за нашата артилерия.

По общия шаблонъ, и така нарѣченитѣ офицери за особени поръчки къмъ дивизионнитѣ щабовете, трѣбва да повишатъ своя чинъ: до скоро бѣха капитани, сега сж майори. Освѣнтъ двамата старши адютанти, къмъ всѣка дивизия има по едно интенданство, всѣко отъ което консомира силитѣ на 3 щаба и по нѣколко оберъ офицери. Тия интендантства струватъ на държавата близо $\frac{1}{2}$ мил. л. само за офицери. Съ половината кредитъ може да се създаде образцова организация, ако се реформира съ цивилни лица.

Бригаднитѣ управления сж лишени отъ всѣкаква самостоятелностъ при разрѣшаването на всички въпроси. Прѣзъ тѣхъ минаватъ, обаче, всички книжа, адресирали отъ по-долнитѣ до по-висшитѣ инстанции, само за да прѣпратятъ тия книжа „при надписъ по принадлежностъ“. Често пжти кореспонденцията описва странни пжтища. Напр. отъ гр. В., където е полкътъ и дивизионното управление — вмѣсто да отиде направо отъ единия щабъ въ другъ, минава по-рано прѣзъ гр. П. (щаба на бригадата), за да се върне пакъ въ гр. В. Излишно тормозене на работата и още по излишни разходи. Другадѣ бригадата не само че свързва много повече и по-големѣ части наедно, но бригадниятъ командиръ е строеви офицеръ (даже безъ щабъ), контролното око на когото се мѣта непрѣкъснато изъ строя. У насъ — една нестроева станция и нищо повече. — На бригаднитѣ управления се помъчиха нѣкога да намѣрятъ работа, поради което 24-ѣхъ полкови военни окръжия се прѣименоваха въ 12 бригади. Слѣдъ малко врѣме окръжията вземаха пакъ старото си име съ тази разлика, че работата, която се върши главно отъ подофицери, се разхвърля не вече между 12, както бѣше до тогава, но между 36 подполковника. Въ 1904. год. тѣмъ се дадоха и 160 оберъ офицери за помощници, а днесъ кредитътъ се увеличава съ още 100 хил. лева. Бригаднитѣ и районитѣ управления коштуватъ на държавата 920 хил. лева годишно.

Три служби въ щабоветѣ на полко-

ветѣ можеха да се прѣмахнатъ, безъ да се уврѣди съ нищо бойната готовностъ на армията. Нито канцеларската, нито строевата работа на единъ командиръ на полкъ е толкова и такава, че да му е необходимъ помощникъ. Нѣма нужда отъ длѣжностъ, която не е нито въ строя, нито въ щаба. Нищо сериозно не може да се прѣдприеме отъ полка, безъ прѣкото участие на самия командиръ: било полково учение, частична маневра, поездка, бесѣди — всичко се ръководи лично отъ командира и помощника му е само фигурантъ. Единъ командиръ на полкъ съ обикновени способности се справяше съ книжата и прѣпискитѣ, които му се докладваха ежедневно отъ 9—11 и отъ 3—4 $\frac{1}{2}$ часа. Останалото врѣме бѣше въ полка между войницитѣ; частта вървѣше отлично и никога той не чувствуваше нужда отъ помощникъ. Помощничеството въ случая не може да се оправдае и чрѣзъ стажирането, понеже единъ офицеръ, който е билъ редъ години дружиненъ командиръ и миналъ нѣколко щабовете, прѣди да стане подполковникъ, нѣма нужда отъ длѣжностъ, която полуатрофира всѣки офицеръ съ честолюбие и желание да работи. 140 хиляди лева се разходватъ и тукъ безцѣлно.

Нѣкога ние водихме борба противъ ковчежницитѣ-офицери. Трѣбваше да минатъ години и да бждатъ деградирани нѣколко офицери за злоупотрѣбление на полкови суми, за да се разбере началната истина, че тази работа е за обикновенъ счетоводителъ. Днесъ сжщитѣ аргументи, които се изтъкваха противъ ковчежника-офицеръ (обикновено поручикъ) могат да се употребятъ противъ домакинитѣ на полковетѣ (майори). Главната тѣхна работа е да произвеждатъ търговетѣ за доставки на разни продукти за полка, или да сключватъ контракти за доставки по доброволно съгласие. Вижда се веднага, колко общо има тази работа съ задачитѣ на офицера. Фактически всичката работа се извършва отъ писаритѣ (срочни и свърхсрочни) въ домакинското отдѣление на щаба. Тѣ се грижатъ и за приготвянето на всички вещи въ домостии, които обхващатъ материалната частъ, имотността на полка, тѣ знаятъ и военнитѣ наредби или законодателството по този отдѣлъ, понеже единъ офицеръ, който е врѣменно на тази длѣжностъ, нѣма никаква охота да се занимава съ тѣзи дребулии. На майора-домакинъ не остава, освѣнтъ да дава запо-

вѣди, слѣдъ като прѣдварително се ориентира отъ служащите, какво трѣбва да се заповѣда; да се срѣща съ прѣдприемачи, съ които прѣкрасно се би справилъ и единъ обикновенъ чиновникъ. И въ случая, съ много по-малко отъ 126 хиляди лева може да се свърши много по-добра работа.

Бюджета прѣдвижда и други 40 нестроеващи — заведващи оръжията поручици. Понеже оръжейните майстори се грижатъ изцѣло за оръжейните складове на полковете и за тѣхната изправност, понеже изписването и записването на поврѣдени или нови части и пушки е една много рѣдка, перидична работа, която адютанта ще върши по донесението на оръж. майсторъ, така нарѣчените заведващи оръжията се явяватъ много рѣдко въ щабовѣтѣ. Напразно се взиматъ тия 40 челоуѣка отъ строя и се привикватъ на лѣнност. Нѣколко списъци, които е натоваренъ да води заведващия оръжията се водятъ въ сжщностъ отъ единъ сроченъ писаръ, който трѣбва да се прѣдаде на оръжейния майсторъ, а ако е нужно, работата да се контролира отъ адютанта.

Прѣдвидени сж за дружинни адютанти вмѣсто подпоручици, поручици, а за полкови — вмѣсто подпоручици или поручици — капитани. Това е резултатъ отъ безразборното производство въ армията.

При всичкото ни желание да бждемъ кратки, принудени сме да се спремъ за моментъ на още единъ дефектъ въ военния ни бюджетъ. При него хазната не е господаръ на всички економии. Финансовъ принципъ е, спестяванията отъ разрѣшените кредити по бюджета да се централизиратъ пакъ къмъ общите сѣдства на хазната, които ще се използватъ за цѣлокупните нужди на държавата. Военното министерство, обаче, се ползва съ привилегията да не внася на възстановление кредитъ много отъ економите, които оставатъ като собствени суми на частта, разходвана отъ нея по усмотрѣние. Нѣкогата сумп бѣха много голѣми, като обхващаха економите по всички разходи на военния бюджетъ.

Слѣдъ дълги борби на финансовото министерство, тази широка привилегия, която споредъ признанието на самия органъ на военното министерство, е била създадена като че ли да служи като доходни източници на слабохарактерни хора, („Воен. Журналъ“ год. II и III, стр. 331 и 546) „като се отдѣля нѣщо повече отъ устата на войника и коня“, бѣше по нама-

лена и днесъ за економически или съестни продуктни суми на частта се считатъ економите отъ „по выгодното купуване на продоволствени припаси и фуражи“. Логиката въ случая е много странна: економисва се отъ продоволствените припаси: хлѣбъ, месо, зеленчуци и пр., за да се подобри сжщото това продоволствие, — т. е. кръгъ отъ празни фразии. Въ дѣйствителностъ, никакво подобрене на храната въ армията не се върши съ тия суми, които се разпилѣватъ за удоволствие, само не на войника. Самото военно м-во е принудено да признае, че страстта за економии въ храната на войника е безгранична: въ Софийския гарнизонъ напр. е доставяно прѣди нѣколко години месо по 40 ст. кгр. (рѣчь на военния мръ Х Н. С. I изв. сес. кн. III стр. 158). Много ясно е, отъ какво качество е можало да бжде месото, което е имало такава ниска цѣна. Можеше да се прѣдполага, че поне слѣдъ войната, която ни остави толкова много дългове за разчистване, военното м-во ще прѣмахне за всекога този §, който може най-сполучливо да се нарѣче фондъ за безконтролно разточителство. Защото, какво друго име заслужава факта, че частите трупатъ въ касите си суми, нарѣчени економии отъ фуражъ и съестни продукти, като въ сжщото време прѣдставятъ дълги списъци на допълнителни, свѣрхемѣтни разходи за сжщата цѣль, понеже отпуснатите кредити се оказали недостатъчни? Слѣдъ демобилизацията въ продоволствените магазини на армията останаха масса съестни продукти и фуражи, било реквизирани, или купени отъ голѣмия 300 мпл. кредитъ. Разбира се, че съ тия економии трѣбваше да разполага финан. м-во, което най-добре можеше да ги използва отъ гледна точка на съкровищните интереси. Отъ началото, то като че бѣ сполучило да тури ръка на тѣхъ, което показва и едно измѣнение на правилника за реквизицията. Слѣдъ като остави храните въ разпореждане на частите, които до 1. февруарий т. г. ги разходваха безъ отѣнка, както прѣзъ войната, то се съгласи, обаче, слѣдъ тази дата да имъ се дадатъ по едни небивало мъртви цѣни, като че ли се е касало да се отърве хазната отъ полуизгнили продукти, негодни почти за нищо. Ето нѣколко примѣра, извлѣчени отъ вѣдомостта — приложена къмъ прѣдписанието на военното м-во № 1911. отъ 28. мартъ м. г. за цѣните на съестните и фуражни припаси, дадени на частите отъ производствените магазини:

брашно 15 ст., чай 1-20 лв., оризъ 10 ст., захаръ 40 ст., фасулъ 10 ст., ечемикъ 10 ст., сѣно 10 ст., сирене 60 ст., кашкавалъ 80 ст., дърва 8 лв., дървено масло 80 ст., маслини 60 ст., макарони 40 ст., леща 10 ст., грахъ 10 ст.. Доста е да се прѣгледатъ набърже цѣнитѣ, и да се сравнятъ съ срѣднитѣ пазарни цѣни на въпроснитѣ продукти, за да се види, че намалението е 75 до 150%; за нѣкои продукти намалението стига до 300—500%. Когато хазната ще плаща или е вече платила за стотини хиляди кгр. произведения по-високи, даже аномално високи цѣни, сега ги отстъпя по неимовѣрно низки цѣни. Безъ да може да се опрѣдѣли точно каква ще бѣде общата цифра на този новъ фондъ „економически“ въ армията, не ще бѣде прѣувеличено, ако се каже, че ще надмине 7 мил. лева. А какъ се разходватъ тия економии? Само два примѣра, които могатъ да бждатъ двѣстѣ, или двѣ хиляди, ако биха се прѣтършували архивитѣ на разпитѣ щабове: съ отношение № 1257 до Вратчан. гарниз. събрание щабътъ на 16-й п. Ловчански полкъ си иска обратно сумата 30,000 лв., които билъ заелъ отъ своитѣ „економисани“ суми на това частно офицерско събрание. Въ сжщото врѣме, понеже дървата и хранителнитѣ припаси въ този полкъ сж били недостатъчни, т. е. „економисвало“ се е много, неговиятъ щабъ издава заповѣди (№ 44) да се дадатъ по двѣ одяла на всѣки войникъ, за да му бѣде топло и по една кифла сутринъ за закуска, вмѣсто варена топла чорба, или каша.

Но да скратимъ. Всѣка частъ отъ дър-

жавния бюджетъ може да ни открие много снѣкюрски гнѣзда, много излишни разходи отъ една страна, както и недостатъчностъ на кредититѣ, потребността на които е очевидна отъ друга. И едното и другото се признава официално отдавна. Само два-три примѣра и да свършимъ. Много отдавна, когато нестроевизма въ армията бѣше нищо въ сравнение съ сегашния, на въпроса: защо не е закрилъ излишнитѣ длѣжности, военниятъ м-ръ е отговорилъ; „Излишнитѣ офицерски длѣжности не можахъ да зачеркна въ бюджета, понеже трѣбваше да уволня тия, които ги заематъ (рѣчь на воен. м-ръ VIII о. н. с. I с. кн. II с. 378). Много откровенно: излишни, но какво да сторя?

Но за това пѣкъ, ето какво ни се съобщава за другитѣ вѣдомства: „Често се случаватъ готвачи, готвачки или перачки да бждатъ сжщеврѣменно прислужници при болнитѣ и то съ нищожно възнаграждение отъ 30—35 лв. (Извѣстията на дирекцията г. II, кн. XII офиц. докладъ). Поради липса на кредитъ, въ всѣко отдѣление има по единъ, вмѣсто по два служители. Нужно то бѣше да се взематъ (на заемъ) служители отъ ловчан. болница, (Рап. № 402 1911. год. на Плѣвн. I кл. болница). Или: на единъ медицински фелдшеръ въ про странната Добришка околия сж 40—45 села. Селото Владимирово напр. отстон на 50 клм. отъ санитарния пунктъ.

Това положение на безцѣленъ луксъ и на ужасна мизерия не може да трае, не бива да трае. То трѣбва да се прѣмахне непрѣмѣнно. Но за туй сж нужни не само вѣщи главн, но и смѣли рѣцѣ.

Д-ръ Г. Тошевъ.

ПУБЛИЧНИТѢ ВЛАГАЛИЩА И СТОКОВИЯТЪ КРЕДИТЪ¹⁾.

Франция.

Ако въ Англия, както изложихме въ миналата статия, развитието на публичнитѣ влагалища и на стокския кредитъ е слѣдвало развитието на търговията; ако тамъ намираме едно естествено развитие, изразяващо се въ това, че публичнитѣ магазини сж се явили като резултатъ отъ нуждитѣ на търговията, които тѣ и почиващия върху тѣхъ варантенъ кредитъ сж идѣли да задоволятъ, то въ Франция срѣщаме едно друго, обратно развитие. Въ Англия първомъ има на лице една обширна колониална вносна търговия, извършвана отъ голѣми морски компании. Послѣднитѣ сж доставляли

голѣми количества стоки въ английскитѣ пристанища, които е трѣбвало да прѣстоятъ тамъ извѣстно врѣме, до като бждатъ продадени било за вътрѣшността на страната, било за континентална Европа. Това прѣстояване на стокитѣ въ пристанищата е създавало нуждата отъ магазини и тѣ сж идѣли да я задоволятъ. Всичко това е ставало много просто, безъ никакви мждрувания, безъ прѣслѣждане на каквито и да било други задачи.

Въ Франция се отивало по обратенъ пѣтъ. Тукъ се намѣсва съзнателно държавния мжжъ, който си поставя прѣдварително една опрѣдѣлена задача за постигане и за тая цѣль се поощрява строенето на публични влагалища. Прѣди още нуждата отъ такива осезателно да се чувствува, биватъ създавани. Затова пѣкъ

¹⁾ Продължение отъ кн. 7 и 8.

и резултатитъ, които се добиватъ, сж били слаби, незадоволителни. Това ще стане ясно отъ по-нататъшното изложение.

Въ Франция има два вида публични вла- галища, именно тъй нарѣченитъ антрепозити и общитъ магазини.

Антрепозититъ.

Въ Франция антрепозититъ сжществуватъ отдавна. Намиратъ се въ пристанищнитъ вносни и износни пунктове и прѣдзначението имъ е да приематъ стоки, подлежащи на мито, но които или отъ ново ще се изнасятъ, или пъкъ се внасятъ въ страната, но слѣдъ извѣстно по-късо или по-дълго врѣме. Митата се плащатъ при изваждането на стокитъ отъ антрепозита и внасянето имъ въ страната; до като се намиратъ въ антрепозититъ, тѣ не плащатъ мито. Така антрепозититъ съставляватъ нѣщо като свободно пристанище, гдѣто внасянето и изнасянето на стокитъ става безъ изпълнението на каквито и да било митнически формалности.

Антрепозититъ сж два вида: **реални и фиктивни**. Въ реалнитъ антрепозити се внасятъ всички стоки, подлежащи на мито. Тѣзи антрепозити сж построени на мѣста, посочени отъ правителството. Въ тѣхъ стокитъ могатъ да прѣстояватъ най-много до три години, обаче митническитъ власти, при поискване, могатъ да продължатъ този срокъ. Тѣ се намиратъ подъ контрола на митническитъ власти и на единъ търговски делегатъ, който се грижи за доброто съхранение на стокитъ. Това сж държавни антрепозити.

Фиктивнитъ антрепозити по това се различаватъ отъ реалнитъ, че тѣ се помѣщаватъ не въ държавни, а въ частни помѣщения. Тѣ се намиратъ при реалнитъ антрепозити. Тѣ не подлежатъ на съвмѣстно заключване съ митническитъ власти; послѣднитъ, обаче, всѣкога иматъ свободенъ достъпъ въ тѣхъ. Собственицитъ на тия антрепозити сж длъжни да прѣдставятъ опрѣдѣлена гаранция, че при поискване ще прѣдставятъ стоката; че ще я задържатъ само въ срока, опрѣдѣленъ отъ закона, не повече отъ една година; че ще се грижатъ щото при изнасянето на стокитъ за консомация да се събиратъ припадающитъ се мита и берии. Въ закона и правилницитъ се опрѣдѣля, какви стоки могатъ и трѣбва да се складиратъ въ фиктивнитъ антрепозити. Прѣдзначени сж главно за стокитъ отъ французкитъ колонии, складиратъ се обаче и други стоки.

Антрепозититъ, реални и фиктивни, отъ които нѣкои се намиратъ и въ вжтрѣшността на страната, сж обслужвали и обслужватъ главно вноската търговия и сж улеснявали изнасянето наново на нѣкои внесени стоки. За нуждитъ на износната търговия, на мѣстната индустрия и земледѣлие, тѣ не сж били прѣдзначени. За тѣхъ сж били създадени тъй нарѣченитъ общи магазини — *magasins généraux*.

Общитъ магазини. (*Magasins généraux*).

Историята на общитъ магазини започва отъ 1848 година. Въ тая година, вслѣдствие февруарската революция, въ Франция избухнала го-

лѣма економическа и финансова криза, която се изразила въ прѣкъсване на пазара съ стоки, мѣстни произведения, които не могло да се продадатъ, а така сжщо и въ голѣмата скжпотия на паритъ. За да се смекчатъ лошитъ послѣдствия отъ тая криза, тогавашния министъръ на финансиитъ, *Garnier-Pagès*, като най-подходящо и цѣлесъобразно срѣдство, намѣрилъ залагането на стокитъ и добиване кредитъ срѣщу тѣхъ. По тоя начинъ — т. е. чрѣзъ мобилизирането на излишнитъ и неэксплузвани цѣнности посрѣдствомъ способни за кредитиране цѣнни стокови книжа (варанти), очаквало се е едно съживяване на търговията и индустрията. Като прѣдварително условие за това необходимо е било строенето на магазини, нарѣчени общи. Първия законъ за общитъ магазини, чинто главна цѣль е била да спомогнатъ за кредитирането на стокитъ, е билъ публикуванъ на 21. мартъ 1848. година; съ постановление отъ 26. мартъ с. г. законътъ е билъ допълненъ въ нѣкои отношения; съ декретъ отъ 23. августъ сжщата год е билъ допълненъ повторно.

Прѣдъ видъ сжществувашето законодателство, именно чл. 2076 отъ Наполеоновия кодексъ, който опрѣдѣля, че кредиторътъ добива прѣимуществено право само върху таква прѣдмети, които сж заложени у него, или пъкъ у трето лице, избрано по съгласието на двѣтъ страни, то, за да се направи възможно и улесни залагането на стокитъ, трѣбвало е да бждатъ създадени помѣщения за складиране на стокитъ. По духътъ на спомнатия чл. 2076, магазинитъ трѣбвало да играятъ ролята на винаги находящия се на разположение трети контрагентъ (*tiers convenu*), за да може да стане складирането на стокитъ и възъ основа на издаденитъ варианти да стане залагането и кредитирането имъ.

Законътъ отъ 1848 г. е опрѣдѣлилъ, че, споредъ нуждата и подъ контролтъ на правителството, ще се строятъ общи магазини за складиране на сурови произведения, търговски стоки и фабрикати. За вложенитъ стоки управлението на магазинитъ ще издава разписки за получването имъ (*récépissé, Schein Warrant*). Вложенитъ стоки се подлагатъ на оцѣнка отъ експерти и оцѣнката се отбѣлзва както въ регистритъ, така и върху самата разписка. Всѣка разписка може да бжде прѣхвърлена върху друго лице чрѣзъ джиро. Всѣко прѣхвърляне на разписката, било съ цѣль за получаване заемъ, или за продаване на стоката, трѣбвало да се съобщи въ управлението на магазинитъ, гдѣто това се записва заедно съ заемната сума или продажната стойностъ. Чл. 9 отъ наредбитъ отъ 26. мартъ 1848. г. постановявалъ, че разписката, придружена съ записъ на заповѣдь, може да се приеме отъ *Comptoirs nationaux d'escompte* като втори, а отъ *Banque de France* като трети подписъ. При неизплащане на заемътъ на опрѣдѣления срокъ, кредиторътъ, по свое усмотрѣние, може да търси удовлетворение или отъ длъжникътъ, или отъ джирантитъ, или пъкъ може да продаде стоката. Въ послѣдния случай продажбата се извършва, по разпореждане на прѣдседателя на търговския сждъ, чрѣзъ публиченъ търгъ;

само на Comptoirs nationaux d'escompte е било дадено правото, осем дни слѣдъ подаване на протестътъ, да пристъпи направо къмъ продажбата, безъ да иска рѣшението на търговския сѣдъ. Много по-голѣми сж били правата на Banque de France въ това отношение; тя е можала направо, чрѣзъ единъ посрѣдникъ, да продаде стоката.

Резултатитѣ отъ този законъ не сж били задоволителни и възлаганитѣ надежди не се реализирали. Главната причина за неуспѣхътъ трѣбва да се търси въ погрѣшната мисълъ, чрѣзъ законъ да се извика на животъ едно до тогава съвсѣмъ непознато кредитно срѣдство, безъ да има на лице основата за това — едно развито и разпространено между търговцитѣ и индустриалцитѣ използване на общитѣ магазини. Отрицателно сж повлияли особено задължителното оцѣняване на стокитѣ, задължението, всѣко прѣхвърляне да се съобщава и отбѣлѣзва въ книгитѣ, съ което не се уважава търговската тайна; правото на кредиторътъ да държи отговорни джирантитѣ, а така сжщо и правото да посѣга на стоката, по свое усмотрѣние. Прѣднамѣрената цѣль, съ която сж били създадени общитѣ магазини — именно да се създаде възможностъ за кредитиране на вложенитѣ въ тѣхъ стоки, създадо е за тѣхъ една неблагоприятна репутация, т. е. мислило се е, че всѣки, който си влага въ тѣхъ стокитѣ, намира се въ стѣснено положение и търси кредитъ, поради което солиднитѣ търговци ги отбѣгвали и не си служели съ тѣхъ. Единъ недостатъкъ съзирали и въ това, че се издавалъ само единъ вариантъ, една разписка.

Като признали за дѣйствителни всички тия недостатѣци, пристѣпили къмъ едно коренно прѣобразование на закона. На 28. май 1858. год. е билъ издаденъ законъ за реорганизацията на общитѣ магазини, който билъ допълненъ на 12. мартъ 1859. год. Измѣнения сж били прокарани отъ послѣ съ законъ отъ 31. септемврий 1870. година, отъ което врѣме законътъ остава въ сила и до днесъ. Ето защо, за да видимъ, въ какво положение се намира въ Франция влагалищното дѣло, трѣбва да изложимъ постановленията на самия законъ.

Законътъ отъ 1870. година.

Постройка на общитѣ магазини. За построяването и управлението на общитѣ магазини възприета е била още отъ началото *концесионната система*. За да се открие такъвъ единъ магазинъ, необходимо е било специално разрѣшение отъ правителството, което е ставало слѣдъ взимане мнѣнието на компетентнитѣ търговски прѣдставителства (търговската камара, chambre consultative des Arts et Manufactures). Така е било споредъ първия законъ. Тоя отъ 1870. год. е донесълъ това измѣнение, че разрѣшението се дава отъ префектътъ, пакъ въз основа мнѣнието на споменатитѣ търговски прѣдставителства, или, ако такива липсватъ, то се взима мнѣнието на търговския сѣдъ. Ако магазинитѣ, за които се иска разрѣшение, ще служатъ и като антрепозити, тогава се иска

съгласието и на финансовия министръ. За всѣкой общъ магазинъ трѣбва да се прѣдстави гаранция, която се движи между 20,000 и 100,000 франка; размѣрътъ се опрѣдѣля отъ префектътъ. Отнемане на концесията става по сжщия начинъ, по който е дадена, слѣдъ като се констатира, че управлението дѣйствува противъ търговскитѣ интереси.

Такси. Такситѣ, които трѣбва да се плащатъ за влаганитѣ стоки, трѣбва да бждатъ подробно изброени въ една напечатана тарифа и съобщени на префектътъ и търговскитѣ корпорации; послѣднитѣ, обаче, нѣматъ вето по тарифитѣ. Сжщо и всѣкакви измѣнения въ тарифитѣ трѣбва да се съобщаватъ. Ако измѣненията иматъ за цѣль повишение на такситѣ, то тѣ трѣбва да бждатъ оповѣстени три мѣсеци, прѣди влизането имъ въ сила.

Особени права и задължения на общитѣ магазини.

Общитѣ магазини иматъ слѣднитѣ права:

- 1) Да издаватъ варианти, които могатъ да се джиросватъ. Тѣ се различаватъ отъ обикновенитѣ разписки за получаване по своитѣ материални послѣдствия, за което ще се говори по-нататкъ.
- 2) Да продаватъ на търгъ вложени у тѣхъ стоки безъ разрѣшение на властитѣ. Това право е ограничено само съ туй, че само опрѣдѣлени стоки, посочени въ специални таблици, могатъ да бждатъ продавани на търгъ. Това се прави, за да се избѣгне всѣкаква конкуренция на мѣстната търговия и индустрия.
- 3) Да поддържатъ и фиктивни антрепозити, когато общитѣ магазини или части отъ тѣхъ служатъ и за антрепозити.
- 4) Да кредитиратъ стокитѣ, т. е. могатъ да отпущатъ заеми срѣщу вложенитѣ въ тѣхъ стоки.

Задълженията имъ сж слѣднитѣ:

- 1) Общитѣ магазини сж задължени да приематъ всички стоки, които имъ се прѣдлагатъ за влагане. Нарушението на това задължение води подирѣ си насилствено заставяне да се приематъ стокитѣ и заплащане причиненитѣ врѣди, а може да доведе даже и до отнемане на концесията.
- 2) Запрѣтено е на магазинитѣ да извършватъ прѣмо или косвено сдѣлки за своя смѣтка съ стокитѣ, които се складиратъ въ тѣхъ.
- 3) Задължени сж да водятъ опрѣдѣлени книги.
- 4) Ако управляватъ и фиктивни антрепозити, то тѣ трѣбва да спазватъ всички задължения спрямо данѣчнитѣ финансови власти.
- 5) Не сж задължени непрѣмѣнно да осигуряватъ стокитѣ.

Варанти и вариантно право.

По желание, вложителя на стоки може да получи вариантъ, единъ или нѣколко за части отъ стокитѣ. Управлението е длѣжко да издаде варианти и не може да направи това независимо отъ установяване собственостъта върху стокитѣ.

Въ Франция е въведена двувариантната система, т. е. за една стока винаги се издават два документа съ напълно еднакво съдържание, а наименованието имъ е различно. Единия екземпляръ се казва *récépissé à ordre*, втория *warrant à ordre*. Откъсватъ се отъ кочанъ и могатъ да се раздѣлятъ.

Споредъ законътъ, тия документи трѣбва да съдържатъ слѣдующето:

1). Името, положението и жилището на вложителя.

2). Видътъ на стоката и описание, отъ което да може да се сѣди за нейната идентичностъ и стойностъ.

3). Подписъ отъ управлението на магазина, което, обаче, не се съдържа въ закона, а се подразбира само по себе.

За външното описание на стокитѣ отговорно е управлението на магазинѣ. Задължение за изслѣждане на съдържанието не сѣществува. Банкитѣ, обаче, когато ще кредитиратъ вариантѣ, не се задоволяватъ само съ свѣденията, които тѣ съдържатъ, но изискватъ и една оцѣнка отъ подведенъ подъ клетва посрѣдникъ. Често пѣти, когато *récépissé à ordre* ще послужи за продаване на стоката, той се придружава отъ мостра. За вариантѣ, като срѣдство за добиване кредитъ, това не се изисква.

Джирисване на вариантѣ. Издаденитѣ *récépissé* и *warrant à ordre* могатъ да се джирисватъ.

Джирисването на *récépissé à ordre* дава право на джиранта да разполага съ стоката. Това означава, че спрямо трети лица, слѣдователно и спрямо управлението на магазинѣ, той се явява като разпоредителъ съ стоката. Съ джирисването се прѣхвърля най-силното право върху стоката, именно правото на собственостъ. Отъ това слѣдва, че едновременно се прѣхвърля и придобива и всѣко по-слабо право.

Джирисването на *warrant à ordre* става съ цѣль за добиване на заемъ. Отъ джирото трѣбва да е явно, че стоката е прѣминала въ притежание на кредитора като залогъ за една дадена отъ него сума, отбѣлѣзана върху вариантѣ.

Вариантѣ на заповѣдъ, когато се джироса, съдържа двѣ важни постановления: първо, общанието да се плати извѣстна сума и, второ, залагането на стоката като гаранция за изпълнение на общанието. Първото му дава качеството на търговски ефектъ, второто не може да го отнеме, а само го засилва. Въ случай, обаче, на неиздѣлжение, кредиторѣтъ трѣбва да търси удовлетворение прѣди всичко отъ заложената стока; значи, на първо мѣсто отговаря стоката, а не длѣжникѣтъ.

Прѣхвърляне на митни стоки.

За едно пълно прѣхвърляне на стоки, подлежащи на мито, складирани въ единъ антрепозитъ, необходимо е съгласието на митническитѣ власти, сѣщо и на лицето, на което се отстъпва стоката.

Ако антрепозитѣтъ се намира подъ управлението на единъ *magasin general*, то митническата властъ, слѣдъ прѣдставяне на джиросаната разписка — *récépissé à ordre* — все едно, да-ли

тя върви съ вариантѣтъ заедно или отдѣлно отъ него, по прѣдложение на джиранта (купувачѣтъ), трѣбва да прѣхвърли въ регистритѣ стоката върху неговото име. Въ регистритѣ се вписва новия притежателъ, безъ за това да е необходимо съдѣйствието на продавачѣтъ. Прѣдъ митническата властъ всѣкога онзи е отговоренъ, който въ нейнитѣ книги фигурира като притежателъ на *récépissé* и вариантѣтъ, безъ огледъ на това, да-ли отпослѣ съ станали прѣхвърляния на тия документи, когато това е станало безъ знанието на митническата властъ. Ето защо, на практика винаги се съобщава и вписва новия притежателъ въ регистритѣ.

Доставяне на части отъ стоката.

Притежателѣтъ на двата документа може да поиска да му се издадатъ нѣколко варианти, които да прѣдставляватъ части отъ стоката. Това се прави, когато прѣдаването на стоката ще стане не изцѣло, а на части.

Резултатитѣ отъ вариантното законодателство.

Едно сравнение между влаглищното и вариантното дѣло въ Франция и Англия, макаръ и възъ основа на краткитѣ свѣдения, които дадохме, показва ясно, че въ тия държави се е отивало по тъкмо противоположни пѣтища. Въ Англия сѣ оставили нѣщата на собственото имъ развитие, безъ да се намѣсва законодателната властъ съ цѣль да регулира и насочва въ това или онова направление.

Въ Франция се е постѣпвало тъкмо наопаки. Само за нуждитѣ на митнишката служба сѣ сѣществували антрепозити и по-отрано, но тѣ сѣ били слабо използвани за вариантната служба. За въвеждането на вариантѣ въ пообширни размѣри сѣ се рѣшили едвамъ въ 1848. год., вслѣдствие една остра економическа криза, като прѣднамѣрено е била поставена цѣльта — да се помогне, чрѣзъ кредитирането на стокитѣ, на националното производство — индустрия и земледѣлие, които поради изгубване възможността да пласиратъ произведенията си, сѣ били въ притѣснено положение. По тая причина, влаглищното и вариантно дѣло въ Франция се явява като едно изкуствено създаване. Не нуждитѣ на една силно развита вносна и износна, централизирана въ извѣстни пунктове, търговия сѣ наложили това, но добромислящитѣ хора изъ правителствениѣ срѣди, въодушевени отъ изпълнение на дълга и желанието да помагатъ, рѣководими отъ вѣрата, че това може да стане чрѣзъ прѣнасяне на английскитѣ институции на французка почва, направили сѣ опитъ да сторятъ това чрѣзъ едно сложно и ново за страната законодателство.

Задачата е била трудна. Първомъ, трѣбвало е да се създадатъ необходимитѣ помѣщения-магазини, гдѣто да могатъ да се складиратъ стокитѣ. Но това е било все пакъ най-лесното. По-трудно е било създаването на второто важно условие, именно свикването на търговцитѣ и производителитѣ да складиратъ стокитѣ си въ тия магазини. Много причини, обаче, сѣ прѣ-

чели за това. Едно отъ прѣпятствията е била поставената цѣль на публичнитѣ влагалища. Понеже тѣ сж били създадени съ единичката цѣль, да се направи възможно добиването кредитъ срѣщу стокитѣ, то първоначално само нуждающитѣ се отъ кредитъ сж складирали въ тѣхъ стокитѣ; това, обаче, е издавало тѣхното стѣснено финансово положение. Така се е създалъ прѣдразждѣкътъ, че който складира тамъ, издава съ това стѣсненото си парично положение, а това е възпирало търговцитѣ, особено състоятелнитѣ, отъ използване на публичнитѣ влагалища, понеже тѣ сж считали, че то се отразява врѣдно върху търговското имъ реноме. Ето защо, при реформирането на законодателството въ 1870 г., думата „*bulletin de gage*“ както до тогава сж се наричали вараитѣ, е била старателно избѣгната, понеже явно е показвала, че тоя *bulletin de gage* (билетъ за залагане) се взима само, за да се получи заемъ. Противъ тоя прѣдразждѣкъ тогава е била водена систематическа борба. Така напр. въ една малка брошурка, пусната по онова врѣме за агитация въ полза на използване вараитѣ, се казва слѣдното: „На какво се дължи туй прѣдубѣждение въ търговията? На една дума, може би, на думата залогъ. Думитѣ играятъ често пакти голѣма роля у насъ, които сме наслѣдили духовитостъта и то повърхностната духовитостъ на атинянитѣ. Колкото повече единъ народъ е духовитъ, толкозъ по-голѣма важностъ дава на думитѣ. Ако една добръ избрана дума е нѣкога достатъчна за успѣха на едно прѣдприятие, то едно неподходящо изражение може да попрѣчи на успѣха на едно полезно начинание. Изражението „заема срѣщу залогъ“ лошо звучи на ухото ни, на нашето, ако щѣте, деликатно ухо. Това изражение ни прѣдставя тази операция въ единъ неблагоприятъ изгледъ.“

Друга една причина за слабия успѣхъ на влагалищното дѣло въ Франция е била самозамата и разочарованието, което скоро е послѣдвало. Имайки прѣдъ видъ благотворнитѣ резултати отъ публичнитѣ влагалища въ Англия, въ Франция сж мислили, че съ тѣхъ ще се улесни сжществено търговията и индустрията чрѣзъ снабдяването имъ съ парични срѣдства. На практика, обаче, това не се оправдало. Прѣди всичко, възможно е било да се възползуватъ само твърдѣ малко индустрии, тѣй като не всички индустриални произведения сж годни да издържатъ едно по-късо или по-ясно складиране. За търговията публичнитѣ влагалища сж били полезни само въ крупнитѣ пристанищни търговски центрове.

Като трета прѣчка за неуспѣха на това дѣло въ Франция може да се счита сложностъта на вараитното законодателство, въ което индустриалцитѣ и търговцитѣ мжно сж се ориентирвали.

При все това, въпрѣки тия спънки, усилията на законодателството въ Франция не сж останали съвсѣмъ безъ благотворни резултати. Въ пристанищнитѣ градове, гдѣто е имало значителна вносна и износна търговия, публичнитѣ влагалища сж били добръ използвани. Голѣмо значение сж придобили публичнитѣ влагалища въ Парижъ, гдѣто нуждата да се държатъ голѣми

запаси хранителни продукти, като голѣмъ консомативенъ центъръ, е създала достатъчно за тѣхъ занятие, послѣ въ Хавръ, Марсилия, Лионъ, Бордо и пр., гдѣто сжществувашата обширна вносна и износна търговия е създала, така да се рѣче, естествената основа за прѣуспѣването на влагалищното дѣло. Въ Хавръ напр. цѣлата търговия почива на влагалищната и вараитна система. Тамъ е станало едно замѣстване на сжществувашия до тогава личенъ кредитъ съ стоковия, който винаги прѣдставява по-добра гаранция за кредиторитѣ, което е било само въ полза на търговията.

Тамъ, гдѣто общитѣ магазини сж се засилили и прѣуспѣватъ, не сж констатирани никакви злоупотрѣбления въ тѣхъ. Не е констатирано никакво врѣдно влияние върху цѣнитѣ на стокитѣ, нито пъкъ е имало оплаквания, че е произлѣзла несолидна и врѣдна спекулация. Изтъква се само, че въ антрепозититѣ нѣкои чужди артикули били подлагани на прѣработване било въ качествено отношение, като виното, било само външно, напр. кутиитѣ на консервитѣ, което е давало възможностъ да се прикрие дѣйствителното произхождение на стокитѣ, и сж се изнасяли като отъ французко произхождение.

Кредитирането на стокитѣ отъ самото управление на общитѣ магазини не е било съпроводено отъ никакви лоши послѣдствия. Впрочемъ, съ това се занимавали само по-дребнитѣ магазини.

Банкитѣ и вараитния кредитъ.

Отношението на банкитѣ спрѣмо вараитния кредитъ въ послѣднитѣ години коренно е било измѣнено. Въ 1884 г. *Comptoir d'escompte* е признала въ своя отчетъ, какво „сдѣлките по кредитирането на вараити сж съвсѣмъ незначителни“; въ 1906 г., обаче, констатира, че употреблението на вараититѣ за кредитиране е твърдѣ голѣмо. Освѣнъ тая банка, съ отпущане заеми срѣщу вараити на първо врѣме се занимаватъ *Banque de France*, *Credit Lyonnais*, *Société de Credit industriel et commercial*. При кредитирането се взима въ съображение освѣнъ шансътъ за печалбата, но и финансовото състояние, ликвидностъта на стокитѣ, а така сжщо и личния и търговски моралъ на длѣжникътъ.

При продължение на кредитния срокъ, стоката се прѣцѣпява отъ ново. Ако цѣната ѝ се е повишила, то не се измѣня нищо; ако е спаднала, тогава се намалява дългътъ, или се искатъ допълнителни гаранции.

Размѣръ на вараитния обмѣнъ.

Парижъ.

Въ столицата на Франция общитѣ магазини сж притежание и подъ управлението на двѣ компании: *Cie des Entrepôts et Magasins Généraux* и *Magasins Généraux Français*. Първата е едно акционерно дружество съ 30 милиона фр. капиталъ; поддържа и 32 магазина въ провинцията. Втората компания има 360,000 фр. капиталъ. Общо въ Парижъ и околностъта има 18 обществени магазини, отъ които два реални антрепозита за мѣстна захаръ.

Въ 1906. г. сж били издадени 19,434 в-ранта, срѣщу които сж били отпуснати заеми за 291,113,008 фр. Отъ тая сума на мѣстната захаръ се падатъ 15,317 в-ранта, срѣщу които сж получени 200,855,480 фр. заеми.

Споредъ свѣдѣніята на Мин. на търговията изглежда, че въ сжщностъ дѣйствително отпуснатитъ заеми срѣщу в-ранти надминаватъ твърдѣ много горѣприведенитѣ цифри. По оцѣнката на споменатитѣ двѣ компании, общо сумитѣ, които въ Парижъ се отпусчатъ като заеми срѣщу заложиени стоки, годишно възлизатъ на 300 — 400 милиона фр. Отъ тази значителна разлика въ свѣдѣніята трѣбва да се заключи, какво кредитирането на стокитѣ често става безъ помощта на в-рантитѣ, а направо чрѣзъ залагане на стокитѣ. Това послѣдното се потвърждава и отъ банковитѣ кржгове.

Хавръ.

По главнитѣ магазини сж :

1. *Docks Entrepots du Havre*. Акционерно дружество съ 5 мил. фр. капиталъ. Пространството, което владѣе това дружество, е 344,000 кв. м., отъ които върху 200,000 кв. м. сж построени магазини, които събиратъ стоки до 215 хиляди тона. Правото за построяване и експлоатация на магазинитѣ е било отстъпено отъ държавата на града Хавръ, който отъ своя страна е отстъпилъ това право на споменатото дружество съ срокъ до 1950 г., срѣщу което получава $\frac{1}{3}$ отъ приходитѣ. Капитала се рентира съ 15%, така че общината получава около 500,000 фр. годишно. Складируютъ се най-много кафе и памукъ. Дружеството даже има монополъ за складиране на кафето, обаче, поради липса на достатъчно мѣсто, използва магазинитѣ на упоменатото подолу дружество. Памукъ се складира обикновено отъ 200 до 250,000 бали въ годината. Колко значително е това количество, показва фактътъ, че въ 1904. г. цѣлия вносъ на памукъ въ Германия е възлизалъ на 1,330,000 бали.

2. *C-ie Havraise de Magasins publiques et de Magasins généraux*. Това дружество използва 152,106 кв. м. и има помѣщения за 100,000 тона стоки. Рентабилността се колебае между 6 и 7%.

Въ магазинитѣ на тия двѣ дружества на 30. юний 1902. год. е имало складираны стоки 272,212 тона, отъ които 183,532 тона кафе и 28,853 тона памукъ.

3. *Société anonyme de Docks du Pont Rouge*. Капиталъ 2,400,000 фр., използва 93,500 кв. м. покрито и непокрито пространство, гдѣто се побиратъ до 92,000 тона стоки. Има специални помѣщения за складиране на дървенъ строителенъ материалъ. Доходността му е слаба.

4. *Compagnie des Entrepots de Paris* има магазинъ отъ 13,400 кв. м., съ вмѣстимостъ 30,000 тона.

5. *Docks du Canal de Tankarville*. Капиталъ 1,200,000 фр., пространство 35,000 кв. м., капацитетъ 40,000 тона.

6. *Magasins briquets*. На 31. януарий складиранитѣ количества стоки сж били :

Компани	31.1.902.	31.1.903.	31.1.904.	31.1.905.	31.1.906.
C-ie de Docks Entrepots	223,979,377	241,524,200	216,792,642	157,436,994	148,757,322
C-ie Havraise des magasins généraux	4,990,300	16,378,900	22,980,000	19,856,000	14,014,000
Magasins Briquets	4,990,300	1,075,550	1,018,290	2,136,700	2,828,700
Docks du Pont Rouge	16,757,000	27,632,000	27,350,000	25,600,000	24,470,000
Magasins Généraux de Paris	7,398,024	4,345,940	2,779,292	1,086,093	2,286,543
Docks de Canal de Tankarville	16,824,914	10,742,219	15,970,186	14,613,022	12,646,117
	274,939,915	301,698,209	286,890,410	230,729,779	206,082,682

Намалението въ послѣднитѣ години се пада изключително на кафето. Въ послѣднитѣ години се засилило особено складирането на захаръ.

Споредъ Adler, въ 1892. г. срѣщу складиранитѣ въ магазинитѣ на C-ie de Docks et Entrepots стоки били сж направени заеми за 147,500,000 фр. Споредъ свѣдѣніята на търг. камара въ Хавръ, заемитѣ въ 1905. г. сж били :

На 31. януарий	130,545,266
„ 28. февруарий	127,475,400
„ 31. мартъ	114,887,350
„ 30. априлъ	122,338,570
„ 31. май	101,462,170
„ 30. юний	93,464,900
„ 31. юлий	90,904,816
„ 31. августъ	88,831,703
„ 30. септемврий	87,743,400
„ 31. октомврий	80,684,118
„ 30. ноемврий	79,857,505
„ 31. декемврий	96,502,360.

Стойността на намиращитѣ се въ циркуляция в-ранти е възлизала :

На 31. декемврий	1902. год.	93,801,769	фр.
" "	1903. "	132,275,164	"
" "	1904. "	121,482,403	"
" "	1905. "	96,502,360	"
" "	1906. "	81,486,670	"

Използуването на ванантитъ като търговски ефекти е слабо. Стоката обикновено се прѣхвърля отъ влагалището върху новия и притежателъ. Прѣдаване само на вананта не е достатъчно, за да се счита, че стоката е прѣдадена. Споредъ обичая, при всѣко прѣхвърляне стоката изново се прѣтегля; прѣдаването не става по отбѣлѣзаното въ вананта тегло.

Марсилия.

Въ този градъ най-голѣмитъ антрепозити и магазини сж притежание на C-ie des Docks et Entrepots de Marseille. Тѣ обхващатъ едно пространство повече отъ 23·50 хектара (235,000 кв. км.). Слѣднитъ цифри показватъ дѣйността на тия магазини:

Години	Складирано количество—общо	Издадени вананти за тона	Процентъ
1902	96,066 тона	10,738	11·17%
1903	126,027 "	8,973	7·11%
1904	118,448 "	8,948	7·55%
1905	109,899 "	11,742	10·68%
1906	128,399 "	17,096	13·33%

Стойността на стокитъ, за които сж били издадени вананти и сумата на отпуснатитъ заеми, сж били:

Години	Стойностъ на ванантитъ	Срѣщу тѣхъ отпуснати заеми	Процентъ
1902	9,129,976	7,073,714	77·47%
1903	8,869,115	6,666,740	75·16%
1904	9,141,953	8,275,298	90·52%
1905	8,586,174	7,002,500	81·55%
1906	9,612,472	9,259,900	96·33%

Въ Марсилия се използва въ много по-голѣмъ размѣръ, отколкото вананта, тѣй нарѣчената „*décépissés non transmissibles*“, тѣй че при получаване на заеми стоката се прѣхвърля на името на кредитора.

Бордо.

Въ Бордо реалнитъ антрепозити се намиратъ подъ управлението на търговската камара, състоящи се отъ четири помѣщения съ обща повърхностъ 187,000 кв. м. На 30. юний 1905. год. имало е складирани стоки общо на стойностъ около 25 милиона фр. Кафе е имало 3,442,354 кгр., захаръ 1,521,551 кгр. Вананти сж били издадени всичко 807.

Освѣнъ тѣзи, намиратъ се още три други магазини на фирмата Magasins Généaux de Basalan, които складираатъ главно храни и алкохолъ.

Нанси.

Въ този градъ Magasins Généaux, свързани съ антрепозити за мѣстна захаръ, се намиратъ подъ управлението на търговската камара. Иматъ пространство 15,000 кв. м. Освѣнъ тѣзи, има още четири по-голѣми магазини, отъ които единия на C-ie des Entrepots de Paris.

Магазинитъ на търговската камара сж показали слѣдната дѣятелностъ:

Години	Вложени стоки	Изнесенни стоки	На лице на 1 януарий
1901	12,311,417 кгр.	9,178,461	2,428,851
1902	14,499,120 "	15,120,176	5,561,807
1903	15,490,862 "	11,801,302	4,940,751
1904	19,034,837 "	17,784,128	8,630,311
1905	12,603,763 "	16,021,620	9,880,330
1906	—	—	6,442,574

Вананти сж били издадени:

1901.	886	парчета за	12,311,417 фр.
1902.	979	" "	14,499,120 "
1903.	1056	" "	15,490,862 "
1904.	1341	" "	19,034,837 "
1905.	800	" "	12,603,364 "

Тия данни показватъ, че за цѣлото почти количество складирани стоки сж били издадени вананти.

Лионъ.

Société Lyonnaise des Magasins Généaux des Soies притежава магазини съ пространство 1700 кв. м. и може да събере 700,000 бали коприна. Въ послѣднитъ петъ години срѣдно сж складирани 1,400,000 кгр. коприна. Съ кредитирането се занимава самото управление на магазинитъ, но сжщо и нѣкои банки, особено Credit Lyonnais. Издаването на вананти е незначително, понеже копринената индустрия е силна съ капиталите и търговцитъ и индустриалцитъ работятъ съ собствени достатъчно голѣми капиталите, та не чувствуватъ нужда отъ добиване кредити чрѣзъ вананти. Кѣмъ това се прибѣгва обикновено въ врѣме на криза.

Освѣнъ изброенитъ до тукъ магазини, таква има още въ пристанищната областъ на Waise съ вмѣстимостъ 11,000 тона, гдѣто се складира главно жито, захаръ, масла и др. Срѣдно годишно се складира 11,000 тона стока. Кредитиране на хранитъ извършва самото управление. Въ 1901. г. сж били издадени 201 вананта за 2,229,385 фр. Общо за годинитъ 1901—1906. издадени вананти 568 за 6,241,553 франка.

Сжществуватъ още и Magasins Généaux de Lyon Cuillere, капиталъ 700,000 фр., пространство 18,000 кв. м., складираатъ главно зърн. храни и зеленчуци. Въ 1902. г. издадени вананти 35 за 361,000 фр., 1905. г. 35 вананта за 817,628 фр., кредитирани съ 635,403 фр. Рентабилността на тия магазини е слаба.

Публични магазини има още въ Ница, Сентъ-Етиенъ, Руанъ, Рубе, Лилъ, Кале и др.

Д. х. Димовъ.

РАЗВОЙ НА ИНДУСТРИЯТА ВЪ БЪЛГАРИЯ (1909—1914.*).

II.

Машинен инвентаръ.

Напълно дѣйстващитѣ индустриални заведения къмъ края на 1914. г., безъ занаятчийскитѣ кооперации, сж, както казахме 388, отъ които стари 222 и нови 166.

Споредъ даннитѣ на статистическата анкета отъ 1909. год., сжществуващитѣ тогава и засѣгнати отъ анкетата 261 насърдчавани частни индустриални заведения сж имали вложенъ капиталъ въ машини (включително и инсталацията) на сума 34,756,000 лева.

Къмъ края на 1914. год. броя на тия заведения намалява. Намалява съ останалитѣ въ ромънска територия, съ ония на които облагитѣ сж отнети и съ находящитѣ се въ ликвидация и бездѣйствие. Всичко 29. Намалява още съ ония заведения, които сж тоже анкетирани, но които сж придобили облаги прѣзъ течение на 1909. год., когато е билъ въ сила сегашния законъ за индустрията и които заведения, на брой 19, прѣхвърляме къмъ новитѣ. Слѣдъ приспадането на всички изброени заведения, прибавяме къмъ останалитѣ още нѣколко (9), които прѣзъ врѣме на анкетата сж били въ бездѣйствие и слѣдователно незасѣгнати отъ нея, но като основани и придобили облагитѣ прѣди настѣпването режима на сегашния законъ, трѣбва да влѣзатъ по право въ реда на старитѣ заведения. Всички тия промѣни даватъ въ тоя моментъ отбѣлзвания вече резултатъ: 222 стари заведения, т. е. ония, основани и придобили облаги прѣди влизането въ сила на закона отъ мартъ 1909. г., и 166 нови, т. е. основанитѣ и придобили облаги слѣдъ тая дата и плюсъ още 13 занаятчийски кооперации, основани сжщо слѣдъ тая дата. Такова е положението къмъ края на 1914. година.

Слѣдъ приспадането отъ общата сума на посочения отъ анкетата машиненъ и инсталационенъ капиталъ (34,756,000 лева), оная часть, която се припада на изключенитѣ 48 заведения (3,144,000 лв.) и съ прибавлението на капитала на неанкетирани 9 стари заведения (1,040,000 лв.), се получава цифрата на вложения въ машини капиталъ отъ напълно дѣйстващитѣ сега 222 стари заведения, а именно 32,652,000 лева. Тоя капиталъ, разбира се, не е за сжщитѣ заведения сжщо такъвъ и сега. Въ течение на петъ години, въпрѣки амортизацията, има несъмнѣно и извѣстно усиление на тоя капиталъ чрѣзъ подновяване или разширяване на инсталацията, но точни данни за това усиление нѣмаме, а въ такъвъ случай за прѣдпочитане е да вземемъ за база капитала отъ 1909. г., толкова повече, че и капитала на новитѣ заведения не е отъ 1914. г., а отъ врѣмето на тѣхното основаване.

И тѣй, въ дѣйстващитѣ прѣзъ 1914. год. 222 стари насърдчавани индустриални заведения

има вложенъ капиталъ въ машинария 32,652,000 лева, който за разнитѣ категории индустрии се разпрѣдѣля, както е означено въ слѣдующата таблица:

Групи индустрии	Брой на заведенията	Вложенъ капиталъ въ машинария	%	Срѣдно на заведение
Храни, пития и продоволствие	80	11360000	35 ¹⁾	142000
Текстилна	60	7932000	24	132000
Химическа	25	1277000	4	51000
Кожарска	16	810000	2	50000
Дървена	14	1254000	4	90000
Метална	11	1032000	3	94000
Керамика	7	980000	3	140000
Мини и кариери	4	1350000	5	337000
Хартиена	3	705000	2	235000
Ел. инсталации	2	5952000	18	2975000
Всичко . .	222	32652000	100	147000

На първо мѣсто, по величина на машинния капиталъ, стои индустрията за храни, пития и продоволствие. Тя е въ сжщото врѣме първа и по брой на заведенията. Както тя, така и всички останали групи, въпрѣки промѣната въ броя на отдѣлнитѣ заведения, запазватъ по отношение на вложения капиталъ въ машини сжщия редъ, какъвто сж имали и прѣзъ 1909.²⁾ По-чувствителната разлика въ капитала на нѣкои отъ тѣхъ сега и прѣзъ 1909. г. (мини и кариери, керамика, химическа и храни, пития, продоволствие) не произтича само отъ увеличението или намалението броя на заведенията, но и отъ това, че ние се придържаме отъ една по-друга класификация на видоветѣ индустрии. Часть отъ заведенията, които анкетата туря въ индустрията за храни и пр. ние отнасяме къмъ химическата (растителни масла, вино, оцетъ и др.), както и часть отъ заведенията на керамичната индустрия (строителни материали) отнасяме къмъ карьерната промишленостъ. Безъ тази разлика, която се явява случайно, положението сега на индустрията по отношение на старитѣ заведения е почти сжщото, както и прѣзъ 1909 г. Разликата изобщо се изразява тѣй: броя на заведенията отъ всички категории е спадналъ отъ 261 на 222, т. е. съ 15%, а капитала е намалялъ съ 2,104,000 лева, т. е. съ 6%. Разликата въ намалението на броя и капитала произтича отъ това, че 9-тѣхъ заведения, които прибавяме къмъ старитѣ, покриватъ почти $\frac{1}{3}$ часть отъ капитала на 48-тѣхъ заведения, които вече приспаднахме отъ общия анкетенъ. Тия изключени 48 заведения сж имали машиненъ капиталъ на сума 3,144,000 лева, или срѣдно на всѣко отъ тѣхъ по около 65,000 лева, което ще рече, че тѣ сж прѣимуществено дребни прѣдприятия и тѣхното изключване не се отразява върху констатираното отъ анкетата отношение меж-

*) Продължение отъ кн. 11—12.

1) Процентитѣ окръгляваме въ цѣли числа—безъ дробни.

2) Анкетата — общъ прѣгледъ, стр. 42.

ду индустриалните категории по размѣра на вложения въ тѣхъ машиненъ капиталъ. Това отношение си остава сѣщото и общо за категориите и частно за срѣдния капиталъ на всѣко заведение отъ тѣхъ, както е означено въ последния графа на горната таблица.

Новите 166 насърдчавани и напълно дѣйстващи индустриални заведения се разпрѣдѣлятъ по машинния капиталъ на отдѣлните категории, както слѣдва:

Групи индустрии	Брой на заведенията	Вложень капиталъ въ машинария	%	Срѣдно на заведение
Храни, пития, продоволствие . . .	65	18,820,000	70	290,000
Текстилна . . .	17	1,266,000	5	74,000
Химическа . . .	19	904,000	3+	48,000
Кожарска . . .	8	298,000	2-	37,000
Дървена . . .	7	200,000	1	29,000
Метална . . .	23	970,000	4	42,000
Керамика . . .	15	720,000	2+	48,000
Мини и кариери . . .	6	2,460,000	9	40,000
Хартисна . . .	3	193,000	1	64,000
Елек. инсталация . . .	3	790,000	3	263,000
Всичко	166	26,621,000	100-0	160,000

Нѣколко по-характерни сравнения между старите и новите заведения по отношение на вложения въ тѣхъ машиненъ капиталъ сж необходими.

1. Новите заведения сж съ 56 по-малко отъ старите или 75% отъ тѣхъ, а капиталътъ имъ съ 6,031,000 лв. по-малко отъ оня на старите или 82% отъ последния. Съотношението е въ полза на капитала на новите заведения. Сравнително той е по-голямъ. Срѣдно на всѣко ново заведение има 160,000 лева, когато на старите е 147,000 лева.

2. И въ новите заведения, както и въ старите, индустрията за храни, пития, продоволствие е застъпена най-многобройно и съ най-много машиненъ капиталъ. Разликата е, че до като при старите заведения машинния капиталъ на тая индустрия съставлява само 35% отъ общия на всички индустрии, при новите процента е двойно по-високъ — 70%. Новите заведения отъ индустрията за храни и пр. на брой 65 съставляватъ близо 40% отъ общия брой на всичките нови заведения, когато старите на брой 80 съставляватъ 36% отъ общия брой на старите заведения (222). Изобщо, най-голямата частъ отъ новите заведения влизатъ въ състава на категорията храни, пития и продоволствие и въ сравнение съ старите отъ сжщата категория иматъ много по-голямъ машиненъ капиталъ, макаръ и да сж по-малко на брой.

3. Текстилната, кожарската и дървената индустрии при новите заведения се явяватъ едновременно и по-малко на брой и съ по-малко машиненъ капиталъ, отколкото при старите. Сжщото е и съ хартисната индустрия по отношение само на капитала. Причините на това ще изложимъ по-нататъкъ.

4. Въ металната и керамичната индустрии тенденцията е увеличение на броя и намаление на капитала. Увеличение на броя почти съ 100% и намаление въ капитала на първата повече отъ 100%, а на втората близо 300%.

Въ останалите категории: химическа и кариерна — съотношението се запазва. А колкото до електрическите инсталации, разликата въ капитала е чрѣзмѣрно голяма, но тая разлика иде отъ крупния инвентаръ на една голяма инсталация за освѣтление, която между прочемъ, се ползува само съ общи облаги, но която е засѣгната отъ анкетата и трѣбваше да я смѣтнемъ и ние като старо насърдчавано заведение.

Единъ по-прегледенъ и по-подробенъ сравнителенъ прѣгледъ на двѣте категории заведения (стари и нови) ни дава слѣдната таблица:

Категории	Брой на заведенията	Новите			Машиненъ капиталъ		Новите съ капиталъ				Срѣдно на заведение машиненъ капиталъ			
		Стари	Нови	повече	по-малко	%увеличение	Старите въ	Новите въ	увеличение	повече	Старо	Ново	въ повече	въ по-малко
Храни, пития, продоволствие . . .	80	65	15	—	81	11,360,000	18,820,000	7,460,000	—	160	142,000	290,000	148,000	58,000
Текстилна . . .	60	17	43	—	30	7,932,000	1,266,000	—	6,666,000	16	132,000	74,000	—	3,000
Химическа . . .	25	19	6	—	80	1,277,000	904,000	—	373,000	70	51,000	48,000	—	13,000
Кожарска . . .	16	8	8	—	50	810,000	298,000	—	512,000	37	50,000	37,000	—	61,000
Дървена . . .	14	7	7	—	50	1,254,000	200,000	—	1,254,000	16	90,000	29,000	—	52,000
Метална . . .	11	23	12	—	209	1,032,000	970,000	—	62,000	90	94,000	42,000	—	92,000
Керамика . . .	7	15	8	—	214	980,000	720,000	—	260,000	73	140,000	48,000	—	—
Мини и кариери . . .	4	6	2	—	150	1,350,000	2,460,000	1,110,000	—	180	337,000	410,000	73,000	171,000
Хартисна . . .	3	3	—	—	100	705,000	193,000	—	512,000	27	235,000	64,000	—	—
Елек. инсталации . . .	2	3	1	—	150	5,952,000	790,000	—	5,162,000	13	2,975,000	263,000	—	2,712,000
Всичко . . .	222	166	56	—	75	32,652,000	26,621,000	—	6,031,000	82	147,000	160,000	13,000	—

Отъ тая таблица се вижда ясно за всѣка индустриална категория; какво съотношение иматъ новитѣ заведения къмъ старитѣ по брой, по машиненъ капиталъ и по припадающата се частъ отъ послѣдния за всѣко заведение. Процентътъ на увеличението въ броя на заведенията за цѣлата индустрия (75%) е по-низъкъ отъ процента на увеличението въ капитала (82%). За отдѣлнитѣ категории индустрии, обаче, процента на количественото нарастване и она на капитала дава съвсѣмъ друга картина. Само въ 2 индустриални категории (храни, пития и продоволствие, мини и кариери), нарастването на капитала е процентно по-високо отъ онова на броя. Въ всички останали е обратното: процентното увеличение на капитала е по-слабо отъ сжщото увеличение на броя. Разликата въ по-малко е за нѣкои индустрии доста голѣма, а за други варира между $\frac{2}{3}$ и $\frac{3}{4}$. Най-голѣма е разликата въ електрическитѣ инсталации, въ които броя нараства съ 150%, а капитала само съ 13%. По редъ слѣдватъ:

	съ бройно нарастване	а въ капиталъ
Керамика	214 %,	73 %
Хартиена	100 %,	27 %
Метална	209 %,	90 %
Дървена	50 %,	16 %
Текстилна	30 %,	16 %
Кожарска	50 %,	37 %
Химическа	80 %,	70 %

Безъ съмнѣние, по-характерна е констатираната разлика въ ония индустрии, които сж изобщо по-многобройно застъпени. Тѣ сж: металната, дървената, химическата и керамичната. Тия, тъй да се каже, масови индустриални производства се явяватъ отъ 1909. г. насамъ (съ новитѣ заведения) въ прѣимуществено *дребенъ* видъ. Тая тенденция, личи, изобщо за цѣлата индустрия, основана прѣзъ послѣдното петолѣтие, което се вижда ясно отъ послѣдната графа на горната таблица. Само двѣ индустриални категории бѣлѣжатъ едно увеличение на срѣдния капиталъ, но и това увеличение, както ще се види по-нататъкъ, произтича отъ отдѣлни видове производства, когато голѣмата масса отъ заведенията, числящи се къмъ тия категории, и особено ония за храни, пития и продоволствие, оставатъ сжщо така по-слабо прѣдставени съ капиталъ, отколкото съ брой. Това, че срѣдния машиненъ капиталъ на *новото* заведение е съ нѣколко хиляди лева по-високъ отъ оная на *старото*, е фактъ безъ особено значение, защото това прѣдимство е резултатъ само на една група (храни, пития и продоволствие), която пѣкъ, отъ своя страна, дава по-високъ капиталъ главно, защото въ нея спада едно отдѣлно производство — захарното, четиритѣ заведения отъ които, както ще видимъ по-нататъкъ, даватъ единъ машиненъ капиталъ отъ около 16 милиона лева и повече.

Тенденцията изобщо въ индустрията, прѣдставлявана отъ новитѣ заведения, или въ индустриалното производство създадено отъ 1909. година, до колкото може да се сжди отъ даннитѣ за отдѣлнитѣ категории безъ разграничението имъ на видове, е, че въ тая индустрия и въ това производство прѣобладава минималния типъ, т. е. прѣобладаватъ заведения,

чийто машиненъ капиталъ варира между 30 и 100 хиляди лева. Само по категории такива заведения наброяватъ 92, а дѣйствителниятъ имъ брой е несъмнѣно по-голѣмъ, защото почти всички заведения отъ групата храни, пития и продоволствие, безъ захарнитѣ фабрики, слѣдва да отидатъ къмъ сжщия типъ.

* * *

Дѣйстващитѣ сега стари и нови заведения въ своята комбинация даватъ слѣдната картина, която е картина на насърдчаната индустрия изобщо къмъ края на 1914. година.

Машиненъ капиталъ
въ насърдчаната индустрия, дѣйствуваща прѣзъ 1914 г.

КАТЕГОРИИ	Брой на заведенията	Вложенъ капиталъ въ машини	Срѣдно на заведение
Храни, пития и продоволствие	145	30,180,000	208,000
Текстилна	71	9,198,000	120,000
Химическа	44	2,181,000	49,000
Кожарска	24	1,108,000	46,000
Дървена	21	1,454,000	70,000
Метална	34	2,002,000	60,000
Керамика	22	1,700,000	80,000
Мини и кариери	10	3,810,000	381,000
Хартиена	6	898,000	150,000
Ел. инсталации	5	6,742,000	1,350,000
Всичко	388	59,273,000	153,000

Най-голѣмата частъ отъ вложения въ машини капиталъ (50%) се пада на индустрията за храни, пития и продоволствие. Отъ останалитѣ 50%, повече отъ половината (19 милиона), се падатъ на текстилната индустрия въ комбинация съ мини и кариери и електрическитѣ инсталации, а около 10 милиона лева е машинния капиталъ на индустриитѣ: химическа, кожарска, дървена, метална, керамична и хартиена.

Най-голѣми капитали въ машинария (срѣдно на заведение) срѣщаме първо въ електрическитѣ инсталации и постъ въ индустрията за мини и кариери. Естеството на тия заведения е такова, че дребния инсталационенъ инвентаръ е изключенъ. Тая специфичностъ се срѣща и въ нѣкои други индустрии, но не общо за категориитѣ, а за нѣкои тѣхни подразделения.

Най-дребенъ е машинния капиталъ въ кожарската индустрия, подиръ която слѣдватъ съ извѣстно повишение химическата, металната, дървената и керамичната. Посочениятъ капиталъ въ тия индустрии се движи между 50 и 80,000 лева.

Слѣдъ тѣхъ съ повишение идатъ текстилната, хартиената и она за храни и пр. (между 80 и 200,000 лева).

По брой на заведенията първо мѣсто държи пакъ индустрията за храни, пития и продоволствие. Тя, заедно съ текстилната, държатъ

първенство освѣнъ по брой, още и по вложенъ машиненъ капиталъ.

Съотношението между броя и капитала за тѣхъ и за всички категории индустрии се изразява кръгло тѣй:

	въ броевъ проц.	въ проц. на кап.
Храни, пития, продов.	40%	51%
Текстилна	20 „	16 „
Химическа	10 „	4 „
Кожарска	6 „	2.5 „
Дървена	5 „	2.5 „
Метална	8 „	3 „
Керамика	6 „	3 „
Мини и кариери	3 „	6 „
Хартиена	1 „	2 „
Електр. инсталации	1 „	10 „
	100 „	100 „

Най-малко по брой и същевременно съ най-голямъ капиталъ се явяватъ заведенята за добиване електрическа енергия. Броятъ имъ е единъ на сто отъ броя на всичкитъ заведения, а капитала имъ съставлява 10% отъ общия капиталъ на всички индустрии. Процентътъ въ капитала е по-високъ отъ оня въ броя още на индустриитъ: хартиена, мини и кариери, храни, пития и продоволствие. Всички останали индустрии сж застѣпени съ по-малкъ процентъ капиталъ и съ по-голямъ процентъ въ количествено отношение. Въ двѣ отъ тѣхъ — химическата и металната — бройния процентъ е двойно и повече по-високъ отъ оня на капитала. Същото почти се констатира и въ кожарската индустрия. Въ дървената и керамичната индустрия бройния процентъ е два пѣти по-високъ, а въ текстилната индустрия двата процента се приближаватъ най-много, и въ това отношение тя се явява като прѣходна между двѣтъ крила индустрии, т. е. ония, чийто брой доминира надъ капитала и ония, въ които послѣдния доминира надъ първия.

Като се знае, че въ индустрията за храни, пития и продоволствие, високия процентъ на капитала иде главно, както се забѣлѣзва и на друго мѣсто, отъ захарнитъ фабрики, трѣбва да заключимъ, че съ изключение на текстилната индустрия, която се явява типична въ съотношението между броя на заведенията и вложения въ нея машиненъ капиталъ въ смисълъ на *уравновѣсяване*, всички останали индустрии, безъ карьеритъ, хартиената и инсталациитъ, бѣлѣжатъ голѣмо колебание въ полза на броя, т. е. проявяватъ ясно тенденцията: по-високъ брой и по-малко капиталъ. Такива сж на първо мѣсто кожарската и химическата индустрии, а подиръ имъ слѣдватъ металната, дървената и керамичната. А тия индустрии, заедно съ оная за храни, пития и продоволствие, съставляватъ почти $\frac{2}{3}$ отъ цѣлата индустрия, което ще рече, че въ най-големата си частъ индустриалното стопанство у насъ се прѣдставлява отъ повече на брой отдѣлни заведения, но съ по-скромнъ инвентаръ. Впрочемъ, тая тенденция се изтъкна и на друго мѣсто и, безъ да се спираме сега повече върху нея, ще дадемъ по-подробно освѣтление, когато минемъ къмъ разглеждането на отдѣлнитъ индустрии. Тамъ тази тенденция ще се обоснове по-добрѣи съ повече яснота.

Направенитъ до тукъ сравнения и съотношения бѣха между двѣтъ *дѣйстващи* индустрии (стара и нова), т. е. между заведенията прѣди и слѣдъ 1909 г., които прѣзъ отчетната 1914 г. се намиратъ въ пълно дѣйствие.

Не ще е безинтересно да дадемъ и едно таблично сравнение за двата момента, т. е. за броя и капитала въ индустрията *сега* и за броя и капитала въ същата прѣзъ 1909 г., тѣй както е била заварена тогава отъ статистическата анкета.

(Слѣдва).

СТОПАНСКИ ОБЗОРЪ.

А. Вжтрѣшенъ.

Безработицата у насъ и борбата съ нея.

I.

Размѣръ на безработицата.

Никой не може да оспори вече така демонстрирующа фактъ — безработицата у насъ. За нея се говори и въ учрѣждения, и между частни лица, и между корпорации.

Безработицата бива два вида — хроническа (постоянна) и врѣменна. Хроническата безработица е постояненъ спътникъ на днешния капиталистически начинъ на производство; тя е резултатъ на хаотичното, неурегулирано отношение между търсенето и прѣдлагането — между производството и консомацията. Този видъ безработица не ще изчезне, докато съществува днешниятъ анархиченъ начинъ на производство и разпрѣдѣление. Така нарѣчената „резервна работническа армия“ — изразъ вече добилъ право на гражданство между социолози и социал-економи — е единъ отъ многото недѣли на съврѣменната обществена организация.

Покрай тоя видъ безработица — или заедно съ нея — въ днешното общество отъ врѣме на врѣме настѣпва и единъ другъ видъ безработица, която ние бихме могли да нарѣчемъ врѣменна (прѣходяща) и която само усилва първата и обикновено се явява като резултатъ на много и разнообразни причини — естествени и обществено-политически. Тази врѣменна безработица се проявява най-вече въ земледѣлческото производство и изобщо въ добивателната промишленостъ, както е случая напр. съ честитъ безработици въ Италия, Ромѣния и др., поради суша, наводнения, епидемии и др. т. Но и тукъ, въ земледѣлческото производство, тия „естествени“ на пръвъ погледъ причини могатъ да иматъ обществено-политическа подкладка: неурожантъ, непродоводителността въ земледѣлческото производство отчасти иматъ често коренитъ си въ финансово-економическата политика на респективната държава, която политика може само да изтощава и изцѣжда жизненитъ сокове на земледѣлнето, безъ при това да се грижи съотвѣтно и за подобряне условията на производството. Русия въ това отношение е блѣскавъ примѣръ, гдѣто хроническиятъ и масовъ гладъ отъ по-рано се обяснява главно съ изтощението на естественитъ сили и фактори и неподобрянието — въ

най-широкъ смисълъ на думата — условията на земледѣлческото производство. Дѣйствието на тия причини е частично и ограничено. Врѣмнатата безработица, обаче, която се прѣдизвиква отъ обществено-политически причини, бива отъ много по-дълбокъ и затрогващъ характеръ — тя може да обхване не само единъ видъ промишлена дѣйностъ, но да се разпростре и върху цѣла една или върху много страни. Такава е безработицата днесъ въ цѣлия културенъ миръ, такава е безработицата и у насъ.

Благодарение на това, че много отъ нашитѣ индустрии и занаяти получаватъ суровитѣ си материали отъ странство, най-вече отъ Австрия, Германия, Англия — отъ гдѣто всичко спрѣ — много индустрии спрѣха или намалиха производството си. Освѣнъ тая обща причина на безработицата у насъ, има и други по-специални причини. Прѣди всичко, пертурбацията и застоятъ, които балканската война прѣдизвика въ нашата стопанска дѣйностъ и още продължаваха почти до обявяването на общоевропейската война; ограничението на кредита, мораториумътъ, несигурността прѣдъ утрѣшния день тоже допринасятъ твърдѣ много за съкратяване или парализиране на много видове стопанска дѣйностъ: строенето, канализирането и пр. почти съвсѣмъ се прѣустановиха; тютюневитѣ складове за експортъ тоже се затвориха. А пристанищната служба въ Варна, Бургазъ и въ другитѣ пристанищни градове почти изцѣло е запрѣла.

Имайки прѣдъ видъ това положение, или неговата възможностъ, още прѣзъ мѣсець августъ 1914. год. Министерството на търговията, промишлеността и труда (Отдѣление за труда) издаде едно окръжно до окръжнитѣ управители, търговско-индустриалнитѣ камари, индустриалния съюзъ и общинитѣ работнически синдикални съюзи съ което се искаше да се събератъ свѣдения по безработицата и се изпратятъ въ министерството¹⁾. Всичко, каквото е събрано и изпратено, обхваща периода до 1. януарий 1915. год., слѣдъ която дата почти сж прѣстанали да дохождатъ свѣдения въ министерството, върху които нееднократнитѣ подкавания. Отъ всички учрѣждения, до които бѣше отпращано окръжното, се отзоваха повече общинскитѣ управления, синдикалния съюзъ при тѣснитѣ социалисти и нѣкои търговско-индустриални камари.

За забѣлѣзване е, обаче, фактътъ, че свѣденията било за прѣкратилитѣ или намалили работата си прѣдприятия, било за останалитѣ безъ работа работници, не сж еднакви отъ разнитѣ учрѣждения и корпорации. Напр., дадено общинско управление за даденъ видъ производство дава едни свѣдения, търговско-индустриалната камара — дава други, а синдикалния работнически съюзъ — трети. Кои свѣдения могатъ да се взематъ за вѣрни, е трудно да се каже: — това зависи отъ обстоятелството, на кои институти или корпорации може да се гледа съ абсолютно довѣрие за тѣхната обективностъ и безукоризнена точностъ. Ако се сжди по англо-даванитѣ свѣдения и отговори на околиийскитѣ управления не само по тия въпроси, но и по други въпроси отъ социално-економически характеръ, можемъ смѣло да поставимъ въпросителни слѣдъ тѣхнитѣ отговори въ една или друга смисълъ. Това е печално, обаче — за съжаление, — фактъ е: и други, надѣваме се, сж се натъкнали на тоя фактъ. Нашитѣ околиийски управления далечъ не сж до-

растнали до съзнанието за важността на такива въпроси отъ широкъ общественъ интересъ. Би могло по-вече да се довѣряваме на окръжнитѣ управления; но и тѣ поради това, че сж ангажирани съ много други задачи отъ чисто административенъ характеръ — поради това и тѣ малко врѣме и внимание могатъ да отдѣлятъ за задачи отъ визирания характеръ. На трето мѣсто идатъ търговско-индустриалнитѣ камари, които, обаче, изглежда, не проявяватъ по-живъ интересъ къмъ тоя въпросъ. А тѣ би трѣбвало да се проявятъ тукъ по-активно, по-енергично: — това влиза въ тѣхната областъ на дѣйствие и задачи. По-големо довѣрие и по-вече сравнително интересъ сж проявили общинскитѣ управления, но и тукъ пакъ не всички сж погледнали съ еднакво внимание. Така, въ 97 градски общини въ стара и нова България само 46 (50%) сж се отзовали на искането на министерството, отъ което число положителни, подробни данни сж дали 15 общини. А 31 общини сж отговорили, че нѣма безработица въ районитѣ имъ. Отъ селскитѣ общини, които въ стара България (заедно при това съ добруджанскитѣ) сж 2040 и съ ново българскитѣ — 3349, само 63 общини сж отговорили въ министерството, отъ което число само 5 общини сж дали положителни, подробни данни, и 58 сж отговорили, че нѣма въ районитѣ имъ безработица. Очевидно е, прочее, колко и надъ тия институти ще трѣбва да се работи, за да могатъ и тѣ да се проникнатъ и изпълняватъ задачи отъ широкъ общественъ интересъ. При все това даннитѣ — колкото и оскѣдни — добити отъ тия обществени институти, ни даватъ една доста пълна картина за безработицата у насъ.

Синдикалнитѣ съюзи — собствено единътъ, сж проявили по-голяма старателностъ. Но дали и доколко дадената отъ тѣхъ картина е дѣйствителната, не може да се провери — толкова повече, че сегашната безработица и спиране на промишлената дѣйностъ въ нѣкои области на производството е феноменъ, който е подложенъ на постоянни измѣнения въ обема си. Така или иначе, отъ августъ 1914. г. до 1. януарий 1915. год. въ министерството сж постъпили тия данни отъ горѣцитираниитѣ учрѣждения и корпорации, — това е единъ периодъ отъ 4—5 мѣсеца, а даннитѣ за единъ такъвъ периодъ могатъ да ни послужатъ за база и обяснение въ една или друга смисълъ и за съотвѣтни мѣроприятия.

Отъ добититѣ данни се вижда, че намаление и спиране на промишлената дѣйностъ, а заедно съ това и безработни работници, има най-много на първо мѣсто въ Варна и Ксанти, слѣдъ това въ Пловдивъ, Бургазъ и София. Безработицата въ Варна се дължи на двѣ причини: на отнемането хинтерланда — Добруджа, и спирането на вноса — износа чрѣзъ пристанището. Въ Ксанти безработицата се дължи на спирането работата на тютюневитѣ складове за експортъ, гдѣто въ нормално врѣме сж бивали заети 5—8000 и даже повече тютюноработници; въ Бургазъ безработицата, между другото, се дължи и на спирането вноса — износа прѣзъ пристанището и поради затварянето на Дарданелитѣ, вслѣствие турско-руската война. На трето мѣсто идатъ: Русе, Ямболъ, Хасково, Дупница и пр. Въ послѣднитѣ два града сжщо има търговски тютюневи складове, които, както и въ Ксанти, сж спрѣли работата си.

По видове на производства и професии безработицата въ нѣкои по-важни въ това отношение клонове се прѣдставлява така:

¹⁾ Ср. кн. 1—2 на „Екон. Прегледъ“, 29. стр.

Прѣкратили и намалили работата си заведения и прѣдприятия и число на останалитѣ безъ работа работници.

№ по редъ	Видове на заведенията, прѣдприятия и професиитѣ	Споредъ общ. управления		Споредъ т.-нѣ кам. работн. (само варн.)		Споредъ синдик. раб. съюзи (само тѣсн. социал.)	
		завед. и прѣд.	работ.	завед. и прѣд.	работн.	завед. и прѣд.	работн.
1	Тют. складове и фабрики	—	4516	—	—	41	9364
2	Пристианична служба . .	—	3646	—	400	6	4535
3	Фабрич. и др. прѣдпр. . .	47	1462	—	—	46	1176
4	Надничари обикновени . .	—	690	—	547	—	2309
5	Строителство	62	1260	—	264	66	1012
6	Специал. текст. индустр.	50	640	—	474	15	522
7	Обущарство	138	683	—	—	319	1238
8	Шивачи, шапк. и плетачи.	88	405	—	227	137	587
9	Печатарство и книговѣз.	27	207	—	9	30	209
10	Тенекеджии, жел., колари	124	357	—	145	164	753
11	Дърводѣлство	29	122	—	54	104	440
12	Тухларници	10	134	—	—	—	—
13	Търг. завед. и търг. служ.	74	158	—	27	103	235
14	Келнери	—	153	—	—	66	254
15	Други	180	3066	—	589	25	1753
	Всичко	829	17499	—	2736	1122	24387

Както е видно отъ таблицата, най-голяма безработица има въ тютюневото производство, т. е. въ тютюневитѣ складове за експортъ; слѣдъ това въ пристанищата (Варна, Бургазъ, Русе, Свищовъ, Видинъ, Ломъ и др.), въ фабричнитѣ и други прѣдприятия, при обикновенитѣ надничари. Въ строителното дѣло безработицата сжщо не е малка. Безъ да се говори за обикновената всѣкогодишна безработица за разнитѣ дюлгери и др. домостроители, които прѣзъ зимния сезонъ и безъ това прѣкръщаваха работата, каквито сж напр. домостроителитѣ изъ Кюстендилско, Радомирско, Трънско, Софийско и др., — сегашната безработица е по-специфична: — тя се явява като слѣдствие отъ съкращението или прѣустановяването на много строителни прѣдприятия, които при нормални врѣмена не прѣстваха. Важно е да се отбѣлѣжи безработицата специално въ текстилната индустрия. Ако се сжди по частни нѣкои изявления на габровски или сливенски фабриканти — тамъ — поради голѣмитѣ поржчки за държавата — се явявало нужда отъ нови и повече работници. Въ извѣстна смисълъ това е вѣрно, но то се отнася до ония текстилни фабриканти, които сж ангажирани съ държавни доставки и които иматъ достатъчно сурови материали. Има, обаче, много текстилни фабрики, които нѣматъ ни едното, ни другото и за това тѣ сж намалили производството, а слѣдователно и работницитѣ си. Една текстилна фабрика, напр., въ м. ноемврий събщи въ министерството, че тя изцѣло спира производството по липса на сурови материали¹⁾; трети видъ пъкъ текстилни фабрики, може би, иматъ сурови материали, но защото тѣхнитѣ продукти не намиратъ пазаръ — тѣ пъкъ поради това, сжщо сж скратили производството. Обущарството е оня видъ производство, което е въ прѣка връзка съ кожарството. Това послѣдното, обаче, нѣма достатъчно суровъ материалъ, — всички воюващи държави забраниха износа на кожата, — поради което цѣнитѣ на обработенитѣ кожи се повишиха двойно, тройно и четворно даже. Това поскъпване, обаче, не е по силитѣ на нашитѣ дребни обущаризанаятчий и ето защо тия послѣднитѣ или скратиха

¹⁾ Слѣдъ това до края на мѣсець декемврий събщиша още 10 текстилни фабрики за прѣустановяване на производството си.

производството на обуща, или пъкъ нѣкои съвѣтъ затвориха дюкянитѣ си. Извѣстно е, че въ началото на м. декемврий, Софийскитѣ обущари и кожаро-фабриканти изискаха отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда да се свика и се свика една конференция, въ която да се подирятъ срѣдствата за изходъ отъ трудното положение. За съжаление, тая конференция не допринесе нищо друго, освѣтъ да констатира неумолимия фактъ за слѣпото и всесилно дѣйствие на економическитѣ закони и спекулацията надъ отдѣлната лична воля. Шивачеството, плетачеството и шапкарството тоже сж засегнати отъ безработицата: врѣмената сж несигурни, срѣдствата сж нестабилни, нуждитѣ се ограничаватъ. Печатарството и книговѣзството не малко изпитватъ надъ себе си неумолимия бичъ на безработицата. Тоя клонъ отъ стопанската дѣйност едва ли не е най-сигурния барометъръ за несигурното състояние на дадено общество; винаги, когато наставатъ събития, отъ такъвъ дълбоко затрогващъ характеръ, то най-напрѣдъ това се отразява въ духовната дѣйност, чийто главенъ агентъ се явява печатътъ. Желѣзаро-коларството, тенекеджийството, както и особено, дърводѣлството тоже се намиратъ въ прѣка зависимостъ отъ строителството и търговското движение. Това послѣдното особено указва влияние върху желѣзаро-коларството.

Споредъ даннитѣ, постъпили въ отдѣлението за търговия и промишленостъ отъ насърдаванитѣ 400 индустриални заведения, 23 сж прѣкратили работата си до 1.1.1915. г. или 5%. Прѣкратилитѣ работата си индустриални заведения се разпрѣдѣлятъ така: текстилни — 10, индустрии за храни, пития и продоволствие — 6, химическа индустрия — 3, метална — 2, кожарска — 1, минна — 1. Числото, обаче, на останалитѣ безъ работа работници въ тия 23 индустриални прѣдприятия, за съжаление, не е дадено въ поменатото отдѣление.

Така се рисува положението отъ даденитѣ макаръ и оскѣдни цифри.

Но картината се рисува въ по-черни краски отъ самитѣ писма на нѣкои общински управления, търговско-индустриални камари и корпорации. Така, въ протокола си комисията, избрана отъ Варненското градско общинско управление да анкетира размѣритѣ на безработицата въ Варна, казва: „комисията констатира още, че въобще работата въ града е намалѣла съ 75%, отколкото е била прѣди европейската война, когато пакъ работата не е била нормална поради отнемането на Добруджа. Въ анкетираниитѣ 228 прѣдприятия, заведения и професии, прѣди обоевропейската война сж били заняти всичко 6118 работници и работнички, а сега има 1300 работници и работнички. Голѣма частъ отъ работящитѣ сж чираци и ученици безъ заплата. А по-голямата частъ отъ останалитѣ плащани работници не работятъ редовно, а по 2—3 дена въ седмицата и изкарватъ 50% до 60% по-малко, отколкото по-рано. На много отъ мѣсечаритѣ заплатитѣ сж намалени отъ 20% до 50%. Господаритѣ на почти всички дребни занаятчийски заведения, макаръ да не сж показани въ числото на безработнитѣ, сж фактически безъ работа и безъ срѣдства за сжществуване“. И по-нататкъ: „Комисията е принудена да забѣлѣжи, че една голѣма частъ работилници не е можала още да анкетира, така че дѣйствителното число на безработнитѣ е много по-голямо отъ показаното по смѣтката. Освѣтъ това, ако това ненормално положение продължава, още много работил-

ници, фабрики и заведения ще бъдат принудени слѣдъ 1. януарий 1915. г. да прѣкратятъ свършено работата си.“

А въ своя току сега излѣзълъ отъ печатъ *Докладъ* на Варненския градски кметъ, г. Ал. Василиевъ до общинския съветъ по въпроса за безработицата, се даватъ още по-подробни и класифицирани данни за анкетираниятъ 228 заведения и прѣдприятия въ гр. Варна. „Слѣдната статистика — се говори въ доклада — съставена отъ назначената отъ менъ комисия съ заповѣдъ отъ 11. ноемврий 1914. год. № 899 за анкетирание безработицата въ гр. Варна, ще Ви даде ясна прѣдстава за широкитѣ размѣри на безработицата, както и докъдѣ би достигнала тя, ако своеврѣменно не започнемъ борба съ нея:

1). 12 фабрики и работилници сж прѣкратили свършено работата си и по този начинъ сж останали безъ работа 422 работника. Тѣзи фабрики и работилници сж отъ слѣдните видове производства:

Една текстилна фабрика — памучната —
уволни 230

Една за лимонъ-тозу уволни 13

Двѣ за маслена идустрия уволни 15

Четири работилници за книж. кисии и карт.
кутни уволни 81

Една работилница за бакърени издѣлѣи
уволни 11

Една дърводѣлница уволни 45

Една тенекеджийска работилница уволни 4

Една керемедчийска работилница уволнила 4

Общо уволнени 422

2). 37 обушарски работилници сж намалили персонала съ уволнението на 162

41 шивашки, шапкарски и плетачески работилници сж намалили персонала си съ 216

50 желѣзарски, коларски и тенекеджийски работилници сж намалили работата си съ 140

18 търговски заведения сж намалили служащитѣ си съ 38

4 печатници сж намалили работата си съ уволнението на 21

7 дърводѣлници сж намалили работата си съ 31

6 касалски и пастармаджийски дюкяни сж уволнили 27

Отъ кафенета и бирарии има безработни келнери 153

Отъ намалена бояджийска работа — безъ работа 45

Отъ намалена строителна работа — безъ работа 650

Отъ 8 тухларници сж намалена работа 134

Отъ спиране на всѣкаквъ вносъ и износъ чрѣзъ Варненското пристанище оставатъ безъ работа хамали, каруцари и изобщо пристанищни работници 1708

Отъ 35 фабрики въ Варна, които сж намалили работата си и сж уволнили частъ отъ работниците си оставатъ безъ работа фабрични работници 1040

Или общо отъ фабрики и индустриални заведения, които не сж спрѣли съвсѣмъ работата си, но сж я намалили, оставатъ безъ работа 4380

Като се прибави къмъ тоза число и броя на безработнитѣ отъ заведенията и фабрикитѣ, които съвсѣмъ сж спрѣли работата си 422

Ще се получи общата цифра на безработнитѣ 4802

Споредъ комисията, причинитѣ на безработицата сж:

1. Намаление на хинтерланда на гр. Варна съ отнемането на Добруджата.

2. Липсата на вносъ и износъ въ пристанището.

3. Невъзможността да се доставляватъ за индустриитѣ сурови материали и разни екстракти отъ странство.

4. Намаляване консомативната способностъ на населението.

5. Намаляване на строителната работа въ града.“

Това е картината, описана отъ една официално избрана комисия.

А ето какъ описва положението въ Варна друго едно официално лице — окръжния управителъ. Като изпраща свѣденията на Варненската и Провадийска общини въ Министерството на търговията, промишлеността и труда (отдѣление за труда), Окръжниятъ управителъ говори: „Отъ тѣзи свѣдения, ония събрани и дадени отъ Варненската градска община трѣбва да ни обърнатъ вниманието по своитѣ застрашителни размѣри. Около 5000 души работници, напълно или отчасти, се лишиха отъ работа, защото мѣстата, къдѣто сж работили, сж прѣстанали да даватъ работа.“ И по-нататкъ: „Злото взема още по-застрашителни размѣри, защото, при отсъствие на какви да е срѣдства за съществуване и при настѣпилата скѣпотия на най-необходимитѣ за живота прѣдмети, неволята може да докара тия хора до постѣпки, граничащи съ анархията.

Варненската Търговско-индустриална камара въ официалното си писмо до Министерството говори: „Въ Варна безработица има почти въ всѣчки индустрии. Тя е проявена най-силно въ текстилната, мелничарската, металната и кожарската индустрии, които, поради липса на сурови материали и невъзможността да се доставятъ такива, сж намалили производството си до минимумъ, а нѣкои даже сж въ пълнъ застой. Безработицата е пълна между пристанищнитѣ и митнишкитѣ работници, които сж останали безъ работа, вслѣдствие на прѣкъсването на морекитѣ съобщения и забраната на износа.“

Това само за Варна, а въ много още други общини отъ стара и нова България положението е сжщо така непоносимо, мѣстото, за жалостъ, не ни позволява да влизаме въ подробности.

При прочитането писмата на разнитѣ официални учрѣждения по въпроса за безработицата, хвърля се на очи фрапантния фактъ, че нѣкои учрѣждения за единъ и сжщия градъ или районъ си противорѣчатъ. Напр., въ единъ градъ общинскиятъ кметъ донася, че въ града му владѣе страшна безработица, като подкрѣпя това и съ подробни цифри, а околийскиятъ началникъ на сжщия градъ съобщава съ една само фраза, че нѣмало безработица. На друго мѣсто пъкъ окръжниятъ управителъ донася, че въ района му нѣмало индустриални заведения и работилници, които да сж прѣкратили работата си, а пъкъ градскиятъ кметъ, както и частнитѣ работнически организации донасятъ подробни цифри за голѣмата безработица, която царува въ града на самия окръженъ управителъ. Тия факти идатъ да покажатъ, колко е необходимо да има при напнитѣ общини, — както е на западъ и както вече нѣкои отъ общинитѣ у насъ иматъ — специални бюра, които да се грижатъ за работническа статистика. Бюрото за социални грижи при Софийската община въ горѣцитирания си „докладъ по безработицата“ тоже изрично изтъква, че първата стѣпка, която то

срѣщнало при прѣдприемането анкетата по безработицата, — тая спѣнка била именно липсата на такова бюро. Поради липсата на такова бюро, поради липсата, значи, на събрани свѣдѣния за съществуващи факти, нѣкои административни органи — за да не си създаватъ трудъ — просто се задоволяватъ да отговарятъ лаконически: „нѣма безработни“ или пъкъ: „има безработица“ безъ никакви цифрови данни.

Днесъ, къмъ началото на февруарий, числото на безработнитѣ въ цѣла България — нѣма да бѣде прѣувеличено, ако го кажемъ — далечъ трѣбва да е надминало 30—40000 души, ако не и повече, макаръ, разбира се, учрѣжденията отъ януарий насамъ и да не сж дали нови свѣдѣния. Тая немарливостъ на административнитѣ власти — съ нѣкои щастливи изключения, разбира се — въ тая областъ вече се обясни по-горѣ, за да нѣма нужда да се говори и тукъ. Че безработицата се е увеличила, показватъ много нови факти и гласове, които особено отъ януарий насамъ ставатъ се по-чести и демонстриращи. Жалко е само едно, че нѣма специална регистрация при общинитѣ¹⁾, за да се иматъ точни и изчерпателни данни за всѣки моментъ. Въ всѣки случай, числото на бѣдствуващитѣ отъ безработицата се удвоява, утроява и дори учетворява, ако се смѣтатъ и членовеѣ на сѣмействата на безработнитѣ работници.

Това вече е единъ внушителенъ фактъ, който не може да не обърне вниманието на всѣки, който милѣе за своята родина и за нейното племе.

II.

Срѣдства за борба съ безработицата.

Ония отъ общинскитѣ управления, както и другитѣ официални учрѣждения и частни корпорации, които даватъ свѣдения по безработицата, едноврѣменно изказватъ и мнѣния за срѣдствата, съ които да се подпомогнатъ безработнитѣ.

Варненското градско общинско управление, или по-добрѣ — натоварената по безработицата комисиия — посочва слѣднитѣ мѣрки за намаление безработицата въ гр. Варна:

1. „Ако отъ страна на правителството се даде възможность на общината чрѣзъ отпущане срѣдства да усили работата по съществуващитѣ строителни работи и да прѣдприеме нови такива и

2. Правителството да нареди, щото една частъ отъ държавнитѣ доставки да бѣдатъ изработвани въ гр. Варна, а не да оставатъ само въ София.“

Окръжниятъ управителъ въ Варна посочва слѣднитѣ мѣрки:

1. „Да се намѣри отъ страна на държавата единъ модусъ, натрупанитѣ стоки въ Ромѣния, както и другитѣ материали отъ странство да могатъ да дохождатъ лесно въ България, съ което ще се даде възможность на фабрицитѣ да усилятъ производството, което отъ, своя страна, значи, ще ангажира повече работници.

2. Да се улесни изпращането (прѣвеждането) на пари въ Англия и другадѣ, съ което ще се улеснятъ и търговцитѣ и фабрикантитѣ;

3. „Държавата да разрѣши на безработнитѣ работници да пжтуватъ безплатно по желѣзницитѣ, за да търсятъ работа.“ За тая цѣль търговскитѣ камари и общинскитѣ управления да съобщаватъ най-малко единъ пжтъ въ седмицата на Министерството, кждѣ има нужда отъ работници, та да бѣдатъ отправяни тѣ за тамъ.

¹⁾ Съ изключение само на 5—6 общини за цѣла България.

4. Сжщо и окръжното управление, както и общинското посочва като мѣрка за Варна прѣнасянето изработката на нѣкои порѣчки въ Варна, за да се създаде работа за многочислениѣ безработни.

5. Като едно много важно срѣдство се посочва даването възможность на общинскитѣ управления, респ. на Варненското, да сключватъ заеми за подпомагане безработнитѣ — и то, разбира се, не да се даватъ помощи въ видъ на подаяния, а съ тия пари да се създава работа и прѣдприятия, които да ангажирватъ безработнитѣ.“

Софийското общинско управление посочва слѣднитѣ мѣрки:

1. „Създаването на обществени прѣдприятия подобно на тѣзи, каквито нашата община прѣдприе въ значителенъ размѣръ прѣзъ послѣднитѣ шестъ мѣсеци по шосировката и павирането на градскитѣ улици и смѣта да прѣдприеме прѣзъ идущата година (т. е. 1915 год.).

2. „Намиране способъ отъ страна на централнитѣ власти за доставяне на необходимитѣ материали на търговцитѣ и индустриалцитѣ отъ странство, за нормалното функциониране на търговията и индустриитѣ имъ.

3. „Разрѣшаване безплатно пжтуване по желѣзницитѣ за дѣйствителнитѣ безработни, за да могатъ по този начинъ бързо да засматъ свободнитѣ работнически мѣста изъ цѣлата страна, и

4. „Раздаването помощи, както отъ страна на държавата, така и отъ общината. Послѣдната вече гласува една значителна сума за тази цѣль, остава и държавата да направи нуждното отъ своя страна.“

А въ цитирания вече специаленъ „Докладъ по безработицата,“ бюрото за социални грижи и благотворителность при сжщата община посочва два вида срѣдства за подпомагане на безработнитѣ: такива, които изискватъ материални жертви и такива, които не изискватъ материални жертви. Първата категория — то се знае — сж отпущане парични срѣдства, които могатъ да се даватъ или направо като помощи — както това го правятъ днесъ въ много държави, — или пъкъ съ тия парични срѣдства да се създаватъ работи, които да се извършватъ отъ безработнитѣ. Втората категория подпомагане — безъ материални жертви — това е: строгото прилагане законитѣ, които покровителствуватъ женския и дѣтския трудъ, съ което — като се намали женския и дѣтския трудъ — ще се даде възможность повече работа на възрастнитѣ работници — нѣщо, за което Министерството на търговията, промишлеността и труда (отдѣление за труда) издаде и специално окръжно № 3222 отъ 12. ноември 1914. год.

Мѣрkitѣ отъ втората категория бюрото за социални грижи свежда къмъ слѣднитѣ точки:

1. Да се забрани на работодателитѣ да приематъ въ заведенията си дѣца, по-млади отъ 16 години, които не прѣдставятъ редовни свидѣтелства, че сж завършили пълно прогимназиално образование.

2. Да се задължатъ всички заведения, гдѣто се експлоатира човѣшкия трудъ, точно да спазватъ закона за празничната и недѣлна почивка.

3. Да се забрани на сжщитѣ заведения да увеличаватъ своеволно работното врѣме подъ прѣлогъ, че имало извънредна работа, която работа да бѣде разпрѣдѣлена между всички работници въ заведението, въ помощъ на които да бѣдатъ наемани извънредни работници.

Самоковското общинско управление — за своя

градъ — смѣта да създаде работа по общински пж-тища, постройките и пр.; сжщото правѣла и Русенската община. А общинското управление на гр. Василико въ писмото си посочва, като належаща мѣрка, „почването на шосето Василико—Малко Търново, проектирано отдавна“, съ което ще се създаде работа на много безработни тамъ — бѣжанци и други. Сжщо и Т.-Пазарджишкото общинско управление — за своя градъ — указва като на срѣдство пакъ строенето на „нови улици и поправка на развалилитъ се такива“ и „поправка на общински здания.“ Видинското общинско управление пакъ прѣдвидѣло въ бюджета си 3000 лева кредитъ за евентуална безработица, която до тогава (20.IX.1914. год.) въ Видинъ още не се била проявила. Русенската община създава редъ общински прѣдприятия и строежи, въ които сж ангажирвали безработните — така че фактически споредъ писмото имъ — „въ пълната смисълъ на думата безработица въ гр. Русе не сжществува.“

А единиятъ отъ инспекторитѣ, натоварени да анкетирайтъ безработицата въ София, въ цитирания вече рапортъ, като говори за голѣмитѣ трудности при вземане мѣрки срѣщу безработицата — като общо социално явление, прѣпоръчва при все това нѣкои по-конкретни и ефикасни срѣдства, които, споредъ него, биха облекчили бѣдствието. Той говори: „За сега държавата може да застави всѣка една община да учрѣди бюро и се грижи за безработните; да отпуска на крайно нуждающитѣ се помощи; да подкани благотворителни и други комитети за подпомагане чрѣзъ забавления, волни пожертвувания и пр. Това може да направи държавата врѣменно и бърже съ прѣдположение, че ще се нормализиратъ скоро международнитѣ отношения. По-нататъкъ въ сжщия рапортъ се изтъква като особена ефикасна мѣрка срѣщу безработицата кооперирането било на работницитѣ, било на еснафитѣ. Тия послѣднитѣ съ кооперацията би могли — мисли инспекторътъ — по-лесно и по-евтино да си доставятъ сурови материали. А и „държавата въ случая, за да се избѣгне експлоатацията, може да нормира цѣнитѣ на тѣзи стоки.“

Синдикалниятъ работнически съюзъ при тѣснитѣ социалисти въ цитираното вече писмо говори слѣдното по мѣрките срѣщу безработицата:

„Мѣрките, които споредъ насъ, трѣбва немедленно да се прѣдприематъ за ограниченето на безработицата и въ защита на нещастнитѣ нейни жертви, се свеждатъ на кѣсо къмъ слѣдното:

1. Да се прѣмахнатъ стѣснителнитѣ ограничения, които работническитѣ организации срѣщатъ по пжтя на изпълнението на своитѣ задачи досѣжно безработицата и нейнитѣ послѣдци.

2. Най-строго да се прилагатъ законитѣ за женския и дѣтски трудъ: за недѣлната и празнична почивка и за инспектората по труда.

3. Да се внесатъ въ тия закони необходимитѣ измѣнения и допълнения въ смисълъ да се разшири и направи напълно ефикасна защитата на труда, като се създаде работнически инспекторатъ, избранъ отъ работническитѣ организации и заплащанъ отъ държавата.

4. До учрѣдяването на такава инспекция да се направи нужното за редовното функциониране на комитетитѣ на труда, като на всѣкъждѣ за работнически прѣдставители се прѣизбиратъ лица, които дѣйствително ще прѣдставляватъ работническитѣ организации въ мѣстността и на тия работнически прѣдставители да се опрѣдѣли извѣстно годишно

възнаграждение, за да могатъ успѣшно да изпълняватъ своя мандатъ.

5. Да се забрани господаритѣ да замѣняватъ възрастнитѣ работници съ малолѣтни и да намаляватъ плащанитѣ прѣди кризата работнически надници.

6. Да се прѣдприематъ редица общеполезни и необходими държавни, окръжни и общински прѣдприятия, въ които би се открила работа поне за частъ отъ безработнитѣ.

7. Да се улесни внасянето на необходимитѣ обработваеми и др. материали отъ странство, поради липсата на които днесъ рискуватъ да спратъ своята работа множество прѣдприятия, тѣй както това се прави за извѣстни военни материали.

8. Да се откриятъ при общинитѣ бюра за настаняване безработнитѣ на работа, като управлението на тия бюра, — за да изпълнятъ тѣ по-добре своето си прѣдназначеніе, — бжде въ ржцѣтъ на работническитѣ организации.

9. Да се отпусне държавна помощ на ония безработни работници и тѣхнитѣ сѣмейства, за които работа не ще може да се намѣри.

10. Да се задѣлжатъ общинитѣ сжщо да подпомагатъ материално безработнитѣ.

11. Да се организира постоянна държавна застраховка на работницитѣ при случай на безработица.

Отъ посоченитѣ срѣдства само послѣднитѣ 6 пункта се касаятъ прѣко до безработицата. А пунктъ 11 се касае до безработицата въобще, която е рожба на дешния капиталистически начинъ на производство: — ти е единъ проблемъ самъ по себе си много важенъ и заслужаващъ специални законодателни мѣрки.

* * *

Резюмирайки всичко казано до тукъ, било по картината на самата безработица въ днешната ѝ форма у насъ, било по нейнитѣ причини, било най-послѣ върху срѣдствата за облекчение-тежкото положение на бѣдствуващитѣ обществени слоеве, може да се сумира слѣдното:

Картина: — нерадостна. **Причини:** Общоевропейската война — като главна причина, а като по-специални, по-конкретни причини могатъ да се посочатъ: 1-во липсата на сурови материали, които иначе идѣха отъ странство, а сега се е прѣустановило изпращането имъ; поскъпяването на всички почти материали; 2-ро липсата на сигурност, гаранция, мораториумъ; 3-то ограниченето на кредита, увеличеното камбио; 4-о ограничение на потребитѣ; и 5-то недостатъчната загриженостъ на държавата за туряне въ ходъ всички срѣдства, които биха могли да намалятъ въ значителна степенъ дѣйствието на горнитѣ причини.

Срѣдствата за намаление безработицата: могатъ да бждатъ два вида: а) отъ мораленъ и б) отъ материаленъ характеръ.

а) Срѣдства отъ мораленъ характеръ:

Първо, прѣди всичко, както държавата, така и особено общинитѣ, би трѣбвало да се погрижатъ и частъ по-скоро да се основатъ специални служби или бюра при общинитѣ, които бюра да се заематъ енергично за анкетиране и събиране точни свѣдѣния за безработицата — въ всичкитѣ ѝ прояви.

Второ, държавата да тури въ ходъ всички срѣдства за пълното прилагане „закона за женския и дѣтски трудъ“, „закона за празничнитѣ и недѣлната почивка“, „закона за организиране и подпомагане занаятитѣ“ (пунктоветѣ касателно прѣ-

дълната възраст за чираците и работното време), „законът за народното просвещение“ (чл. чл. 31, 33 и 54). Съ други думи, да се не допускат на работа по-малки от 12 респект. 13 годишни деца в индустриалните и занаятчийски заведения. Министерството издаде също и второ окръжно въ тая смисъл: — да се постави въ хармония закона за женския и дѣтски трудъ съ онѣзи за занаятите и за народното образование. Да се не допускат по-малките отъ 15 год. деца да работятъ повече отъ 8 часа дневно; да се не допускатъ тия деца, както и жените да работятъ нощъ; да се прилага строго чл. 4 отъ закона за женския и дѣтския трудъ и втората частъ на указъ № 63 отъ 1906 г., споредъ който въ опасните за здравето и живота на работниците заведения не се допускатъ на работа по-малки отъ 18 години работници отъ двата пола. А първата частъ на указа, въ която се изброяватъ заведенията, гдѣто могатъ да работятъ децата, по-малки отъ 12, но навършили 10 години и завършили първоначалното си образование — толерансъ, базиранъ на втората алинея отъ чл. 3 на „закона за женския и дѣтски трудъ“, — тая частъ на указа би трѣбвало да се измѣни, анулира.

Трето, държавата, като факторъ изобщо, би трѣбвало да прояви по-ефикасно, по-внушително своята сила и намѣса въ отношенията между разнитѣ обществени съсловия — отношения, създадени благодарение на днешната общоевропейска криза; тя не трѣбва да остави отдѣлни нѣкои промишлени слоеве да си играятъ съ съдбата и живота на народните маси посредствомъ търговски и финансови спекулации.

6) Срѣдства отъ материаленъ характеръ:

Първо, преди всичко държавата би трѣбвало да дѣйствува тукъ прѣко, именно: да се гласува чрезъ Народното събрание извѣстенъ кредитъ, напр., отъ нѣколко милиона лева, съ която би могло да се подпомогнатъ многочисленитѣ безпомощни при безработицата сѣмейства — жени и деца, а също и ония работници — мъже, за които нѣма работа. Единъ такъвъ кредитъ би могълъ и би трѣбвало да се отпусне, защото така направения разходъ ще се компенсира косвено: — като не се оставятъ гладуващитѣ и безработни да станатъ жертва на болести, епидемии и физическо умаломощаване и така би се усилила националната енергия, тъй потрѣбна за защита на отечеството.

Държавата има нужда отъ здрави, запазени членове — данѣкошлатци и войници, или майки — настоящи и бѣдащи — на такива. Нека въ това отношение Германия ни послужи за примѣръ, гдѣто и държава, и общини, и частни, и благотворителни корпорации като единъ човѣкъ се притекоха съ прѣки парични помощи на безработнитѣ членове на германското общество.

Второ, безъ съмнѣние, наредъ съ държавата тукъ ще трѣбва да дойдатъ на помощъ общинитѣ, окръжнитѣ, сѣвѣти, съсловнитѣ корпорации, благотворителнитѣ дружества и комисии и пр.; би могло за цѣльта да се устройватъ концерти, прѣдставления, балове, подписки и пр. — сѣ въ полза на безработнитѣ.

Трето, специално общинитѣ би трѣбвало да се улеснятъ отъ страна на държавата съ заеми, които заеми биха могли да се употребятъ за почването или продължаването на започнати обществени прѣдприятия, строежи и др. т., въ които ще се ангажиратъ масса безработни рѣцѣ.

Четвърто, държавата сама за себе си също би могла да създаде или продължи такива прѣдприятия.

Пето, улесняване вноса на суровитѣ и другитѣ потрѣбни материали отъ странство; да се улесни износа на българскитѣ стоки, които иматъ чуждѣ пазаръ.

Шесто, улесняване кредита; урегулиране на паричния пазаръ у насъ; намаляването на камбиото, посредствомъ парализирането на нелоялната конкуренция и спекулация, които въ последно време сж се развили до нечувани размѣри и форми.

Седмо, да се разрѣши по надлежния парламентаренъ законодателенъ редъ, щото безработнитѣ да могатъ безплатно да пътуватъ по желѣзницитѣ, за която цѣль, разбира се, ще трѣбва да се поставятъ — по начинъ най-цѣлесъобразенъ — въ контактъ всички общински управления съ респективнитѣ централни власти, които ще се нагърбятъ да дирижиратъ и отправятъ безработнитѣ работници.

Осмо, най-послѣ, не е прѣждевременно, ако държавата и общинитѣ помислятъ за въвеждането вече и задължителната застраховка срѣщу безработицата, като за това се намѣрятъ и съотвѣтни модуси.

Освѣнъ тукъ скициранитѣ срѣдства, би могло да се намѣрятъ още много други пѣтица и оржжия за борба срѣщу това явно обществено бѣдствие — днешната безработица, стига да се има сериозно желание. Въ много държави днесъ, напр., се въвеждатъ редъ налози, които падатъ на имущитѣ класи, каквито сж, напр., свръхъ такситѣ на телеграмитѣ, търговскитѣ писма и пр.¹⁾

Д-ръ Димо Тодоровъ.

Б. Външенъ.

Силата и безсилието на Германия прѣзъ време на войната.

(Социалъ-економически бѣлѣжки).

Милитаризмътъ, който се подхранва отъ колониалната и империалистическа политика на европейскитѣ държави, поглъща милиарди лева въ мирно време. Макаръ тѣхното изразходване да става изведнѣжъ, събирането имъ отъ народнитѣ маси се извършва систематически и пертубациитѣ въ економическия животъ на послѣднитѣ не се чувствуватъ болезнено.

Не така стои и работата въ време на война; събирането и изразходването на паричнитѣ срѣдства се извършва бърже, паритѣ се изтеглятъ отъ

1) Варненскитѣ градаски кметъ, А. Василевъ, който по въпроса за безработицата и борбата срѣщу нея проявява една за завиджане енергия, е съкмили единъ „проектъ-законъ за борба въ време на обществена криза“, въ който — възъ основа на редъ мѣрки и законоположения, въведени днесъ въ Австрия и Германия по случай войната — е изредилъ много и разнообразни източници, отъ които би могло да се добиятъ голѣми, може би, миллионни приходи за борба срѣщу безработицата и другитѣ обществени бѣствия въ време на криза. Напр., изрездатъ се свръхъ такси на тютюна, бирата, странното вино; свръхтакси върху гербовитѣ марки на заявленията; свръхтакси на желѣзнопѣтнитѣ билети, I и II класъ за ония градове, гдѣто има гарн. Всички такси да се даватъ на общинитѣ; прѣдвиджа се — пакъ въ полза на общинитѣ — да се въвеждатъ задължително блокчета въ ресторани и др. локали, на които обязательно да се прави смѣтката на консоматоритѣ; при това, къмъ всѣка смѣтка — споредъ разряда на ресторана, локаля и пр. ще се прибавя по една сума. Тая сума, както и оная, събирана срѣщу самитѣ блокчета — тоже ще бѣде въ полза на общинитѣ — и то за безработнитѣ и бѣдствуващитѣ и пр. и пр.

обръщение временно, златната наличност се прибира от държавата и всичко се хвърля въ нenasитнитъ уста на милитаризма. От друга страна, поради задигането от работа на грамадно мнозинство работни ржцъ, живота излиза от своя нормален път и стопанската криза става неизбежна.

Първото послѣдствие от нея е затварянето на пазаритъ, което влѣче слѣдъ себе си поскъпването на живота. Този пръвъ резултатъ на войната изпитватъ на първо мѣсто широкитъ работни маси.

Да се говори, прочее, че въ време на война, тази или онази държава, е така мощна и крѣпка, така богата и благоденствуваща, че не може да почувствува послѣдствията отъ войната — е най-малко лекомислено, ако не абсурдно.

Колкото и голѣмо да е материалното богатство на една държава, влѣзе ли въ война съ друга, тя е принудена да прибѣгне до извънредни разходи, срѣдствата за които може да добие само чрезъ заемъ. Такива вече направиха почти всички воюващи въ този моментъ държави, на първо мѣсто Германия. Трѣбва да се признае, че въ това отношение — сдобиването съ пари — тя имѣ успѣхъ, тъй като 4 милиардния заемъ се покри бърже (въ разстояние на двѣ седмици) и то благодарение на готовността на населението, благосъстоянието на което до сега може да се каже е завидно. Но заемътъ не би ималъ този успѣхъ, който на пръвъ погледъ е невѣроятенъ, ако спестовнитъ каси въ Германия не бѣха задлъжени, единъ видъ, отъ правителството да отдѣлятъ за смѣтка на заема 25% отъ допититъ си. Съвършенната война коштува скъпо както въ продоволствено отношение, така и за издръжка на грамаднитъ тежки и леки бойни орждия. Прѣсмѣта се, че срѣдно на човѣкъ се пада 10 марки на день, включително това, което изразходва като материалъ, което значи, че за една петмилионна армия, трѣбва да се изразходватъ дневно кржгло 50,000,000 марки, а на мѣсець — 1 милиардъ и петстотинъ мил. марки!

И наистина, за сегашната война се изразходватъ ежедневно 200,000,000 марки, разпрѣдѣлени по държави, както слѣдва:

Германия . . .	44,000,000	марки
Русия . . .	42,000,000	„
Франция . . .	32,000,000	„
Ав.-Унгария . .	32,000,000	„
Англия . . .	30,000,000	„
Белгия . . .	20,000,000	„

Тѣзи грамадни разходи ще се посрѣщатъ въ първо време, какво ще стане по-нататкъ и отъ гдѣ ще вземе Германия, напримѣръ, нуждитъ срѣдства за да продължи войната, прѣдъ страхътъ, че Англия и Русия нѣма да сложатъ оржжето си — на този въпросъ никой въ Германия не може да даде положителенъ отговоръ. Сжщото се отнася, разбира се, и до другитъ воюващи държави, особено до Австро-Унгария, финанситъ на която не сж блѣстящи. Германцитъ се гордѣятъ, обаче, съ своята вжтрѣшна материална сила, която виждатъ въ лицето на богатото население. Вънъ отъ четири милиардния заемъ, министра на финанситъ внесе въ пруската Диета законопроектъ — вече законъ — съ който се разрѣшава издаването на съкровищни бонове до единъ милиардъ и 500 милиона марки. Вѣрно е, обаче, че голѣмата частъ отъ военнитъ разходи се извършватъ подъ формата на аванси, което значи, че разходитъ вървятъ много по-бърже, отколкото прииждането на паритъ въ държ. каса.

Сумитъ, съ които разполагаше Германия по военния си бюджетъ отъ миналата година и които при започването на войната не бѣха изразходвани всички, прѣвишаватъ сумитъ за сжщата цѣль на Русия, Франция, Англия и Австр.-Унгария, по днесъ и тѣ сж изразходвани. Тѣзи суми се разпрѣдѣлятъ така: Германия — 2245·6 милиона марки, Русия — 1836 мил. марки, Англия — 1640·9 мил. марки, Франция — 1289 милиона марки и Австро-Унгария — 726·6 мил. марки.

Даваме тия цифри, за да се види, че въ мирно и военно време Германия си остава най-милитаристичната държава.

* * *

Мнозина мислятъ, че когато широката маса не гладува, това е признакъ на добро економическо и стопанско състояние на страната. Таквъ възгледъ е погрѣшенъ въ основата си. Отъ започването на войната и до днесъ гладъ въ Германия нѣма, но економическата и стопанска криза е на прага. Тя приближава издалечъ, бавно, но неизбежно ще застъгне цѣлата страна. Въ съвършенното общество това е законъ. За него и изключение нѣма да има нито въ Германия, нито въ другитъ воюващи страни. Въпросътъ е, въ какви размѣри той ще остави своитъ отпечатъци въ Германия, за която сжществува убѣждението, че въ економическо и стопанско отношение е неразбиваема скала.

Германската теза е прибилизително тази. Знаменития германски сещналъ-економистъ професоръ Зомбартъ още въ началото на войната заяви, че вжтрѣшнитъ сили на Германия сж неизчерпаеми, че тя нѣма да почувствува гладъ, дори ако остане да се прѣхранва съ собственитъ си произведения. Твърдението на проф. Зомбартъ се подкрѣпя, както трѣбва да се очаква, и отъ други видни прѣдставители на економическата мисль въ Германия, както и отъ извѣстния основателъ на физиологията на храненето, Д-ръ Румеръ. За гладъ въ Германия не може да става дума, казватъ тѣ, защото Германия притежава 20,000,000 вола, 21,000,000 свини и 11,000,000 кравн. Кравитъ даватъ дневно на жителъ — 1·150 грама млѣко, а сж нужни на човѣкъ: 340 грама млѣко, 18 грама масло и 8 грама сирене, слѣдователно, казватъ германцитъ економисти, въ това отношение има излишѣкъ. Германцитъ консумиратъ най-много месо: на всѣки германецъ се пада годишно 52 кгр. и 300 гр. месо; на англичанинъ — 47 кгр., на французинъ — 33 кгр. на холандецъ и белгиецъ — 34 кгр.; на италианецъ 10 кгр. И въ това отношение германцитъ твърдятъ, че иматъ прѣдимство прѣдъ другитъ, прѣдъ Англия, напримѣръ, която притежава само 7,000,000 кравн, 6,000,000 волове и 3,000,000 свини.

Относително производството на ръжъ, жито, ечемикъ и картофи сжщото твърдение: че количеството на тѣхното производство надминава това на Англия; за Русия и Франция тѣ не споменуватъ. Така, до като Англия въ обща сума произвежда 13,000,000 тона ръжъ, жито, ечемикъ и пр., Германия произвежда годишно: 12,000,000 тона ръжъ, 5,000,000 т. жито, 4,000,000 т. ечемикъ, 10,000,000 т. овесъ, и 58,000,000 тона картофи. Като приемемъ всички тѣзи цифри въ тѣхната цѣлостъ за вѣрни, трѣбва тукати да се заблѣжи, че тѣ се отнасятъ до едно население почти двойно по-голѣмо отъ населението на Англия и Франция. Количеството на производството може да бжде голѣмо и може да изглежда

на пръв поглед, но това не значи още, че то е достатъчно да задоволи нуждитъ, както това ще видимъ по-долу, когато ще говоримъ за търговския балансъ на Германия. Трѣбва отъ друга страна да се не забравя, че поменатитѣ по-горѣ цифри се отнасятъ до нормални врѣмена.

Нека видимъ сега, какво е положението на Германия въ друга област, много по-важна и сѣдбоносна въ врѣме на война. Думата е за *търговията* и *индустрията* ѝ и за свързанитѣ съ послѣдната многобройни работнически маси.

Когато се направи намекъ на германцитѣ, че въ този моментъ тѣ сж откъснати отъ цѣлия свѣтъ, че вносно-износната имъ търговия е спрѣла, че главнитѣ нейни пазари сж затворени, тѣ възразяватъ: това е вѣрно, вѣрно е сжщо така, че параходството ни е спрѣло, но да се заключава отъ тамъ, че всичко това ще ни лиши отъ възможността да хранимъ народа и армията си, е заключение погрѣшно. Ние имаме голѣми запаси, защото тази война я прѣд-виждахме; тѣ още не сж изчерпани и нѣма да се изчерпатъ окончателно до тогава, до като имаме пълна възможностъ да извършваме вносно-износната си търговия съ неутралнитѣ държави. Думата е за Италия, Холандия, Швейцария, но главно за Италия.

Италия се обяви за неутрална, изглежда, обаче, като че ли този нейнъ неутралитетъ е прѣдварително уговоренъ. И наистина, Германия въ положението, въ което е поставена, по отношение на нейното продоволство, думата е за народа и армията, има величайши интересъ отъ услугитѣ на Италия — какви сж тѣ, ще видимъ по-надолу — отколкото нейнитѣ войски и нейната флота.

Ангажирана веднѣжъ въ голѣмия двубой, Италия прѣстава да бжде полезна на Германия, тъкмо съ това, отъ което тя, Германия има най-голѣма нужда — продоволствени припаси, които Италия ще пазн за себе си отъ момента, отъ който стане активна страна въ войната.

Ето, прочее, отъ гдѣ черпи куражъ Германия да заяви, че не се страхува отъ Англия, която ѝ затвори всички морета: *отъ началото на войната до днесъ Италия непрекъснато снабдява Германия съ продоволствени продукти, главно съ храни.* А това за Германия струва повече, отколкото единъ милионъ италиански щика.

При все това, германцитѣ не скриватъ опасенията си отъ продължаването на войната, що се отнася до продоволствието на народа и армията, още повече, когато се констатира, че търговцитѣ на жита и банцитѣ въ желанието си да спекулиратъ прикриватъ стоката си и по този начинъ прѣждеврѣменно прѣдизвикватъ заскъпването на хранитѣ. На тази система, както се знае, напоследѣкъ германското правителство тури край.

Когато се говори за хранителни продукти въ Германия, прѣзъ врѣме на войната, не се касае до загубитѣ, които тя ще прѣтърпи въ бюджета си, но до това, дали въ такъвъ единъ сѣдбоносенъ моментъ ще успѣе да прѣхрани и народъ и армия, безъ сътрѣсения, които да се отразятъ гибелно върху хода на операциитѣ.

* * *

Съвсѣмъ друго яче стои въпросътъ за индустрията на Германия. Отъ тридесетолѣтния насамъ Германия просперира въ всѣко отношение, а най-вече въ военно за смѣтка на своята колосална

индустрия, която я направи цѣтуща и която нѣма равна на себе си въ цѣла Европа. Ако, слѣдователно, военната мощъ на Германия се крѣпи върху плѣщитѣ на индустрията ѝ, нѣщо повече: ако германския народъ живѣе съ нея и отъ нея, то и за най-обикновения умъ е достъпно да разбере, че единственото болно мѣсто на империята, въ врѣме на война, трѣбва да се търси въ застоя, който е вече настѣпилъ въ индустрията ѝ.

Нека чуемъ, какво казватъ германскитѣ економисти и политици по тоя поводъ. На тая тема тѣ сж по-малко словоохотливи.

Нашата економическа мощъ, казватъ тѣ, е нескрушима и неуязвима. Ние губимъ, това е вѣрно, но губимъ само отъ дивидендитѣ. Отъ войната ще пострадатъ не всички индустрии. Между това, на германската индустрия ще се нанесе чувствителенъ ударъ, вслѣдствие намалението експлоатацията на желѣзото и други метали. Знае се, че металургическата индустрия въ Германия, най-силната и най-важната, взема суровитѣ си материали отвънъ.

Въ Германия има далновидни политици и общественици, които се различаватъ отъ оная грамадна тѣлпа, която рѣшава сѣдбоноснитѣ за една нация въпроси по площалитѣ и въ вѣстницитѣ.

Не въ неприятелскитѣ страни, а въ сърдцето на Германия още сега се издигатъ гласове, които прѣдупрѣждаватъ и народъ и императоръ за гибелнитѣ послѣдци отъ войната. Въ една отъ послѣднитѣ книжки на „Прусския Годишникъ“ се напечата статията на учения германски професоръ Хансъ Делбрюкъ, извѣстенъ още и съ своитѣ напрѣдничави идеи, статия, която накара да се позамислятъ мнозина въ Германия.

Делбрюкъ намира, че Германия е застрашена: 1) отъ възможността да се продължи войната и 2) отъ увеличението на безработицата. По този поводъ той пише дословно слѣдното:

„Опасността отъ една война за насъ лежи не въ това, че ние можемъ да прѣтърпимъ поражение, защото отъ поражение скоро ще се съвземемъ, тази опасностъ лежи въ възможността да се продължи войната...“

„Досежно прѣхранването за една или двѣ години нѣма никаква опасностъ, обаче не така стои работата съ липсата на сурови материали за нашата индустрия. Германия се нуждае отъ грамаденъ вносъ на вълна, памукъ, коприна, дърва, мѣдъ, олово, цинкъ, кожи, маслени продукти, каучукъ и пр. Англичанитѣ, макаръ и да не блокираха нашитѣ пристанища, завладѣха моретата и ни отрѣзоха всѣкакъвъ вносъ.“

* * *

Войната, на която днесъ всички сме зрители, не е явление случайно. Причинитѣ на войната не трѣбва да ги търсимъ въ отдѣлни изолирани факти, а въ съвокупността на ония сложни явления въ социалния и економически животъ на капиталистическитѣ държави, които неизбѣжно ги доведоха до кървавъ конфликтъ. Войната я очакваха всички, Бисмаркъ дори мислѣше, че тя ще настѣпи много по-рано, когато говорѣше за Франция. Готвѣха се всички, готвѣше се най-вече Германия.

Прѣзъ послѣднитѣ двѣ години германската Държавна банка почна първа да се мобилизира; при всѣки удобенъ случай тя увеличаваше златната си наличностъ. Този фактъ, обаче, не можеше да избѣгне отъ вниманието на финансовитѣ и полити-

чески кржгове отъ тройното съглашение. Като резултатъ отъ тая мирна мобилизация се получи слѣдното: излѣзоха отъ обръщение 275,000 пуда чисто злато, Германия увеличи златния си воененъ фондъ три и половина милиарда лева, а Русия, Англия и Франция — на единадесетъ милиарда лева. Нѣма нищо чудно, че при съвършенната индустриализация на войната, тия грамадни фондове скоро се изчерпиха. Опасността за Германия иде отъ друго мѣсто, професоръ Делбрюкъ я посочва по-горѣ: пазаритѣ се затвориха, вносътъ е „отрѣзанъ.“ И наистина, когато се проучи търговския баланс на Германия, ще се види нагледно, че страхътъ е оправданъ.

Прѣзъ послѣднитѣ години търговския баланс на Германия се изразява годишно приблизително въ слѣднитѣ цифри:

Вносъ . . . 13,660,000,000 лева

Износъ . . 11,790,000,000 лева

Значи, вносътъ въ Германия прѣвишава износа съ 1,870,000,000 лева. Главнитѣ прѣдмети на вноса *сж съѣстнитѣ припаси*; макаръ, че Германия произвежда грамадни количества, мѣстното производство едва ли е достатъчно да задоволи нуждитѣ на $\frac{1}{3}$ отъ населението: вносътъ на съѣстнитѣ припаси съставлява почти 40% отъ цѣлия вносъ. Твърдението, че Германия произвежда съѣстни припаси повече отъ Франция и Англия не казва още нищо, защото: прѣзъ 1912. год. Германия е внесла само зърнени храни за единъ милиардъ и сто и тридесетъ милиона марки, (ржжъ, пшеница, ечемикъ), масло — 275 милиона марки, яйца — 187 мил. м.

Зърненитѣ храни Германия получава отъ Съединенитѣ Щати, главно отъ Аржентина, по-малко отъ Ромъния и Русия. Отъ сжщия източникъ получаватъ зърнени храни Франция и Англия. Но днесъ, когато войната е въ разгара си, положението на Германия е неблагоприятно: Франция и Англия ще получатъ отъ Америка своя дѣлъ, а Германия, по липса на пшеница, ще бѣде лишена отъ възможността да си набави необходимото количество, нужно за да попълни недостига си.

Както поменахме въ началото, Германия живѣе отъ своята гигантска индустрия. Най-голѣмия износъ отъ индустриални артикули е прѣдначенъ за Австро-Унгария, послѣ за Франция, Русия, Швеция, Норвегия, Швейцария и Италия. Съ изключение на Русия, която внася повече, отколкото изнася за Германия, всичкитѣ останали страни, помѣнати по-горѣ, сж добри клиентки на Германия, които купуватъ ежегодно стоки за кржглата сума — 4,500,000,000 л.; само Италия и Франция сж купили отъ Германия прѣзъ 1913 год. стоки за два милиарда лева! Тѣзи богати пазари, сега прѣзъ войната, за Германия сж изгубени.

Само прѣзъ послѣднитѣ 3—4 мѣсеца пазарътъ на желѣзо е изгубилъ съ 2 милиона тона. Обратно е съ суровитѣ материали, безъ които германската индустрия не би съществувала: тѣ се внасятъ изключително отъ вънъ и съставляватъ 55% отъ цѣлия вносъ; тѣ сж, които даватъ възможностъ да се прѣхранва единъ дванадесетъ милионенъ градски и селски пролетариятъ. Тѣхното внасяне, бидейки въ този моментъ невъзможно, първитѣ послѣдници отъ това ще бждатъ, то се знае, кон: криза въ индустриал-

ното производство, която влѣче слѣдъ себе си безработицата. За тая послѣдната професоръ Делбрюкъ казва на сжщото мѣсто:

„Безработицата е бичъ за милиони работници. Нѣкои буржуазни вѣстници произнесоха думата за „вътрѣшна опасностъ.“ Ако не се успѣе да се парализира тая безработица, нейнитѣ послѣдници ще бждатъ отъ не по-малко значение, отколкото едно поражение на нашата армия. Направеното до сега за прѣдотвратяването на безработицата е съвършено недостатъчно.“

Ето, гдѣ е, прочее, болното мѣсто на Германия, така, както го изтъкватъ нейнитѣ умни хора.

Поменахъ въ началото, че пруската Днета присъ закона за издаване съкровищни бонове на сума единъ милиардъ и 500,000,000 марки. За да се види, до колко въпросътъ за безработицата вълнува управляващитѣ кржгове въ Германия, трѣбва да изтъкнемъ сжщественото въ мотивитѣ, които правителството изложи:

„Между разходитѣ се прѣдвиждатъ държавни прѣдприятия за намаление на безработицата, увеличаването на обработваемата земя, което цѣли увеличаването производството на хранитѣ, за да се обезпечи продоволствието на масата.“

Не става ли очевидно за най-непосветения въ военното изкуство, че не е само бойната подготовка на армията, патриотизмътъ на войницитѣ, усъвършенствуваната техника, — които рѣшаватъ изходътъ на една война, каквато е днешната, но прѣди всичко и на първо мѣсто, материалната сила, която се изразява *въ благоденствието на нацията*, което трѣбва да бѣде обезпечено тъкмо тогава, когато тя жертвува цвѣта отъ своитѣ сили по бойнитѣ полета. Вътрѣшното положение, слѣдователно, на Германия, вслѣдствие на причинитѣ, които на кратко изложихме и които се криятъ въ економическата ѝ и социална организация, се различава коренно отъ това на Франция, Англия и главно Русия.

Задачата на економиста и социолога е само да го посочи, задачата на военнитѣ капацитети е да теглятъ заключението. Колкото до задачата на политикитѣ и дипломатитѣ — тя ще дойде по-късно: слѣдъ войната.

К. Д. Списаревски.

Свѣтовната реколта на захаръта прѣзъ 1914—1915 г.

Споредъ г. г. Willeff et Gray отъ Нью-Йоркъ, прѣдвижданията на 10 декемврий 1914 г. бѣха слѣднитѣ: Захаръ отъ трѣстъ 9,709,000 тона срѣщу 9,773,329 тона въ 1913—1914, европейска захаръ отъ цвѣкло 5,700,000 тона срѣщу 8,185,165 тона прѣзъ 1913—1914 г.; захаръ отъ цвѣкло отъ Съединенитѣ Американски Щати, 570,000 тона срѣщу 655,298 тона въ 1913—1914 г.; всичко 15,979,000 тона срѣщу 18,613,792 тона въ 1913—1914 г. Слѣдователно, реколтата отъ 1914—1915 г. ще прѣдставлява една разлика въ по-малко отъ 2,634,792 тона по отношение на прѣдшествующата. Но като се има прѣдъ видъ, че общата консомация на захаръта изглежда да бѣде намалена прѣзъ извѣстно врѣме, поради високитѣ цѣни и неблагоприятнитѣ економически условия, създадени на всѣкъдѣ отъ сегашната общоевропейска война, то дефицитътъ ще се компенсира съ намалението на консомацията.

КНИЖНИНА.

Въ този отдѣлъ ще се отбѣлѣзватъ всички постъпления, било въ редакцията на списанието, било въ библиотеката на камарата. Това отбѣлѣзване ще се съпровожда съ кратки бѣлѣжки и рецензии за съдържанието на всѣко издание, което може да интересува нашитѣ четци.

Годишенъ отчетъ на държавната земледѣлска опитна станция въ София за 1910. и 1911. год.

Това е първия отчетъ на държавната земледѣлска опитна станция въ София, основана прѣзъ 1910. год. Книгата има два главни отдѣла: 1) отчетъ за извършеното отъ станцията и 2) студии по отдѣлни въпроси.

Въ първия отдѣлъ сж застъпени слѣднитѣ части: а) организация и задачи на станцията, съ подробно изложение върху уредбата на разнитѣ секции, отъ които е съставена станцията, и условията за ползуване отъ секциитѣ; б) свѣдения върху обстановката на станцията: бюджетъ, персоналъ, командировки, сказки и реферати, публикации на станцията и персонала ѝ, частни издания, пособия, сборки, библиотека; в) дѣйностъ на разнитѣ секции и опитното поле.

Вториятъ отдѣлъ се състои отъ специални студии по слѣднитѣ въпроси: а) *почвеногеологически очеркъ на Софийското поле*, съ приложение една агрогеологическа карта отъ Н. Пушкировъ, началникъ на агрогеологическата секция (94 страници); б) *Захарното цвекло въ България отъ гледище на доходъ и съдържане на захаръ* отъ Хр. И. Кюлюмовъ, началникъ на земледѣлско-химическата секция (23 страници); в) *Приносъ къмъ изучаване чистотата на нашитѣ износни храни* отъ Д-ръ Ив. Ас. Т. Жебаровъ, началникъ на сѣмеконтролната секция.

На пръвъ погледъ още прави впечатление, че на специалнитѣ проучвания по отдѣлни въпроси е дадено широко мѣсто. Това е вече единъ признакъ, че на тия изслѣдвания се отдава голѣмо значение. И наистина, въ прѣдговора е обяснено, какъ гледа на специалнитѣ изслѣдвания управата на станцията. Тамъ четемъ между другото: „Отчетътъ ще съдържа и свѣдения за извършенитѣ опити, анализи и изслѣдвания въ отдѣлнитѣ секции, безъ да дава резултатитѣ отъ прѣдприетитѣ опити, анализи и изслѣдвания. Последнитѣ, слѣдъ завършването, ще се публикуватъ въ *отдѣлни трудове*, отъ които

всѣки ще прѣдставлява завършено цѣло и ще застъга само единъ въпросъ. Тѣзи трудове, въ зависимостъ отъ обема имъ и материята която третиратъ, ще бждатъ публикувани като *научни трудове, или като улѣтвания, хвъркати листове, плакати и други популярни брошури*, които ще се раздаватъ безплатно на всички лица, интересувани се отъ земледѣлскитѣ въпроси“. По-нататъкъ се изтъква, че естеството на въпроситѣ, свързани съ земледѣлското производство, е такова, щото за да имъ се даде едно правилно разрѣшение нужно е опититѣ и изслѣдванията да се извършватъ продължително врѣме — срѣдно 3—5 години при което само е възможно правилно да се прѣцѣни влиянието на разнитѣ фактори (метеорологични, почвени и др.).

Студииѣ, приложени къмъ първия отчетъ на станцията, отговарятъ напълно на това схващане. Тѣ изчерпватъ третиранитѣ въпроси всестранно и могатъ да служатъ за освѣтление както на активнитѣ дѣйци въ полето на земледѣлското стопанство, тъй и на ония, които отъ ученолюбивъ потикъ изучаватъ земледѣлскитѣ въпроси.

Това широко схващане задачата на специалнитѣ изслѣдвания и първия примѣръ отъ неговото прилагане показватъ, че Софийската земледѣлска опитна станция е усвоила най-ефикасния методъ за туряне земледѣлската наука въ услуга на мѣстното земледѣлско производство.

Сжщото достойнство виждаме и въ първия отдѣлъ на отчета, кждѣто е изложена подробно уредбата на разнитѣ секции на станцията и извършената до сега работа. И тукъ прозира единъ добръ замисленъ планъ и система въ неговото прилагане.

У насъ всѣки знае, че най-широко поле за културно-стопанска работа прѣдставлява земледѣлското производство, защото отъ него прѣживѣва повече отъ $\frac{3}{4}$ населението, обаче онзи, който не е специалистъ и не е ималъ случай да се запознае съ особеноститѣ на това производство, мжчно може да си прѣдстави колко разнообразно и богато по съдържание е то и колко разностранна научна и практическа работа го очаква. Отчетътъ на Държавната земледѣлска опитна станция въ София има рѣдкото качество да разкрие изведнажъ на читателя картината на това разнообразие.

Ние горещо прѣпоръчваме този отчетъ на всички, които обичатъ прогреса на главния ни народенъ поминѣкъ, а на неговитѣ съставители пожелаваме и за иднитѣ години сжщото усърдие въ дѣлото, на което сж посвѣтили своя трудъ и наука.

И. Д.

МАЛЪКЪ БѢЛѢЖНИКЪ.

ПРАВИЛНИКЪ,

по който турската държава ще изплаща реквизицията отъ балкан. война.

Чл. 1. Лицата, които се считатъ кредитори на държавата по реквизиция на прѣдмети, други, освѣнъ прѣвозни срѣдства и храни, и вѣнъ отъ прѣдметитѣ, взети отъ доставчици, събирани подъ форма на реквизиция, покупка и пр. отъ армейскитѣ части въ източна и западна Румелия прѣзъ балканската война, тия лица ще се обръщатъ къмъ комисията, учрѣдена при Министерството на финанситѣ, снабдени съ всички документи, каквито иматъ на разположение.

Чл. 2. Комисията, прѣди да се произнесе по вземанията, за които сж прѣдставени специални разпи-

ски, ще прѣдаде тия послѣднитѣ въ Министерството на войната, кждѣто ще стане провѣрка на печатитѣ, сложени върху тия разписки.

Чл. 3. Когато въ резултатъ отъ тая провѣрка печатитѣ се укажатъ истински, разпискитѣ, завѣрени отъ Министерството на войната, ще бждатъ възвѣрнати на комисията.

Чл. 4. Така възвѣрнатитѣ въ комисията разписки ще бждатъ регистрирани въ книгата за дълговетѣ по мобилизацията, открита по силата на специаленъ правилникъ отъ 30. октомврий 1328., и ще бждатъ запазени. Въ този случай комисията ще издаде на кредитора едно свидѣтелство (*весика*), съставено по установения образецъ и съдържащо бѣлѣжка за произхода и размѣра на вземането.

Чл. 5. Реквизиционните разписки и други подобни документи ще бъдат дадени на означеният долу формалности въ случаите, когато се укажат истински слѣдъ свързване съ декларацията, издадени отъ армейскитѣ смѣтководства: 1) ако носителитѣ на тия документи не сѫ доставчици и ако въ реквизиционните разписки или други такива книжа, цѣнитѣ на реквизиранитѣ прѣдмети сѫ означени, тогава свидѣтелствата ще се издаватъ въз основа на тѣзи цѣни; ако ли пъкъ въ тия книжа не сѫ означени цѣни и нѣма отъ кждѣ другадѣ да се видятъ цѣнитѣ на прѣдметитѣ въ момента на реквизицията или покупката, тогава свидѣтелствата ще се издаватъ въз основа на таблицитѣ за срѣднитѣ цѣни; 2) ако носителитѣ на реквизиционните разписки или други прѣдставени книжа сѫ доставчици, ще се търси дали реквизиранитѣ нѣща, споредъ вида, качеството, количеството и врѣмето на реквизицията влизатъ въ поетитѣ имъ задължения. Въ случай на нужда, ще се прибѣгне къмъ анкета при Министерството на войната. Ако се установи, че доставката на тия прѣдмети е съобразна съ условията на контрактитѣ, тогава свидѣтелството ще се издаде въз основа на цѣнитѣ, означени въ контрактитѣ. Въ противенъ случай ще се постѣпи, съгласно прѣдидущия параграфъ.

Чл. 6. Вземанията, които не сѫ отбѣлжени въ декларацията, издадени отъ армейскитѣ части, нѣма да се уважаватъ отъ комисията, докогато не бждатъ припознати отъ Министерството на войната, което ще изложи мотивитѣ на своето припознаване, слѣдъ като извърши специална за случая анкета. Въ всѣки случай, ако съдържанието на реквизиционните разписки и други подобни книжа съответствува само отчасти на съдържанието на декларацията, комисията ще вземе подъ внимание само съответствуващата частъ, а за останалата ще се приложи първия параграфъ на чл. 1. Сжщо ако има разлика въ количеството и цѣнитѣ между прѣдставенитѣ документи и декларацията, ще се зачита оня текстъ, който отбѣлзва най-малки вземания, а ако разликата е само въ цѣнитѣ, тогава мѣродавни ще бждатъ таблицитѣ на срѣднитѣ цѣни.

Чл. 7. Когато прѣдявеното вземане съответствува на съдържанието на декларацията, но ищецътъ не може да прѣдстави реквизиционна разписка, или пъкъ прѣдставената такава не е подпечатана

или подписана отъ смѣтководството на армейската частъ, тогава ще бжде запитано Министерството на войната за причинитѣ, по които не е издадена въ случая редовна разписка, както и да-ли въпросното вземане не е погасено отъ друга нѣкоя войскава частъ или администрация. Комисията, макаръ да си запазва правото да откаже или признае вземането, ще изслуша и всички лица, които ищецътъ би довелъ. Ако слѣдъ всичко комисията се убѣди въ основателността на иска, по-нататкъ ще постѣпи съгласно § 1 на чл. 5.

Чл. 8. Ако свидѣтелствата (*весица*), които комисията ще издава, се основаватъ на обикновени разписки или бѣлѣжки, различни отъ специалните разписки, тогава тѣ (свидѣтелствата) ще бждатъ издадени въ три екземпляра, отъ които единиятъ ще се пази въ комисията, заедно съ другитѣ книжа, слѣдъ удобряването му отъ финансовия министръ; вториятъ екземпляръ ще бжде прѣдаденъ въ Министерството на войната за приключване смѣтката по това вземане въ книгитѣ на респективната войскава частъ. Ако свидѣтелствата се основаватъ на специални разписки, тогава ще бждатъ съставяни въ два екземпляра само, а не въ три.

Чл. 9. Комисията, за която се споменава по-горѣ, е придадена къмъ вѣдомството на Главната дирекция на общото смѣтководство при Министерството на финанситѣ, и свидѣтелствата, които тя ще издава, ще носятъ печата на тая дирекция.

Чл. 10. Комисията ще регистрира всички искове, съ които бжде сезирана, като отбѣлзва броя както на оня, който възъ основа на документи сѫ уважени, тъй и на отхвърленитѣ. За операцията на всѣки мѣсець ще бждатъ прѣдставяни таблици въ финансовото и военното министерства и въ смѣтната палата.

Чл. 11. Лица, на които исканията бждатъ отхвърлени слѣдъ анкетата, както и оня, които не биха възприели цѣнитѣ, установени съобразно чл. чл. 5 и 6, иматъ право да се обърнатъ къмъ компетентнитѣ комисии.

Чл. 12. Лица да се взематъ подъ внимание исковетѣ на оня, които пропуснатъ въ срокъ една година отъ публикуването на този правилникъ, да поискатъ регистриране на своитѣ вземания.

Чл. 13. Постановленията на правилника отъ 4/17 мартъ 1829. (1913), които противорѣчатъ на

настоящия правилникъ, се отмѣняватъ.

Чл. 14. Настоящия правилникъ, влиза въ сила отъ дѣня на промугирането му.

Чл. 15. Министритѣ на финанситѣ и на войната сѫ патоварени съ прилагането на този правилникъ.

ВРЪМЕНЕНЪ ЗАКОНЪ

за правата и длъжноститѣ на чужденцитѣ въ отоманската империя.

Чл. 1. Чужденцитѣ, находящи се въ отоманската империя, не могатъ да се ползуватъ отъ политически и общински права, които конституцията и другитѣ закони даватъ на отоманитѣ. Тѣ се ползуватъ отъ частнитѣ права, които отоманскитѣ закони и правилници не сѫ запазили изключително за отоманитѣ.

Чл. 2. Всички отомански закони и правилници, относящи се до сигурността и общественния редъ въ страната, се прилагатъ и къмъ живущитѣ въ отоманската империя чужденци.

Чл. 3. По отношение на граждански и търговски дѣла чужденцитѣ могатъ да прибѣгватъ къмъ отоманскитѣ сѣдилища отъ всички категории и степени, и тамъ да отстаиватъ своитѣ права наравно съ отоманитѣ.

Въ всѣки случай чужденци, които не притежаватъ достатъчно недвижими имоти въ империята, за да могатъ възбужда процесъ срѣщу отомански поданици, длъжни сѫ прѣдварително да внесатъ една сума, опрѣдѣлена отъ съда, за врѣди и загуби и съдебни разходи.

Това задължение може да бжде вдигнато при условие на взаимностъ.

Чл. 4. Всички процесни на чужденцитѣ по недвижимости, по други граждански дѣла, както и по търговски и углавни дѣла, ще се рѣшаватъ отъ отоманскитѣ сѣдилища, съобразно отоманскитѣ закони, правилници и наредби, даже и когато отомански поданици не сѫ засегнати.

Но, процесни между чужди поданици немосюлмани по дѣла отъ сѣмейно право, т. е. сключване или унищожаване на бракъ, разводъ, бащинство, родство, усыновяване, или пъкъ дѣла относително способностъ, т. е. пълнолѣтне, емансипация, запрѣтване, опекунство, или пъкъ относително наслѣдства и завѣщания на движими имоти, за да бждатъ рѣшавани отъ отоманскитѣ сѣдилища, трѣбва и двѣтѣ страни да сѫ съгласни за това, или пъкъ да има отомански поданици за-

интересувани, или най-сетне тия процеси да имат някаква връзка с други, вече заведени преди отоманските съдилища, процеси.

Въ този случай ще се вземат под внимание законите на държавите, на които заинтересуваните лица са поданици, а въ случай на разногласие въ тия закони ще се следват принципите на частното международно право; всичко това при условие да не противоречи на публичния ред въ империята.

Чл. 5. Чужденците, при еднакви условия съ отоманите, ще бъдат подложени на всички данъци и такси, установени от действащите закони и наредби.

Членъ прѣходенъ. Запазват своите придобити права ония чужденци, които по време на публикуването настоящия законъ, упражняват професия адвокатска, лекарска, аптекарска, инженерска и учителска, или които имат открити училища, или издават вѣстници и списания, при условие тия чужди поданици да се подчиняват на отоманските закони и правилища.

Чл. 6. Министерския съветъ е натоваренъ съ прилагането на този законъ, който влиза въ сила от деня на публикуването му.

Края на 1914 год.

За търговците на кашкавалъ и сирене. На едно запитване, направено от страна на Варн. търг.-инд. камара по износа на български кашкавалъ и сирене въ Египетъ, българският консулъ въ Александрия съ писмото си отъ 20 февруарий т. год. дава следните свѣдения:

Кашкавала днесъ си Александрия се продавалъ 11 гроша египетски или 2.75 л. зл. оката полски и балкански. Сиренето 6¼ гроша египетски или 1.60 л. оката.

Българския кашкавалъ, както и сиренето, се държи много на египетския пазаръ и се имало нужда отъ доста голѣми количества. Изплащането ставало веднага срещу фактури и коносаментъ, нѣщо което не се случвало въ нормални времена.

Нашите търговци биха могли именно да пласиратъ стоките си, ако вече си иматъ купувачи; въ противенъ случай, най-добре би било да се отнесатъ до нѣкои добри извѣстни комисионери. Генералното консулство въ Александрия се държи на разположение на всички наши търговеци, било за свѣдения върху цѣните на кашкавала и сиренето, било за свѣдения върху

лицата, съ които желаятъ да работятъ.

Облагането на иностранный вина съ акцизъ. Министерството на финансите съ окръжно до митниците отъ 26. II. т. г. съобщава, че въ брой 45 отъ 25 II. на „Държ. Вѣстникъ“ е публикуванъ закона за отменение чл. 7 отъ закони за бюджета на държавата за 1915. г. За въ бъдеще иностранный вина въ бъчи ще се облагатъ съ акцизъ по 5 лева на сто литри. Взетите депозити за акцизъ на иностранный вина въ бъчи внесени отъ 1. януарий т. г. до 26. II. т. г. ще се запишатъ на приходъ.

По облагането на дѣтските мушамени прѣстилки. Министерството на финансите съ окръжно № 2365 отъ 13. II. т. г. до митниците, съобщава, че дѣтските мушамени прѣстилки ще се облагатъ по ст. 533 съ 175 лева % кгр., като непоименовани другаде въ тарифата прѣдмети отъ обикновени материали.

По обявяване теглото на стоки за обмитване. Министерството на финансите съ окръжно до митниците отъ 27. II. т. г. подъ № 3362 е наредило, щото за напредъ подъ теглото облагаемо мито на стоки облагани съ акцизъ да обявяватъ и това облагаемо съ акцизъ, като срещу него се пише „тегло за акцизъ“ и ако това тегло при проверката отъ митницата се укаже въ повече, за него ще се налага глоба, съгласно чл. 118 отъ закона за акцизите и патентовия сборъ върху питиетата. Декларации, въ които се обявяватъ за обмитване акцизни стоки, нѣма да се приематъ за завърване ако не е показано отдѣлно и теглото за облагане съ акцизъ.

По забраната износа на монетите. Забраненъ е износъ отъ царството на златни, сребърни и други монети, имащи или не законенъ курсъ. Забраната важи не само, когато монетите се носятъ отъ пѣтници, но и когато се изнасятъ по пощата съ групове, сандѣчета, или по другъ начинъ. Разрѣшава се на пѣтниците да изнасятъ до сто (100) лева разни монети, а не по сто лева отъ всѣки видъ монети. Суми по-голѣми отъ 100 лв. се задържатъ отъ митницата, като на притежателите имъ се дава съответна сума въ банкноти по курса, които ще дава Народната банка. За размѣната на тия банкноти ще се съставлява актъ, въ който ще се означава кому и

колко монети са задържани и по какъвъ курсъ са смѣнени съ банкноти. Акта ще се подписва отъ притежателя на монетите и отъ лицата, които прѣглеждатъ пѣтниците. — Транзита на златни монети се запрѣщава, съ изключение на случаите, когато приносители имъ притежаватъ удостоверение отъ компетентните власти на страната, отъ гдето се изнася златото, че се разрѣшава на тия същитъ да изнесатъ това количество златни монети и ако тѣзи удостоверения носятъ визата на българските консулски власти на мѣстото. — Крайбрежното прѣнасяне отъ пѣтници на монети за суми по-голѣми отъ 100 лв. не се разрѣшава. Такива трѣбва да се прѣнасятъ по пощата, или чрезъ банковите клонове и агентури. — Златни и други украшения, носени отъ пѣтниците, ще се пропускатъ за износъ, ако по количество отговарятъ на нуждите и общественото положение на пѣтниците. — Преди прѣглеждането на пѣтниците и багажите имъ, митнишките чиновници трѣбва непременно да прѣдупрѣждаватъ пѣтниците за лошите послѣдствия ако не обявятъ всички монети, издѣлия и украшения, които носятъ съ себе си.

Износа на сода каустика е свободенъ. Министерството на финансите съ писмото си отъ 20. II. т. г. до митниците съобщава, че содата каустика не е прѣдвидена въ официалната фармакопея, понеже тя не е натриевъ карбонатъ или бикарбонатъ, а е натриевъ хидратъ (лиший), следователно износътъ ѝ не е забраненъ.

По износа на вълнените пояси и одѣяла. Министерството на финансите съ писмото си отъ 23. II. т. г. подъ № 2926 съобщава, че износа на вълнените пояси, съгласно 8-то постановление на Министерския съветъ отъ 21 октомври 1914. год. слѣдва да се счита свободенъ, а този на вълнените одѣяла забраненъ.

По износа на добитъкъ. Министерството на финансите имало свѣдения, че се изнасятъ едър рогатъ добитъкъ неугоенъ, въпрѣки нареждането на окръжното № 13149 отъ 1914. г., съгласно 3-то постановление на Министерския съветъ отъ 21 октомври 1914. год. разрѣшенъ е износъ само на едрия рогатъ добитъкъ, волове, крави и биволи, който е угованъ въ фабриките и така нарѣчения „соватски добитъкъ“. Понеже сега

соватски добитък нѣма, Министерството съ писмото си отъ 21. II т. г. до митниците нарежда, щото за въ бждаще да позволяватъ износа само на този едъръ рогатъ добитък, който е угованъ въ фабриките и е придруженъ съ удостоверение отъ държавния контролоръ при фабриката, при която е угованъ добитъка.

Забраненъ износъ. Министерството на финансиигъ е забранило износа още на слѣднитѣ артикули:

1. Дървенъ строителенъ материалъ: недѣланъ, дѣланъ, биченъ и рендосанъ, както и на дървениятъ траверси; 2. Стъкло за прозорци (джамове); 3. Циментъ и хидравлическа варъ.

Разрѣшенъ износъ отъ Турция. Министерския съвѣтъ въ Турция, е разрѣшилъ износа на козина, вънъ отъ прѣдѣлитѣ на империята.

По износа на яйца за Италия. Италианското правителство е позволило вноса на яйца отъ България, като изисквало, щото всѣка пратка да бѣде придружена съ надлежното ветеринарно свидѣтелство.

По износа на кожи отъ Италия. Царската легация въ Римъ съ писмото си отъ 13. II т. г. увѣдомява, че износа на кожи отъ Италия билъ строго забраненъ.

Забраненъ износъ отъ Сърбия. Сръбското правителство е забранило износа на слѣднитѣ артикули:

Коне и кобили, домашни птици, яйца отъ домашни птици, славина сушена или пушена, овча вълна, овчи и агнешки кожи съ вълната, кожи сурови или приготвени, мѣдъ и мѣдни сплави необработени, на парчета: всички произведения отъ мѣдъ и олово и сплавитѣ имъ: жици, цилиндри отъ тѣзи метали, кюлчета, пластини, трѣби и други произведения отъ тѣхъ, като гилзи отъ пушка и орѣдие, сачми, кухарски прибори (стари и нови), антимоний суровъ и металически.

Разрѣшенъ износъ отъ Сърбия. Едновременно сръбското правителство е разрѣшило износа на слѣднитѣ хранителни продукти:

Риба сушена и пушена, месо сушено и пушено, масло, приготвено месо, жамбони, наденици, салами (съ изключение на славина сушена или пушена), сливи прѣсни, сушени и мармелади отъ тѣхъ, картофи, зеленчукъ, сирене и кашкавалъ.

Заразени отъ чума страни. Върховния медицински съвѣтъ въ засѣданието си отъ 13 того, е обявилъ *цѣлия Багдадски вилаетъ* (Мала Азия) за заразенъ отъ чума А въ засѣданието си отъ 17 того, е обявилъ за заразенъ сѣщо отъ чума *островъ Барейнъ* въ Персийския заливъ.

Спрѣмо пжнициитѣ и произхождения, идящи отъ горнитѣ мѣста, ще се прилагатъ граничните санитарни мѣрки въ врѣме на чумна опасностъ.

ЗАКОНЪ

за обществена прѣдвидливостъ.

Приетъ отъ XVII-то обикновено Народно събрание, утвърденъ съ указъ отъ 4 мартъ 1915 г. подъ № 103 и обнародванъ въ „Държавенъ Вѣстникъ“, брой 54.

Чл. 1. Когато по причина на недородъ, война, вжтрѣшни вълнения, мобилизация и на други обществени бѣдствия, Министерския съвѣтъ спре износа на зърненитѣ храни, брашното, фуража и други хранителни продукти отъ първа необходимостъ, забранения за износъ прѣдметъ не може да се продава или купува по цѣни по-високи отъ опрѣдѣленитѣ по силата на настоящия законъ.

Чл. 2. Едновременно съ запрѣщението износа на зърненитѣ храни, брашната, фуража и други хранителни продукти, отъ първа необходимостъ, Министерския съвѣтъ утвърждава цѣната на тия храни за всѣка мѣстностъ.

Чл. 3. Опрѣдѣлянето цѣната на запрѣтенитѣ за износъ зърнени храни, брашно, фуражъ и други хранителни продукти става отъ комитета за обществена прѣдвидливостъ.

При опрѣдѣляне цѣнитѣ, комитетътъ взема въ съображение: а) качеството на стоката; б) да-ли е у производителъ или у търговецъ; в) мѣстото, дѣто се намира и разходитѣ по прѣвоза. Така опрѣдѣленитѣ цѣни да се приближаватъ къмъ сръдната цѣна прѣзъ врѣмето отъ 1 септемврий до 31 декемврий 1914 г.

Чл. 4. За избѣгване на спорове, на измама и на опити за покачване цѣната на хранителнитѣ продукти, чрѣзъ каквито и да било примѣси, въ всѣка мѣстностъ се пазятъ открити и запечатани образци за сравнение. Нечиститѣ и примѣсени зърнени храни се прѣчисватъ чрѣзъ прѣсѣване.

Чл. 5. Ако слѣдъ запрѣщението на износа и опрѣдѣлянето цѣната на хранитѣ, производителитѣ, тър-

говцитѣ и други закупувачи на храни за прѣпродажба се въздържатъ да прѣдлагатъ и продаватъ, комитетътъ за обществена прѣдвидливостъ пристѣпя къмъ принудително закупуване въ всѣка мѣстностъ всички количества храни, които се намѣрятъ въ повече отъ нуждитѣ на стопанствата до нова реколта. Закупенитѣ отъ частни лица храни за прѣпродажба се взематъ по опрѣдѣлената въ мѣстността цѣна, безъ огледъ на тѣхната закупна стойностъ.

Чл. 6. Изплащането на закупенитѣ храни става отъ сръдства, взети отъ Народната и Земледѣлската банки. Лихвата на употребенитѣ за цѣльта капитали не може да бѣде по-голяма отъ 7%.

Чл. 7. Закупенитѣ отъ комитета храни се продаватъ въ брой на нуждающитѣ се. Продажната цѣна се опрѣдѣля съ огледъ на направенитѣ разходи. При приключването на годишната смѣтка на операциитѣ, остатѣцитѣ въ печалба образуватъ фондъ за покриване загубитѣ, както и за сръдства на комитета за борба съ скжпотията въ врѣме на обществени бѣдствия.

Чл. 8. Комитетътъ за обществена прѣдвидливостъ може да отстѣпи закупенитѣ зърнени храни на мелничаритѣ, като опрѣдѣли типове и цѣната на брашната за всѣка мѣстностъ. Въ случай на несъгласие комитетътъ постановява да се реквизируютъ мелницитѣ, трудътъ и техническия персоналъ и всички сръдства, свързани съ смилането на храни, прѣвозването, съхранението и разпрѣдѣлянето на брашното между населението.

Чл. 9. Слѣдъ прибиране новата реколта и прѣцѣнката ѝ съ огледъ нуждитѣ на населението и държавата въ продължение на цѣла година, Министерския съвѣтъ разрѣшава да се продаватъ и изнесатъ въ странство неупотребенитѣ закупени храни. Ако новата реколта е слаба или долна по качество, остатѣцитѣ се задържатъ, правятъ се нови закупувания и когато се обезпечатъ нуждитѣ количества за 1.200.000 жители въ продължение на 400 дни, смѣтано по 270 кгр. на жителъ, запрѣщението за износъ се вдига и свободата на търговията се възстановява.

З а б ъ л ѣ ж к а. Комитетътъ за обществена прѣдвидливостъ при изчисление на жителитѣ, които никакъ не произвеждатъ или произвеждатъ въ недостатъчно количество зърнени храни, трѣбва да вземе въ съображение нуждитѣ и на

Военното министерство прѣзъ мирно и военно врѣме.

Чл. 10. Комитетътъ за обществена прѣдвидливостъ, който е постоянно учрѣждение, може да реквизира така сѣщо необходимитѣ помѣщения, като опрѣдѣли и наема, който слѣдва да се плати.

Чл. 11. Комитетътъ за обществена прѣдвидливостъ се състои отъ слѣднитѣ лица; 14 души, опрѣдѣлени отъ Министерския съвѣтъ: главнитѣ секретари на Министерствата на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве, на финанситѣ, на търговията, промишлеността и труда и на земледѣлието и държавнитѣ имоти; управителитѣ на Народната и Земледѣлската банки; по единъ прѣдставител на търговскитѣ камари, назначени отъ м-ра на търговията, единъ прѣдставител на градскитѣ общини, назначенъ отъ министра на вътрѣшнитѣ работи, единъ прѣдставител на Българското икономическо дружество и единъ мелничаръ, посоченъ отъ мелничарския съюзъ. Комитетътъ избира и опрѣдѣля чиновници отъ Народната и Земл. банки, които извършвагъ постоянната работа на комитета.

Чл. 12. Общинскитѣ управления, клоповетѣ и агентуритѣ на Народ. и Земл. банки сѣ органи на комитета за обществена прѣдвидливостъ.

Въ случай на нужда и удобностъ, комитетътъ може да делегира правата си на общинскитѣ съвѣти, рѣшенията на които не се турятъ въ дѣйствието прѣди одобриенето имъ отъ комитета.

Чл. 13. Освѣнъ изброенитѣ въ настоящия законъ зърнени храни, брашно, фуражъ, Министерскиятъ съвѣтъ може да разпростре дѣйствието на закона върху всички забранени за износъ прѣдмети.

Чл. 14. Ако нѣкой откаже да се подчини на опрѣдѣленитѣ цѣни, не даде никакъ или даде невѣрни свѣдѣния за хранитѣ, които притежава, или неизпълни разпорѣжденията на комитета за обществена прѣдвидливостъ, наказва се съ глоба до 1000 лева и хранитѣ, укрити или продадени съ по-висока цѣна, се конфискувагъ въ полза на съкровището. Наложената глоба отъ общинскитѣ власти, като органи на комитета за обществена прѣдвидливостъ, не може да се обжалва прѣдъ никаква сѣдебна и административна инстанция. Глобата може да се измѣня само отъ комитета, ако постѣпи за това молба въ двѣнедѣленъ срокъ отъ съобщение постановлението за глобата. Когато конфискацията е извършена

отъ общинитѣ, лицата могатъ да се потжатъ прѣдъ комитета. Рѣшението на комитета не подлежи на никакво обжалване и се изпълнява отъ финансовитѣ пристави по реда за събиране данѣцитѣ.

Чл. 15. Законътъ за опрѣдѣляне продажната цѣна на съѣстнитѣ и други продукти отъ първа необходимостъ отъ 8. августъ 1914. г. се отмѣнява само въ ония си постановления, които противорѣчатъ на настоящия законъ.

Комитетъ за обществена прѣдвидливостъ. На основание чл. 11 отъ закона за обществената прѣдвидливостъ, Министра на търговията съ заповѣдь № 269 отъ 11 т. м. назначава като прѣдставители на търговскитѣ камари за членове на комитета за обществена прѣдвидливостъ:

1. Ал. Топаловъ — Бургаска камара
2. Коста Ранковъ — Варненска „
3. Вѣлко Ив. Шоповъ — Плов. „
4. Данаилъ Руевски — Русенска „
5. П. Ст. Лисевъ — Софийска „

Открита митница. Съ заповѣдь № 115 Министерството на финанситѣ, на основание чл. 12 отъ закона за митницитѣ, открива митница при гара *Оборище* на ж. п. линия Девица—Добричъ.

Довписани материали за безмитенъ вносъ. За врѣмето отъ 1. II. 1915. год. до 2. III. 1915. год. сѣ направени слѣднитѣ дописвания на материали за безмитенъ вносъ:

Минерални масла, тежки и леки, всѣкакъвъ видъ, чисти или смѣсени. Окиси: мангановъ, кобалтовъ, златенъ, цинковъ, желѣзенъ и мѣденъ по 10 кгр.

Глазури.
Бои органически, естествени и изкуствени.

Порцеланъ емайлъ.
Маисенска глина.
Гипсъ алабастръ.
Фелдшпадъ.
Глина за платирки.

СПИСЪКЪ
на Турскитѣ стоки, на които министерския съвѣтъ е разрѣшилъ износа безъ гаранция отстрана на експортъоритѣ.

1) Анасонъ. 2) Масло сусамъ. 3) Лимони, портокали, мандарини и сладко. 4) Фастѣкъ. 5) Шамъ фастѣкъ. 6) Лешници. 7) Кафе—Само отъ Еменския вилаетъ. 8—9) Маслини и дървено масло, слѣдъ като се задържатъ за нуждитѣ на държавата петъ милиона оки маслини и 8 милиона оки масло, значи ос-

татъка може да се изнесе. 10) Орѣхи. 11) Разни бахарове отъ вътрѣшно произведение. 12) Прѣсни овощия. 13) Хашишъ. 14) Афионъ. 15) Свила и свилени платове. 16) Меянь Кюкъ, айрикъ оти, дхахри и Кокъ боя. Тѣзи нѣща сѣ корени и трѣви, които се употребяватъ за боя. 17) Канели, сливи и пр. били прѣсни или сухи. 18) Силамекия и Кудретъ халва. 19) Чивидъ суровъ. 20) Хюбюль лезизъ (единъ видъ фастѣкъ). 21) Розово и Цвѣтово масла и водитѣ имъ, както и други парфюмерии. 22) Тютюнъ и тюнбекия на листове, но излишека отъ нуждитѣ на харджието. 23) Птицови храни. 24) Захарни издѣлия. 25) Сладки суджуци и кюфтеръ. 26) Кокички отъ бадеми и отъ кайсии. 27) Хавяръ и обо тархо, но излишека. 28) Суха риба. 29) Кости. 30) Рогови. 31) Некти. 32) Перушина отъ птици. 33) Люле-ташъ. 34) мерджанъ. 35) Кжна. 36) Пачаври. 37) Хавлии. 38) Дантели ржчни. 39) Черва солени и сурови. 40) Бага. 41) Слоновъ жбъ. 42) Кехлибаръ. 43) Пашкули. 44) Бубено сѣме. 45) Разни алкохоли. 46) Камъкъ на калдърѣмъ. 47) Айнали-ташъ.

ТЪРГОВЕ

при Главната Дирекция на железницитѣ и пристанищата.

На 2.IV.1915. г. Търгъ за доставка на прѣжди на стойностъ л. 4215.

На 3.IV.1915. год. Търгъ за доставка на чорапчета за лампи за лв. 11,250.

На 4.IV.1915. год. Търгъ за доставка на чистило и гладило за лв. 1,500.

На 6.IV.1915. год. Търгъ за доставка на горелки за вагоннитѣ лампи за лв. 9,600.

На 10.IV.1915. год. Търгъ за доставка на дрѣнови и ясенови дрѣвки за лв. 9,350.

На 13.IV.1915. год. Търгъ за доставка на кожани материали за лв. 11,300.

На 14.IV.1915. год. Търгъ за доставка на бензинъ за лв. 4,000.

На 15.IV.1915. год. Търгъ за доставка на хелиографна хартия за лв. 2,780.

На 16.IV.1915. год. Търгъ за доставка на графитни ноти за лева 6,861.50

На 17.IV.1915 г. Търгъ за пломбажни клещи за лв. 3,000.

На 18.IV.1915. г. Търгъ за медицински стѣкла за лв. 6,699.

На 18.IV.1915. г. Търгъ за доставка на олово на кюлче и ламина за лв. 12,000.

А. ИЛИЕВЪ & С-ие

ОСНОВАНА ВЪ 1895 ГОДИНА.

Съдалище: ВАРНА.

Клонове: София, Бургазъ, Русе.

ЕКСПЕДИЦИЯ И КОМИСИОНА.

ТЪРГОВИЯ

съ газъ, солъ, каменни въглища, минерални масла, желъзни греди,
марсилски керемиди и пр.

Индустриални и финансови изучвания.

Съдѣйствиe за финансиране надеждни прѣдприятия.

Добиване разни концесии и индустриални облаги.

Италианска търговска агенция

Бриньоли & Костакевъ

КОМИСИОНА & ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО.

Съдалище: ВАРНА.

Клонове: Русе и Габрово. Агенции: София и Пловдивъ.

Телеграфически адресъ: **БРИНЬОЛИ.**

За писма: **БРИНЬОЛИ & КОСТАКЕВЪ—Варна.**

ТЕЛЕФОНЪ № 69.

Я. САПУНЖИЕВЪ & Д. РАДЕВЪ

ВАРНА—СОФИЯ.

КОМИСИОНА—ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО.

ДЕПОЗИТЪ

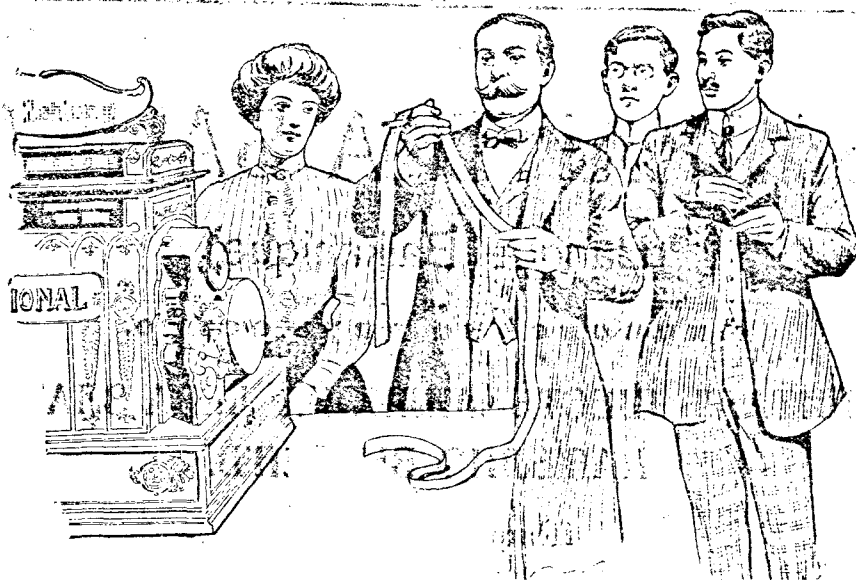
на разни французски, италиански и други
чуждестранни вина.

ПРОДАЖБА НА ЕДРО.

НАРОДНОТО ОСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО

„БАЛКАНЪ“

- ОСИГУРЯВА при най-изгодни условия по: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ и ПОПУЛЯРНИ до 1,500 лева безъ медицински прѣгледъ.
- ИЗДАВА ОСИГУРИТ. ПОЛИЦИ въ най-късъ срокъ по обявяване мобилизация и слѣдъ нея.
- Носи **безплатно риска за война и епидемии** безъ да събира никаква допълнителна премия отъ осигуренитѣ, каквито премии си запазватъ правото, съгласно своитѣ уставн, да събиратъ отъ кооперативнитѣ дружества.
- Възобновява** осигуровката до 6 месеца безъ никаква премия за прекъсване и независимо отъ това, какво е здравословното състояние на осигурения прѣзъ това време. Просроченитѣ повече отъ 6 месеца и унищожени осигурявания, могатъ да се подновяватъ всѣкога.
- Поддържа въ сила** всѣка осигуровка за цялата осигурена сума до срокъ, опредѣленъ въ полицата, ако договорителя, слѣдъ като е платилъ премията за първи три години, не е въ състояние да плаща премията си, било поради участието му въ война, било по болестъ и пр.
- Улеснява клиентитѣ си съ заемъ** при най-изгодни условия и въ най-критическитѣ времена на война, катастрофи и осигурителни кризи.
- „Балканъ“ **повърна на клиентитѣ си** цялия остатъкъ отъ внесенитѣ допълнителни премии за миналитѣ войни и пое безплатно да носи за напредъ риска като за тѣхъ мораториума не се отнася.
- Дава 75% печалба на осигуренитѣ** — най-високиятъ процентъ на печалби, каквито не раздава нито едно отъ дѣйстващитѣ въ страната дружества.
- Представлява абсолютна гаранция за посрѣщане задълженята си, защото:**
 - МАТЕМАТИЧЕСКИТЕ МУ РЕЗЕРВИ**, които сж най-важната мѣрка за стабилността на всѣко застрахователно д-ство, възлизатъ на 14,000,000 лева при осигуренъ капиталъ 55,000,000 лева. Нека всѣки който иска да се осигури, да поиска и сравни тѣзи два числа съ резервитѣ и осигурения капиталъ на другитѣ дружества и си направн слѣдъ това изборъ.
 - ЕВТИНИТЕ ПРЕМИИ**, разнovidнитѣ **кпонове** и **доброто ръководене** на дружественитѣ работи сж най-много доказателство за успѣха на дружеството, осигуренитѣ при което съ спокойствие могатъ да разчитатъ, че тѣхнитѣ интереси, когаго бждатъ засѣгнати отъ злата съдба, ще бждатъ напълно запазени.

Посрѣдствомъ контролната каса „Националъ“, търговецътъ е въ
състояние да знае всичко, що става въ магазина му.

Свѣдения върху начина за контрола съ касата „Националъ“ даватъ

П. Шишковъ & Сие, София.

Генерални представители на National Cash Register Co., Ltd.,

Телефонъ 884, в. Dayton, Ohio (U. S. A.), ул. Алабинска, 50.

ТЕХНИЧЕСКО ИНСТАЛАЦИОННО БЮРО

ИНЖЕНЕРЪ СТ. АВРАМОВЪ & Сие

СОФИЯ—ВАРНА.

Приема извършването на всѣкакви ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ИНСТАЛАЦИИ

при най-износни цѣни и условия.

РАБОТА БЕЗУПРѢЧНА.

СКЛАДЪ на всички инсталационни и др. електрически материали.

БЮРОТО инсталира, както освѣтлението, така и електрич.
звънци, часовници и грѣмоотводи на новопостроеното мо-
нументално здание за търговско училище при Варненската
търговско-индустриална камара.

БАЛКАНСКА БАНКА

(Banque Balkanique)

Акционерно дружество.

**КАПИТАЛЪ ШЕСТЪ МИЛИОНА ЛЕВА ЗЛАТНИ,
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.**

Централа въ София.

Клонове въ БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ и ВАРНА.

Агентури въ ПЛЪВЕНЪ и ВИДИНЪ.

Кореспонденти въ всички по-главни градове въ България
и странство.

ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ, КАТО:

Аванси срѣщу цѣнни книжа и стоки, търговски шконгъ, покупка
и продажба на мѣстни и иностранны цѣнни книжа; чекове, кредитни
писма и пр. Даване гаранция за търгове и пр.

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ:

Безсрочни съ 4% год. лихва

Съ срокъ най-малко 6 мѣсеци съ . 4½% г. лихва.

Влогове по-голѣми отъ 10,000 лева по особени споразумѣния.

Банката има постоянно въ депозитъ различни мѣстни цѣнни книжа,
които може да прѣдава веднага въ всѣко желаемо количество.

**Прѣпорѣчва особено своя новоотиритъ отдѣлъ за купуване и прода-
ване зърнени храни на комисиона.**

Тѣхното приемане и манипулиране се извършва съ най-голѣмо
внимание. За прѣдаденитѣ ѝ храни на консигнация банката дава
авансъ при най-износни цѣни.

Българска кредитна банка „Гирдапъ“

Banque Bulgare de Credit „GHIRDAP“,

— ОСНОВАНА 1882 год. —

КАПИТАЛЪ напълно внесенъ лева златни 4,000,000

ЗАПАСЕНЪ ФОНДЪ и резерви „ „ 1,450,000

Централно сѣдалище въ **РУСЕ.**

Клонове: Варна, Т.-Пазарджикъ, София и Ямболъ.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

Приема влогове

съ срокъ и безъ срокъ срѣщу спестовни книжки, срочни свидѣтельства и въ текущи смѣтки и плаща:

5% год. лихва за безсрочни влогове.

6% год. лихва за влогове съ срокъ една година и повече.

Спестовнитѣ книжки се даватъ безплатно и вноситѣ, както и изтеглянето на сумитѣ, става **безъ никакви формалности** и безъ никакви разноси.

Скотира полици, отпуща заеми и открива текущи смѣтки срѣщу гаранция на цѣнни книжа, стоки и лични поръчителства.

Събира полици за чужда смѣтка.

Издава чекове и прави прѣводи за по-големитѣ градове въ България и странство.

Купува и продава за чужда смѣтка всички видове цѣнни книжа.

➡ Условия най-либерални. ⬅

Телеграфически адресъ: „ГИРДАПЪ.“

Велико Христовъ Синове & С-ие

ВАРНА—БУРГАЗЪ

Телеграфически адресъ за Варна и Бургазъ: „Велико“.

Варна телефонъ № 148; Бургазъ телефонъ № 173.

**Складъ на колониални стоки,
жельзария и каменни въглища
(кардифъ, антрацитъ и коксъ).**

Варна бонбонерна фабрика „БОРИСЛАВЪ“

НА
Г. НИКОЛИЕВЪ & А. ПОПОВЪ

— ВАРНА —

Извѣстяваме на г. г. търговците, че отъ скоро време фабриката ни е на ново най-модерно инсталирана и може да задоволи и най-изтънчения вкусъ.

Изработваме: карамели, пълни съ шоколадъ, и разни видове фруктови мармелади и др.; бонбони атлазени, шоколадни, малинови, ментови, виолетови и разни руски монпасета, кисели и ароматни и локумъ въ кутии и каси.

Нашитъ захарни издѣлия не се лѣпятъ никога.

Поръжките се изпълняватъ точно, бързо и акуратно.

Пристигнаха ни тенекини кутии, изящно литографирани съ лика на Борислава; вместимостъ три килограма.

Варненско Английско Пивоварно Д-во „ГАЛАТА“

ВЪ ВАРНА

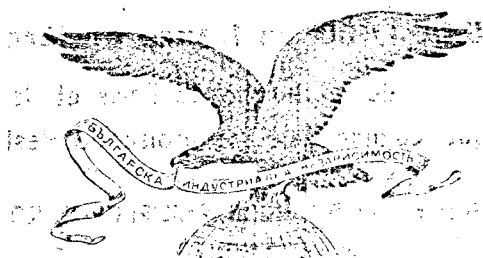
Депозити въ БУРГАЗЪ и РУСЕ.

ОСНОВАНО ВЪ 1907 ГОДИНА.

ОСНОВЕНЪ КАПИТАЛЪ 1,000,000 ЛЕВА НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.

Произвежда първокачествено пиво, „желто-пилзенски и черно-мюнхенски типъ.“

ТЕЛЕФОНЪ № 234.

ПАНИЦА & НИКОЛОВЪ — ВАРНА

Индустриално прѣдприятие „ОРЕЛЪ“ за боядисване на памучни прежди

Фабрика „Орелъ“, по своитѣ размѣри, модерна инсталация и голѣмо производство, е единствената въ царството.

Най-голѣмъ складъ отъ боядисани първокачествени памучни прежди. Гарантирана здрава и равна жица на преждата, изпредена отъ първокачественъ американски памукъ. Гарантирана трайност (хасъ) на боята на пране и освѣтлина.

Благодарение на горнитѣ качества на жицата и боята, боядисанитѣ ни прежди се много лесно тъкатъ и изтъканитѣ платове сж отъ извънредна голѣма трайност.

Българска Генерална Банка

Основен капиталъ 5,000,000 лева напълно внесенъ.

Основана съ съдѣйствието на Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris, et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Централа: СОФИЯ. — Клонове: БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ, ВАРНА
и ДЕДЕАГАЧЪ.

Българската Генерална Банка приема влогове безсрочни и срочни, издава чекове и кредитни писма срѣщу България и странство, купува и продава камбио, скотира купони и търговски полици, дава аванси срѣщу стоки и цѣнни книжа, прави гаранции, търгува съ всички български и чуждестранни цѣнни книжа и ги пази въ депо, взема участие въ държавни търгове за смѣтка на чуждестранни фабрики и пр. Даватъ се подъ наемъ на частни лица касетки въ хранилището на банката за пазене разни цѣнности, при пълна сигурност и износни условия. Банката има частно своитѣ: служба за инкасо, служба за свѣдения, бюро за прѣдставителство и комисиона, бюро за продажба на пашкупи, отдѣление за машини и пр.

Banque Générale de Bulgarie

Capital social 5,000,000 de francs entièrement versés.

Fondée avec le concours de la Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris, et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Siège central: SOFIA. Succursales: BOURGAS, PHILIPPOPLE, ROUSTCHOUK, VARNA et DÉDÉ-AGATCH.

Correspondants sur toutes les places principales de la Bulgarie et de l'étranger.

La Banque Générale de Bulgarie reçoit des fonds en dépôt à vue et à terme fixe, émet des chèques et lettres de crédit sur la Bulgarie et l'étranger, achète et vend des devises, s'occupe de toute opération de change et de l'escompte de coupons et d'effets commerciaux, consent des avances sur marchandises et titres, effectue de cautionnements, négocie toute valeur bulgare et étrangère et les garde en dépôt, participe à des adjudications d'Etat pour le compte de fabriques étrangères etc. Location de coffres-forts (safes), présentant toute sécurité et à des conditions très avantageuses. La Banque offre tout particulièrement ses **Service de recouvrements, Service de renseignements, Bureau de représentations, Bureau pour la vente de cocons, Bureau pour la vente de machines.**

Варненска Търговско-Индустриална Камара.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Информационното Бюро при Варненската Търговско-Инд. Камара дава следните свѣдѣния, устно и писмено, на интересуващите се

1) Свѣдѣния за навлата въ варн. пристанище и тарифитѣ на българскитѣ държ. желѣзници, както и на тия на чуждитѣ държави.

2) Свѣдѣния за митата и др. бери, които нашитѣ произведения плащатъ въ чужбина както и за ония, които чуждитѣ произведения плащатъ у насъ.

3) Търси пазари за продуктитѣ на земледѣлческото ни производство и поставя въ връзки мѣстнитѣ експортѣори и производители съ импортѣоритѣ въ чужбина.

4) Дава свѣдѣния за пазарнитѣ цѣни на разнитѣ артикули въ варнен. тържище.

5) Упѣтва индустриалцитѣ и занаятчинитѣ при доставката на необходимитѣ имъ сурови материали и машини.

6) Дава свѣдѣния на младежи, желаючи да се усъвършенствуватъ по извѣстенъ занаятъ, относително професионалнитѣ училища и курсове въ странство по разни занаяти.

7) Дава на чуждестранни фирми, адреси на експортѣори на български произведения.

8) Дава на търговци въ чужбина свѣдѣния за условията на вносътъ на тѣхнитѣ произведения въ България.

9) Дава свѣдѣния за кредитоспособността на разни мѣстни и чуждестранни фирми и

10) И най-послѣ всевъзможни свѣдѣния отъ търговско-промишленъ характеръ.

ОТЪ КАМАРАТА.

„ОРЕЛЪ“

БЪЛГАРСКО ОБЩО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО Д-ВО
ВЪ СОФИЯ.

Основенъ капиталъ 2,000,000 зл. лева.

Осигурява при най-износни условия по:

„ЖИВОТЪ“, „ПОЖАРЪ“ и „ЗЛОПОЛУКА.“

„ОРЕЛЪ“ осигурява по най-модерни комбинации, съ най-ефтини премии и при най-износни условия, съ рискъ за война и пр.

„ОРЕЛЪ“ приема да носи риска за всички видове постройки, стоки, мобили, покъщнини, индустриални прѣдприятия, фабрики, складове и пр.

„ОРЕЛЪ“ е въвелъ най-модернитѣ комбинации за застрахованя, както срѣщу колективни, тъй и срѣщу единични злополуки, които могатъ да сполѣтятъ човѣка, било когато върши ежедневната си работа, пътува по желѣзницата, когато е занятъ въ производството си и пр.

Генерални агенти:

ЕКИМЪ МАНОЛОВЪ & С^{ИЕ}, ВАРНА.

Телеграфически адресъ: „Енимовъ“, телефонъ № 152.